

GEZİ REHBERİ
Eyüp
TALHA UĞURLUEL

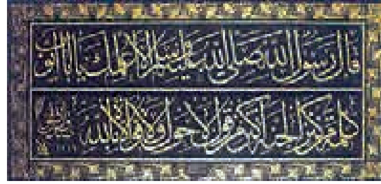

5. BÖLÜM

1) Şehzadeler Türbesi
2) Mustafa Ağa
3) Bulak Mustafa Paşa
4) Dukakinzade Mehmet Paşa
5) Ebussuud Hz ve Sıbyan Mektebi
6) Miralay Giritli Hasan Bey
7) Sokullu Mehmet Paşa, Medrese, Darulkurra ve Çarşısı
8) Ahmet Esat Efendi
9) Siyavuş Paşa
10) Mirimiran Mehmet Ağa
11) Ferhat paşa
12) Şekerpare Kadın Türbesi
13) Çengeloğlu Tahirpaşa
14) Sultan Mehmet Reşat ve Reşadiye Numune Mektebi
15) Hasan Hüsnü Paşa Mescidi
16) Posta ve Telgraf Nazırı İzzet efendi
17) Hüsrev Paşa Mektebi
18) Bostan İskelesi Kahvesi
19) Adile Sultan Türbesi
20) Hüsrev Paşa
21) Hüsrev Paşa Kütüphanesi
22) Halil Rıfat Paşa
23) Mahmut Celalettin Paşa
24) Prens Sabahattin
25) Himrişah Valide Sultan Külliyesi
26) Abud Mehmet Efendi
27) Bilal Ağa
28) Halil Rıfat Paşa
29) Tunuslu Hayrettin Paşa
30) Hüseyin Paşa
31) Kara Mehmet Paşa
32) Mustafa Fazıl Paşa
33) Necip Paşa
34) Ali Ağa
35) İzzet Mehmet Paşa
36) Ahmet Vasıf Efendi
37) Ayşe Bahri Kadın ve Kuzu Çeşmesi
38) Ayaz Paşa
39) Pertev Paşa
40) Feyzullah Nafiz Efendi
41) Hekimbaşı Salih Efendi
42) Feridun Ahmet Paşa
43) Ebubekir Kâni Efendi
44) Yusuf Ağa

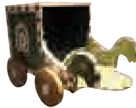

GEZİ REHBERİ

Eyüp

Talha UĞURLUEL

EYÜP GEZİ REHBERİ

Editör
Hasan Hayri DEMİREL

Görsel Yönetmen
Engin ÇİFTÇİ

Grafik - Sayfa Düzeni
Veysel DEMİREL

Haritalar
Yunus Hatunoğlu

Fotoğraflar
Talha Uğurluel

ISBN
978-605-5510-29-9

Yayın Numarası
292

Basım Yeri ve Yılı
Çağlayan Matbaası
Sarnıç Yolu Üzeri No: 7 Gaziemir / İZMİR
Tel: (0232) 274 22 15
Ocak 2011

Genel Dağıtım
Gökkuşağı Pazarlama ve Dağıtım
Merkez Mah. Soğuksu Cad. No: 31 Tek-Er İş Merkezi
Mahmutbey / İSTANBUL
Tel: (0212) 410 50 00 Faks: (0212) 444 85 96

Kaynak Yayınları
Bulgurlu Mahallesi Bağcılar Cad. No: 1
34696 Üsküdar / İSTANBUL
Tel: (0216) 522 11 44 Faks: (0216) 522 11 78
www.kaynakyayinlari.com.tr

İÇİNDEKİLER

EYÜP GEZİ REHBERİ

Görmeden Dönme:

Bir Sur Dışı Semti: Eyüp

BÖLÜM 1

Eyüp Camii Etrafı — BÖLÜM 2

Eyüp Kabristanı ve Piyerloti — BÖLÜM 3

Eyüp Camii'nden Feshaneye — BÖLÜM 4

Zal Mahmud Paşa'dan Ayvansaray'a BÖLÜM 5

Bahariye BÖLÜM 6

Eyüp'ün Meşhurları: BÖLÜM 7

Eyüp'te Ne Yapalım: BÖLÜM 8

Eyüp'te Medfun Bulunanların Defin Kronolojisi BÖLÜM 9

Görmeden Dönme

1- Eyüp'te görülecek ilk on yer:

- Eyüp Sultan Külliyesi
- Zal Mahmud Paşa Külliyesi
- Feshane
- Sokullu Mehmet Paşa Medresesi
- Ebussuud Sıbyan Mektebi
- Mihrişah Valide Sultan Külliyesi
- Reşadiye Numune Mektebi
- Hasan Hüsnü Paşa Kütüphanesi
- Hüsrev Paşa Kütüphanesi
- Piyer Loti Kahvesi

Eyüp Sultan Külliyesi

Zal Mahmud Paşa Külliyesi

Feshane

Sokullu Mehmet Paşa Medresesi

Ebussuud Sıbyan Mektebi

Mihrişah Valide sultan külliyesi

Reşadiye Numune Mektebi

Hasan Hüsnü Paşa Kütüphanesi

Hüsrev Paşa Kütüphanesi

Piyer Loti Kahvesi

2- Sanat yönüyle görülecek ilk on yer:

- Eyüp Türbesi içindeki servi motifli çiniler
- Eyüp Türbesi içindeki Mustafa Râkım imzalı levha
- Eyüp Türbesi'nin dış duvarındaki farklı dönemlere ait çini panolar
- Sokullu Türbesi'nin dışarıdan sekizgen içeriden onaltıgen yapısı
- Lala Mustafa Paşa Türbesi'nin pandantiflerindeki Mührü Süleymanlar
- Mimar Sinan'ın ilk eseri olan Ayas Paşa Türbesi
- İstanbul'un en büyük mezartaşı olan Hoca Saadettin Efendi'nin mezartaşı
- Zal Mahmud Paşa Külliyesi'nde farklı kotlara inşa edilmiş iki medresesi
- Nazlı Mahmud Efendi Camii minaresindeki hokko ve divit
- Dünyanın en güzel celî sülüs hatla yazılı taşı

Eyüp türbesi içindeki servi motifli çiniler

Eyüp türbesi içindeki Mustafa Râkım imzalı levha

Eyüp Türbesinin dış duvarındaki farklı dönemlere ait çini panolar

Sokullu Türbesinin dışarıdan sekizgen içeriden onaltıgen yapısı

Lala Mustafa Paşa Türbesinin pandantiflerindeki Mührü Süleymanlar

Mimar Sinan'ın ilk eseri olan Ayas Paşa Türbesi

İstanbul'un en büyük mezartaşı olan Hoca Saadettin Efendi'nin mezartaşı

Zal Mahmud Paşa Külliyesinde farklı kotlara inşa edilmiş iki medresesi

Nazlı Mahmud Efendi Cami minaresindeki hokko ve divit

Dünyanın en güzel celî sülüs hatla yazılı taşı

3- Ziyaretgâh olarak görülecek ilk on yer:

- Peygamber Efendimiz (SAS)'in Kademi Saadetleri
- Ebu Eyyüb El Ensari Hz. Türbesi
- Ebu Suud Efendi Kabri
- Hoca Saadettin Efendi Kabri
- Mihrişah Valide Sultan Kabri
- Sultan Mehmet Reşad Kabri
- Abdülvedud Hazretleri Türbesi
- Hz. Kab bin Malik Türbesi
- Hz. Şeybe El Hudrî Türbesi
- Muhammed El-Ensari Hazretleri. Türbesi

Peygamber Efendimiz (SAS)'in Kademi Saadetleri

Ebu Eyyüb El Ensari Hz. Türbesi

Ebu Suud Efendi Kabri

Hoca Saadettin Efendi Kabri

Mihrişah Valide Sultan Kabri

Sultan Mehmet Reşad Kabri

4- Tarihte Eyüp

—Eyüp semti İstanbul'un tabii limanı olan Haliç'in en yukarı ucunda yer alır. Tarihin her döneminde gemiler için en güvenilir yer olmuştur burası. İki ayrı kol hâlinde buraya Alibey ve Kâğıthane dereleri akar. Bu iki derenin birleştiği yerde ilkçağda küçük bir yerleşim merkezi olduğu düşünülmektedir. Nitekim 1942'de yapılan kazılarda, bu civarda Nike ve Artemis heykellerine rastlanmıştır.

—Hristiyanlık ile birlikte buraya Kozmidion adı verilmiştir. İki Hristiyan aziz olan Kosmas ve Damianos, Roma İmparatorluğunun pagan günlerinde öldürülecek ve sonrasında halk tarafından bu iki tabipe azizlik verilecektir. Kilise tarafından devamlı birlikte anılan bu zatların şifa verici bir kudretleri olduğuna inanılır. Bu çifte aziz adına Eyüp'te bir kilise inşa edilmiş ve Adana civarındaki kalıntıları da buraya

taşınmıştır. Justinianus, Haliç'in sırtlarındaki bu tarihî sunağı, buraya yaptığı adak sonrası şifa bulması sonucu çok büyük ve görkemli bir şekilde yeniden inşa ettirmiştir.

—626'da Avarlar kuşatmada yekpare ağaçtan oyulmuş teknelerini burada mevzilemişler, bundan dolayı

—Kosmidion Manastırı Bizans'ı tehdit eden Bulgar ve Avar akınlarında bir sur içine alınmıştır. 1096'da 1. Haçlı Seferi'nde Latin ordusu Bizans önlerine geldiğinde Latin kuvvetlerinin başındaki Bohemond karargâhını buraya kurmuş ve bundan ötürü bölgeye Batılılar Bohemond'un Şatosu demişlerdir.

Bizans gemileri bölgeye girememiştir. Avar saldırıları sonrasında bu kez Konstantinapolis'e yönelik Bulgar saldırıları başlar. Bulgar kuvvetleri de Kozmidyon'u yağmalar ama şehre giremezler.

—10. yüzyıl başlarında bölgenin önemi ve ziyaretçileri o kadar artar ki Roma İmparatoru I. Romanos Lekapenos buraya bir imparatorluk iskelesi yaptırmak zorunda kalır.

—Eyüp yakınlarında 561 yılında Hagia Theodora Kilisesi yapıldı. Theodora'nın yaptırdığı bu dinî yapı sonrasında eşi Jüstinianus'da Kozmaz Damyan Kilisesi'ni tamir ettirmiştir.

—14. yüzyılda Bizans'a gelen Arap seyyah İbni Batuta Haliç üzerinde hiç köprü olmadığını söylemiş, ayrıca ziyaretleri sırasında bölgeyi de ziyaret etmiştir.

—4. Haçlı Seferi için yola çıkan Latinler, Kudüs yerine İstanbul'a saldırmışlardır. Tarihe Latin İstilası olarak geçen bu savaşta, Bizans gafil avlanacak ve Latinler İstanbul'u işgal edeceklerdir. Bu işgal sırasında Latin Kuvvetleri Kozmidyon'da konaklamışlardır. İşgal ile birlikte büyük bir talana da giren Latinler, Kozmaz Damyan, başta olmak üzere nice kiliseyi yağmalamışlardır. Hatta bu yağmada VI. Leon 'un buraya hediye ettiği mineli altın tac, İstanbul'dan kaçırılmıştır. Bugün İtalya, Venedik'te St. Marco Kilisesi'ndedir.

—21 Nisan 1453'te, İstanbul Kuşatması sırasında Fatih'in askerleri Hasköy Sütlüce'den Eyüp'e uzanan bir köprü inşa edeceklerdir. Böylece sıralanarak birbirlerine bağlanmış fıçılar üzerine yerleştirilen ahşap tahtalarla oluşturulan köprü ile askerler karşı yakaya kolaylıkla geçme imkânını elde etmişlerdir.

—Fetih sonrasında Fatih'in ricası üzerine Akşemseddin Hz. tarafından Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) mihmandarı Ebu Eyyub El Ensari Hz.'nin kabri keşfedilmiştir. Fatih Sultan Mehmet tarafından kabrin üzerine bir türbe, yanına da bir cami,

medrese ve hamam inşa edilecektir. Bu yapıların etrafından kısa bir süre sonra bir köy teşekkül etmiş ve hızla büyüyerek İstanbul'un en büyük ve anlamlı yerlerinden biri hâline gelmiştir.

—Eyüp semtinin en hızlı büyüyen yerlerinden biri de meşhur kabristanı olmuştur. Nice insan, vefatı sonrası Ebu Eyyub El Ensari Hz.'nin yakınında olmak istedikleri için defin yeri olarak burayı vasiyet etmişlerdir.

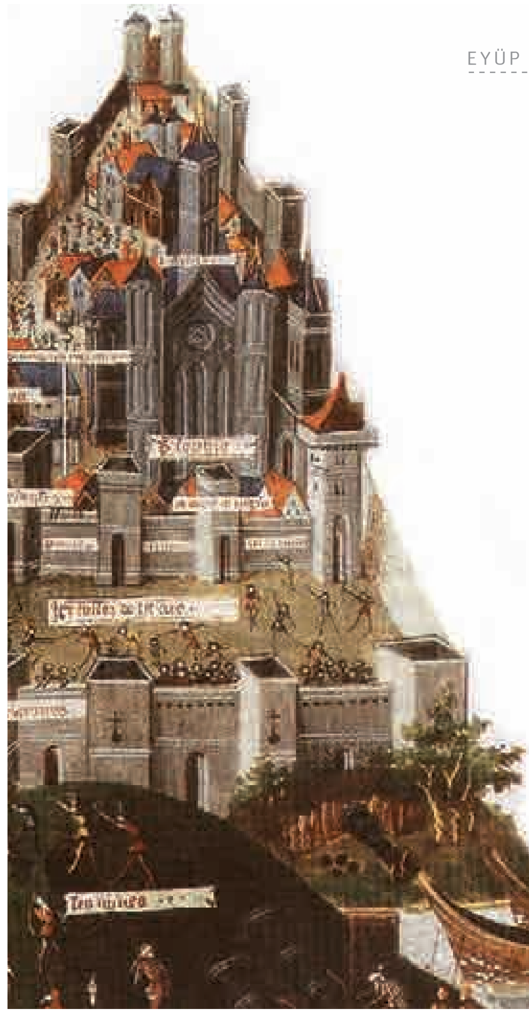
—Osmanlı padişahlarının yöneticiliğe adım atarken en büyük arzularından biri Peygamber Efendimiz 'in (s.a.s.) huzurunda *"toplumu doğrulukla yöneteceğine"* söz vermek ve yine onun kılıcını kuşanmaktır. Fakat hiçbiri altı ay süren yol şartları dolayısı ile (yönetim

aksayacağından) oralara gidememiş ve bu arzularını, İstanbul'da Peygamber Efendimiz'in temsilcisinin huzurunda yapmışlardır. Bu kişi Eyup Sultan olarak tanıdığımız Eba Eyyub el-Ensarî hazretleridir. Fatih'ten, Sultan Mehmet'den Vahdettin'e kadar hemen tüm padişahlar devrin en büyük manevi simasının huzurunda burada kılıç kuşanmışlardır.

–Sultan II. Selim'in kızı Şah Sultan ve eşi Zal Mahmud Paşa tarafından Eyüp'e bir külliye yaptırılmak istenmiştir. Arazi ciddi eğimlidir. Fakat Mimar Sinan dehasını burada da or-

taya koyarak imkânsızı mümkün hâle getirmiş ve türünün tek örneği olan çift medreseli bir cami ortaya koymuştur.

—Eyüp Sultan, manevi havası ile kısa sürede nice ünlü simayı kendisine çekmeyi başarmıştır. Bugün Eyüp Camii civarı, tarihin en büyük siyasetçilerinden, sanatçılarına, fikir adamlarından din büyüklerine kadar nice kıymetli insanı misafir etmektedir.

—Lale Devri'nin getirdiği rahatlık ve sanata eğilim ile Boğaz'da cereyan eden nice etkinlik Haliç'e kayacak ve Haliç kıyıları ile birlikte Eyüp de nice köşk ve yalı ile süslenecektir. Ardından gelen Patrona İsyanı burası için de yıkım olmuş fakat yine de son döneme kadar Eyüp kıyıları kâşanelerden mahrum kalmamıştır.

—Eyüp semti ve Haliç için en büyük yıkım sanayileşmenin gözünü buraya dikmesi ile başlamıştır. İlk kez II. Mahmud döneminde bir kumaş ve fes fabrikasının burada kurulması ile başlayan fabrikalaşma süreci hızlanarak devam etmiştir. Cumhuriyetten sonra da birçok küçük işletme kendilerine mekân olarak burayı seçeceklerdir. Hatta İstanbul'un en büyük mezbahanesi bile buraya yerleşmiştir. Artık Haliç, atılan pisliklerden dolayı yanına bile yaklaşılamayan bir çöplük halini almıştır. 1986 yılında İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından başlatılan yıkım faaliyetleri ile Eyüp semti ve kıyıları fabrikalardan kurtarılmıştır. Ardından gelen temizlik faaliyetleri ile Haliç eski günlerine döndürülmeye çalışılmıştır. Yılların verdiği ihmal neticesinde dört bir yandaki yıkılmış ya da ilgisizlikten yıkılmak üz ere olan yapı günümüzde muhteşem bir restorasyon faaliyeti ile birbir ayağa kaldırılmaktadır.

Eyüp Tarih Cetveli

MÖ 3000 Alibey ve Kâğıthane Derelerinin ağzına küçük bir köy kuruldu.

450 Kozmaz ve Damyanus'un kalıntıları İstanbul'a getirilerek Eyüp'e yerleştirildi. Böylece bölge Kozmidyon adını aldı.

490 II. Theodosius'un yakın arkadaşı Paulinus tarafından Eyüp'te, bu Azizler adına bir kilise inşa edildi.

540 Jüstinianus tarafından tamir edildi.

561 Jüstinianus'un eşi Theodora tarafından Hagia Theodora Kilisesi yapıldı.

626 Avarların İstanbul Kuşatmasında Kozmaz Damyanus Kompleksi yağmalandı.

627 Bu bölgedeki surları kuvvetlendirmek amacıyla İmparator Herakliyus tarafından sur üzerlerine üç burç daha eklendi.

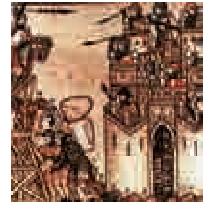
960 Roma İmparatoru I. Romanos Lekapenos buraya bir İmparatorluk iskelesi yaptırdı.

1041 IV. Mikhael tarafından yeniden onarıldı.

1096 1. Haçlı Seferi'nde Latin Ordusu Bizans önlerine geldiğinde, Latin kuvvetlerinin başındaki Bohemond karargâhını Eyüp'e kurdu. Bundan ötürü batılılar tarafından bölgeye, Bohemond'un şatosu ismi verildi.

1204 İstanbul Latin İstilası'na uğradı. Latinler Kozmaz Damyan Kültünü yağmaladılar.

1205 VI. Leon 'un buraya hediye ettiği mineli altın tac, yağma sonrası İstanbul'dan kaçırıldı. Bugün İtalya, Venedik'te St. Marco Kilisesindedir.

1261 Latin İstilası son buldu. İznik'teki Bizans İmparatoru yönetimi ele aldı

1290 VIII. Mikhael 'in dul eşi Theodora tarafından yapı bir kez daha restore edildi.

1300 Bizans İmparatorları Ayvansaray Surları üzerindeki Bleherna Sarayı'nda ikamet etmeye başladılar.

1350-70 Ünlü seyyah İbni Batuta Bizans'ın İstanbul'una gelerek bölgeyi de ziyaret etti.

1453 İstanbul Osmanlılar tarafından fethedildi. Aynı yıl Eyüp Sultan Hz.'nin kabri Akşemseddin Hz. tarafından bulundu.

1454 Fatih Sultan Mehmet'ten itibaren tüm Osmanlı Padişahlarının uyacağı kılıç kuşanma merasimleri Eyüp'te başladı.

1458 Fatih Sultan Mehmet tarafından buraya içinde; cami, medrese, türbe ve hamam yapılarının bulunduğu Eyüp Külliyesi inşa edildi.

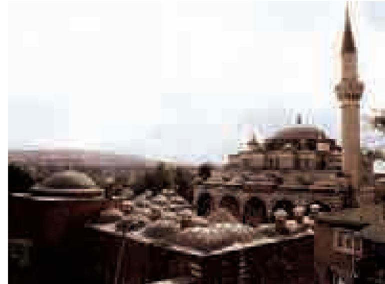
1520 Kanuni Sultan Süleyman Ebussuud Hz.'nin elinden burada kılıç kuşanarak tahta geçti.

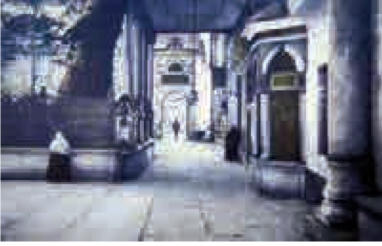
1556 Yavuz Sultan Selim'in kızı Şah Sultan tarafından Bahariye'ye bir külliye inşa ettirildi.

1577 Mimar Sinan, en sıradışı eserlerinden biri olan Zal Mahmud Paşa Külliyesi'ni inşa etti.

1603 I. Ahmet, türbenin önüne bir ziyaret duvarı ile sebil, içerisine de ibadet odası yaptırdı. Ayrıca Peygamber Efendimiz'e (s.a.s.) ait bir kademi de içeriye koydurdu.

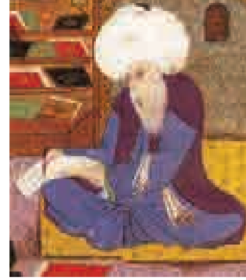
1622 II. Osman'ın annesi Mahfiruz Hatice Sultan türbenin çıkış koridoruna bir cüzhane ekletmiştir.

1703-30 Lale Devri ile birlikte Boğaz'daki sanat hayatı Haliç'e kaymış, kısa sürede Eyüp kıyıları köşk ve kâşanelerle dolmuştur.

1723 Sadrazam Nevşehirli Damat İbrahim Paşa, ramazan aylarına mahya astırabilmek amacıyla Eyüp Camii'nin minarelerini yenileterek uzattı

1730 Patrona Halil İsyanı sırasında İsyancılar, Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) Eyüp Türbesi'nde bulunan sancağını alarak adam toplamaya çalıştılar. Bu olaydan sonra Sancağı Şerif Topkapı Sarayı'na alındı.

1766 Büyük İstanbul depreminde Eyüp Camii tamir edilemeyecek derecede hasar gördü.

1792 III. Mustafa ve oğlu III. Selim tarafından tamir edilen caminin yanına Mihrişah Valide Sultan tarafından; imaret, sebil ve sıbyan mektebinden oluşan bir külliye yaptırıldı.

1798 Sadrazam Derviş Mehmet Paşa'nın tamirleri ile caminin ayakta kalamayacağı anlaşılarak eski yapı temellerine kadar indirildi.

1800 III. Selim tarafından yeniden inşa ettirilen Eyüp Camii ibadete açıldı.

1826 Vaka-yı Hayriye ile yeniçeri ocağı kaldırıldı. Yeniçerilikle alakalı yasaklamalar çerçevesinde Eyüp Karyağdı Tekkesi de kapatıldı.

1833 Defterdar İskelesi'ndeki Beyhan Sultan Sarayı, fes ve kumaş imalathanesi hâline getirildi.

1835 II. Mahmud tarafından türbe perdeleri yeniletildi.

1849 II. Mahmud'un kızı Adile Sultan, Eyüp Sultan Türbesi içindeki I. Ahmet odasını tezyin ettirerek ramazan itikâflarına burada girdi.

1877 Yerine Çırağan Sarayı'nın yapılması söz konusu olunca, Beşiktaş Mevlevîhanesi Eyüp Bahariye'ye taşındı.

1890 II. Abdülhamid, kendi elleri ile yaptığı sedef kakma çarpma kapıyı Eyüp Sultan Türbesi'ne hediye etti.

1925 Çıkarılan Tekke ve Zaviyeler Kanunu uyarınca Eyüp'te bulunan tüm tekkeler kapatıldı.

1956 Adnan Menderes'in emri ile Eyüp Camii ve civarında tamirat yaptırıldı.

1986 Geniş yıkım faaliyetleri ile Eyüp'ün Haliçe bakan kıyıları fabrikalardan temizlendi.

1996 Her yıl devam edecek olan Geleneksel Eyüp Sempozyumları başladı.

1997-2007 Eyüp'te büyük bir restorasyon faaliyeti neticesinde nice tarihî eser ayağa kaldırılmış ve kaldırılmaya devam etmektedir.

2007 Yaklaşık yüz sene önce kaybolan Defterdar Camii'nin minaresindeki hokka ve divit, orijinaline uygun olarak imal edilerek yerine kondu.

2011 Eyüp Cami dış avlu zemini beyaz merlerlerle kaplandı.

BÖLÜM 1

Bir sur dışı semti: Eyüp

Osmanlı'nın *"Bilad-ı selase"* (Üç Belde) dediği, İstanbul'a dâhil ama surların dışında bulunan üç önemli yerden biridir Eyüp. (Diğerleri Galata ve Üsküdar) Tarihî önemini biraz da, kıyısında bulunduğu Haliç'ten alır. Çünkü geçmişin bu en mühim tabii limanının yukarı ucunda yer almaktadır. Ayrıca iki ayrı kol hâlinde Alibey ve Kâğıthane dereleri buraya akar. İşte Eyüp'te ilk insan yerleşimi de bu iki dere arasında başlamıştır. İlkçağda bu iki kol arasında küçük bir yerleşim merkezinin bulunduğu düşünülmektedir. Nitekim 1942'de yapılan kazılarda bu civarda Nike ve Artemis heykellerine rastlanmıştır.

Eyüp Camii ve Avlusu

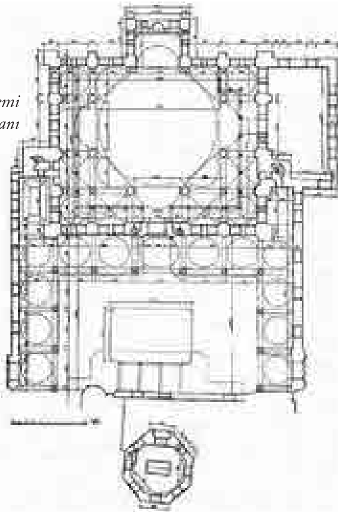
A) İÇ AVLU

Eyüp'ün Merkezi: Eyüp Sultan Camii Bu semti gezmeye genelde herkes Eyüp Sultan Camii'nden başlar. Latin istilası ile bir türlü kendine gelemeyen İstanbul'u canlandırmak isteyen Fatih, iskân politikaları ile İstanbul'a nüfus taşırken Bursa'dan seçkin bir zümreyi de Eyüp'e yerleştirmiştir. Semte kimlik kazandırmak ve kabri keşfedilen Eyüp Sultan Hz.'nin mekânını zenginleştirmek amacıyla da İstanbul'un ilk selâtin camiini buraya yaptırmıştır. 1458'de inşası tamamlanan camide ana kubbe yanlardan iki yarım kubbe ile desteklenmekte ve avlunun iki yanında her biri beşer odalı medrese bulunmaktaydı. 1766 depreminde büyük oranda zarar gören cami, aynı yıl Sadrazam Derviş Mehmet Paşa tarafından onarıldıysa da bu onarım yapıyı kurtarmak için yeterli olmamış, 30 Mart 1798'de yeniden onarıma başlanmıştır. Fakat duvarların habire çökmesi ile tamirle ayakta kalamayacağı anlaşılmış, temellerine kadar yıktırılarak yeniden inşa edilmiştir. Osmanlı baroğu dediğimiz üslupta inşa edilen cami, 25 Ekim 1800 de III. Selim tarafından bizzat ibadete açılmıştır. Bugün cami içinde gördüğümüz dallar, kıvrımlar ve istiridye formlu alınlıklarla süslü mihrap, minber ve sütun başlıkları hep bu mimari-

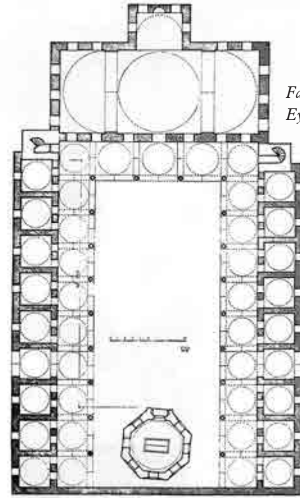

III. Selim Dönemi Eyüp Cami Planı

Fatih Dönemi Eyüp Cami Planı

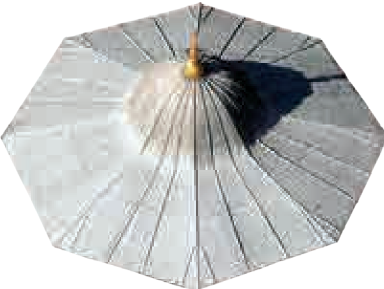
nin unsurlarıdır. Deprem sonrası inşaatta; Sinan Paşa'nın köşkü, avlunun iki yanını çeviren, Fatih'ten kalma medrese odaları ve bu odaların üzerine Beşir Ağa tarafından inşa ettirilen mahfiller yeniden yapılmamıştır. 1956'da devrin başbakanı merhum Adnan Menderes tarafından cami restore ettirilmiş, halıları, cami kubbesindeki bezemelerle orantılı şekilde dokutulmuştur.

Külliyenin Diğer Unsurları

Kütüphane: İstanbul'daki ilk cami kütüphanelerinden biri Fatih'in buraya vakfettiği kitaplarla kurulmuştur. Aynı camide Mihrişah Sultan tarafından tahsis edilen bir kütüphane daha vardı ki bunda 447 yazma, 93 basma eser bulunmaktaydı.

Minareler: 1723-24'te ramazanlarda mahya kurabilmek için III. Ahmet tarafından minare boyları uzatılarak ikişer şerefeli hâle getirilmiştir.

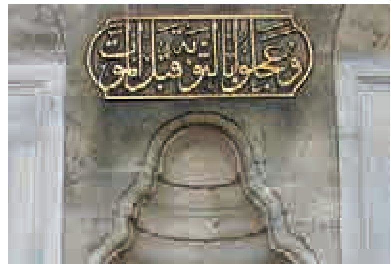

Cami Yazıları: Cami mihrabının sol tarafındaki levha yazı Ali Toy tarafından hazırlanmış olup şöyle yazmaktadır:

Yetişmez mi bu şehrin halkına bu nimeti bâri

Habibi Ekrem'in yâri, Ebu Eyyub-el Ensari

Cami iç avlusundan camiye giriş yapılan kapının iki yanında yazılı hadisler ise şöyledir:

"Namazın vakti geçmeden namaz kılmakta acele edin"

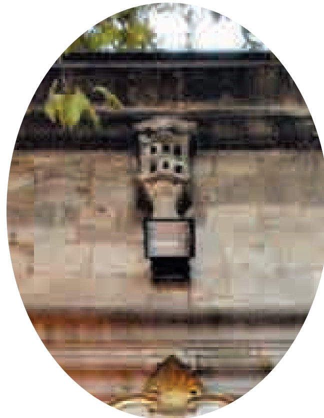
"Ölüm gelmeden tövbe etmekte acele edin."

Cami dış avlusundan iç avluya girilen kapının içe bakan sol kısmında, duvardaki mermer levha eski Libya krallarından I. İdris tarafından Eyüp Külliyesi'ne hediye olarak gönderilmiştir.

Cülus Yolu üzerinden Eyüp cami avlusuna girilen kapının dışa bakan tarafında, Hicr Suresinin 46. ayeti yazılmıştır:

ادخلوها بسلام آمنين

"Oraya selametle ve emin olarak girin." Ayet, cennete girecek olan takva ehline yapılacak olan bir hitaptır. Sanki

bu kapıdan içeriye girenlerin cennet bahçelerinden bir bahçeye girdiği ifade edilmek istenmiştir.

Yazının buraya konması ile ilgili şöyle bir yorum da yapılmaktadır: Hayber Kalesi'nin fethi sonrasında Peygamber Efendimiz (s.a.s.), insanların kalplerini ısındırma adına oradaki yöneticinin kızı ile bir izdivaç gerçekleştirir. Zifaf gecesi kaldıkları çadırın kapısında sabaha kadar biri bekler durur. Efendimiz merak eder ve kimdir diye baktıklarında Hz. Eba Eyyüp'le karşılaşır. Neden beklediğini sorar. Hz. Eyüp, evlendikleri kişinin yeni müslüman olmuş bir kişi olduğunu, kendilerine bir zarar verir endişesiyle beklediğini söyler. Bu durumdan çok memnun olan Efendimiz (s.a.s.), kendisine, *"Allah seni iki cihanda da muhafaza buyursun."* diye dua eder. Yüzyıllarca Bizans toprağında kalan naaşı korun-

duğu gibi bugün de bu mekânın, yapılan Peygamber (s.a.s.) duası sebebiyle korunacağı düşünülmektedir.
Türbenin ön cephesini süsleyen mermere kazılı yazılar I. Ahmet dönemine ait olup cephe duvarının mimarı Sedefkâr Mehmet Ağa tarafından hakkettirilmiştir. Yazıların hattatı Kasım Gubari'dir.
Türbenin çıkış kapısı üzerinde ise Şu hadis-i şerifi yazılıdır.

"Sahabelerim göklerdeki yıldızlar gibidir, hangisine ittiba ederseniz kurtuluşa erersiniz."

Şadırvan: Fatih'in yaptırdığı caminin avlusuna, II. Bayezid döneminde, Sa drazam Çandarlı İbrahim Paşa bir

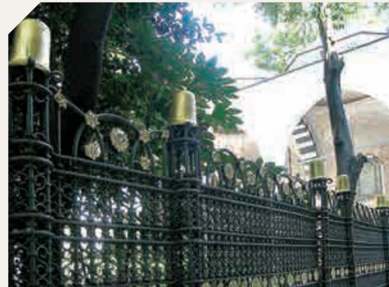
şadırvan yaptırmıştır. Yaklaşık 100 sene sonra ise Sadrazam Koca Sinan Paşa, bu şadırvanın üzerine fevkâni bir kasır inşa ettirmiştir. Kaynaklarda Sinan Paşa Kasrı olarak geçen ve III. Selim tarafından deprem sonrasındaki yenilemede kaldırılan böyle bir esere hiçbir Osmanlı camiinde rastlamak mümkün değildir. Bu yapıyı Sinan Paşa'nın, kılıç merasimlerinde devlet protokolü için yaptırdığı sanılmaktadır. Avlu ortasında etrafı duvarlarla çevrili kısım için, Eyüp Sultan Hz.'nin burada gasledildiği ve ortasındaki devasa çınarın da, kabrin keşfi sırasında Fatih Sultan Mehmet tarafından dikildiği rivayet edilmektedir. Duvarların köşelerinde üzerinde III. Selim'in tuğralarını taşıyan kuzu çeşmeleri bulunmaktadır. Burada gözden kaçan bir detay ise bu duvarın üzerindeki şebekelerin başlarını süsleyen mevlevî sikkeleridir. Bu sikkeleri, mevlevî meşrep olan ve Mevlana neslinden Konya dergâhı postnişini Abdülhalim Çelebi'nin elinden burada kılıç kuşanan IV. Mehmet Reşad koydurmuştur. Bundan amaç, Konya Çelebileri elinden ilk ve son kez kılıç kuşanan M. Reşad'ın hatırasını yaşatmak olmalıdır.

Sultan Mehmet Reşad'ın Cenaze Töreni

3. Sultan Tuğralı Çeşme Alınlıkları

Mevlevi Sikkeli Şebekeler

Eyüp Sultan Türbesi:

Şekli: Asıl türbe, bugün iç avludan bakıldığında görülmeyen, ancak içeriye girildiğinde karşımıza çıkan, Fatih Sultan Mehmet'in yaptırdığı sekizgen türbedir. Selçuklu ve Osmanlı'da birçok kümbet ve türbe sekizgen formda inşa edilmiştir. Bunda amaç, *"Ya Rabbi, bir gün vefat ettiğimizde cennetin tüm kapılarını kabrimize aç da istediğimiz kapıdan cennete girelim."* duasının mimariye yansıtılmasıdır. İnancımıza göre cennetin sekiz kapısı mevcuttur.

Ziyaret Duvarı: Bugün iç avludan türbeye girdiğimiz kısım aslında I. Ahmet tarafından asıl türbenin önüne çekilen bir ziyaret duvarıdır. 1613'te inşa edilen bu duvar ile ziyaretçilerin bir taraftan girip diğer taraftan çıkarak izdihama sebep olmamaları sağlanmıştır.

Türbe Saçağı: III. Selim'in yeniden inşasında türbenin önüne bir sakıf yaptırılmıştır. Üzeri kurşun kaplı bu saçak uzantısı, çadır şeklinde yapılarak burada gerçekleştirilen kılıç merasimlerinin tarihteki otağ içinde yapılanlara benzemesi sağlanmıştır.

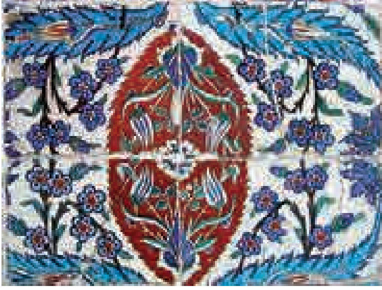

Hacet Penceresi Şebekesi: 1600'lerden 2007 yılının ortalarına kadar Eyüp Türbesi'nin hacet penceresi olarak kullanılan altın yaldızlı şebeke de I. Ahmet tarafından yaptırılmıştır. Fakat bu pencerenin her bir yuvarlak şebekesinin içinde bulunan Mühr-ü Süleymanlar, 1975 yılında, bunları siyasi bir simge sanan bir yaşlı tarafından demir makasıyla kesilmişlerdir. Bunun üzerine orijinali müzeye kaldırılmış yerine taklidi Mühr-ü Süleyman'sız olarak yerleştirilmiştir.

Sebil: Aynı duvarın iç avluya bakan kısmında görülen sebil, I. Ahmet tarafından Sedefkâr Mehmet Ağa'ya yaptırılmıştır. Sebilin içindeki türbede 1623 vefatlı Kızlarağası ve Şeyh-ül'harem Mustafa Ağa'nın kabri bulunmaktadır.

Çiniler: Ziyaret duvarının avluya bakan kısmı bugün Osmanlı tarihinin çini gelişimini gösteren muhteşem bir sergi niteliği taşımaktadır. 15. yüzyıl kabarık mercan kırmızılı çinilerden, 16. yüzyıl mavi ağırlıklı kırmızısız çinilere ve sonrasında giderek kaliteden düşen ve konturları dağılanlara kadar nice örneği burada inceleyebilirsiniz. Ayrıca türbe içinde Efendimiz'in (s.a.s.) kademinin sağ tarafında Osmanlı kuruluş devri tarzı olan sarı zeminli çiniler de mevcuttur. Yine aynı yönde iki adet büyük parçalar hâlinde hazırlanmış servi motifi, günümüze kalmış nadir örneklerdendir.

Râkım İmzalı Levha: Türbeye girdiğimizde sağ üstte görülen çerçeveli levha, II. Mahmud'un hat üstadı Mustafa Râkım Efendi tarafından celî sülüsle yazılmış olup Eyüp El Ensari Hz. tarafından Peygamberimizden rivayet edilen bir hadis-i şerifi içermektedir. Bir gün Peygamberimiz (s.a.s.) bir mecliste Eyüp Hz.'ne dönerek: *"Sana cennet hazinelerinden bir anahtar söyleyeyim mi?"* diye sorar. Hz. Eyüp, *"Söyleyin Ya Rasulallah."* deyince Efendimiz, *"O zaman çokça, La Havle Vela Kuvvete İlla bi'llahi'l-aliyyi'l-Azîm, de."* diyecektir. Duvarlarda Besmele-i şerif ve Tevbe suresinden ayetler vardır.

Adile Sultan Mescidi: Türbenin içinden sağa açılan kapıdan, I. Ahmet tarafından yaptırılan odaya girilir. Odanın, II. Mahmud'un kızı Adile Sultan'ın adı ile anılmasına sebep, odayı yeniden tefriş ettirmesi ve her sene ramazan ayının son on gününü burada itikaf hâlinde geçirmesinden dolayıdır. Odanın duvarında 16. yüzyıldan kalma, Kâbe'nin tasvir edildiği bir çini pano bulunmaktadır.

Kadem-i Saadet: Türbeye girildiğinde sol taraftaki duvar üzerinde Peygamber Efendimiz'e (s.a.s.) ait bir Kadem-i Saadet görülmektedir. Kadem-i Saadet dolabının kitabesinde yazdığına göre bu mukaddes emanet buraya Topkapı Sarayı'ndan, 1731 yılında I. Mahmud tarafından getirtilmiştir.

Perdeler: Türbenin pencere perdeleri II. Mahmud'a ait olup üzerinde bizzat padişahın eliyle yazdığı Kelime-i Şehadet bulunmaktadır.

Bronz Kapılar: Türbenin bronzdan ana giriş kapısı Sultan I. Abdülhamid tarafından vakfedilmiştir.

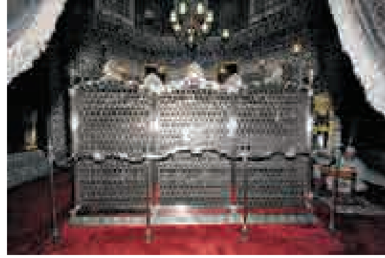

Sedef Kapı: Türbenin iç kısmına açılan çarpmalı küçük sedef kakma kapıları II. Abdülhamid bizzat kendi el emeği ile yapmış ve buraya hediye eylemiştir. Bu çarpma kapının iç kısmında bulunan dolapların kapaklarında da II. Abdülhamid Han'ın tuğrası görülmektedir.

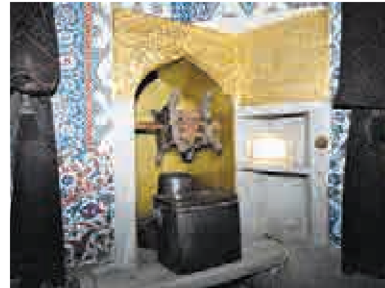

Sanduka Şebekesi: III. Selim 1792'de sanduka etrafına gümüş bir şebeke yaptırmıştır. Şebekenin ayak tarafında şair Münib'in düzenlediği manzum tarihte Alemdar-ı Resul'un meşhedinin önce

Sultan I. Ahmet tarafından tanzim edildiği, III. Selim'in de bir halka-i sim (gümüş halka) içine aldırdığı anlatılır.

Kuyu: Türbe içindeki kuyu 1607'de I. Ahmet tarafından ihya ettirilmiştir. Kuyunun kitabesinde, türbenin iç ve dışının I. Ahmet tarafından esaslı bir tamir gördüğü anlatılmaktadır.

Fatih'in Kapıları: Türbe içi ile çıkış koridorunu bağlayan üzeri sedef kakmalı büyük ve orijinal bir kilit sistemi olan kapıların Fatih döneminden kaldığı sanılmaktadır.

Cüzhane: II. Osman'ın annesi Mahfiruz Hatice Sultan 1618-22 yıllarında türbenin çıkış kapısı tarafına bir cüzhane yaptırmıştır. Kabri, Eyüp Sultan Türbesi'nin diğer yüzüne bakan arka hazirede, Ali Kuşçu'nun çaprazında bulunmaktadır.

Türbe Dış Kapı Sebili: Türbenin çıkış kapısının solunda bulunan, binaya bitişik sebil Lala İsmail Efendi tarafından yaptırılmıştır. Enderun'da yetişmiş olan bu zat, I. Abdülhamid'in oğlu Şehzade Mehmet'e lalalık yapmıştır. Bahçekapı'daki I. Abdülhamid Kütüphanesi'ne 750 kitap vakfeden Lala İsmail Efendi'nin kabri Lala Mustafa Paşa ile Eyüp Sultan Türbesi'nin arasındadır.

Not 1: Türbede zamanında başka Mukaddes Emanetler de bulunmaktaymış. Bunlardan biri olan Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) sancağı Ukab, Patrona Halil isyanında isyancılar tarafından buradan alınıp, adam toplamada kullanılmaya çalışıldığı için Topkapı Sarayı'na geri götürülmüştür.

Peygamber Efendimiz (SAV)in Sancak-ı Şerifleri

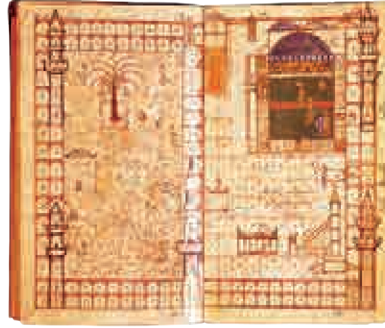
Not 2: Türbeye tarih boyunca birçok hediye vakfedilmiştir. Bunlardan bazıları şöyledir; *"I. Ahmet'in kendi hatları ile yazdığı bir Kur'an-ı Kerim, Emetullah Başkadın Efendi, Esma Sultan ve Semiz Ali Paşa'nın hediye ettiği Eczâ-i Şerif ve En'amlar, Fatih'in teberrük buyurdukları seccade, I. İbrahim, Saliha Sultan, Emetullah Kadın ve Kara Mustafa Paşa'nın hediye ettiği gümüş şamdanlar, Mihrişah Sultan ve III. Selim'in yaptırdığı zümrüt taşlı avize vb."*

Hz. Ebu Eyyub el-Ensarî

—Adı Halid bin Zeyd olup Hazrec kabilesinin Beni Neccar kolundandır.
—II. Akabe biatına katılmış olup ensarın ilklerindendir.
—Hicret sonrası Peygamber

Efendimiz'i (s.a.s.) evinde yedi ay misafir etmesinden dolayı Mihmandâr-ı Nebi, büyük oğlu Eyyub'dan dolayı Ebu Eyyub olarak adlandırılmaktadır.
—Bedir Savaşı'na katılmış, Hudeybiye'de Rıdvan biatında bulunmuş, Mekke Fethi'ne iştirak etmiş, Peygamberimizin (s.a.s.) vahiy kâtipliğini yapmıştır.
—Hicret sonrası Peygamberimiz (s.a.s.) tarafından ensar ve muhacir arasında kardeşlik ilan edildiğinde kendisi Mus'ab bin Umeyr Hz. ile kardeş kılınmıştır.

—Hz.Aişe'ye iftira atıldığı günlerde Ebu Eyyub El Ensari hanımına *"Ey Ümmü Eyyub! Sen böyle birşey yaparmıydın?"* diye sordu. *"Hayır vallahi yapmazdım."* cevabını alınca Ebu Eyyub *"Aişe senden daha hayırlıdır, o hâlde o hiç yapmaz!"* diyecektir.
—Dört halife döneminde insanların feyz aldıkları ve dini meseleleri sordukları bir insandır.
—Yine bu dönemde Suriye, Filistin, Mısır ve Kıbrıs seferlerine katılmıştır.
—Hz. Osman'ın imametinin engellendiği günlerde Hz.Ali'nin tavsiyesi ile bir süre imamlık yapar.
—Basra Valiliği yapan İbn Abbas'ı ziyarete gittiğinde İbn Abbas (r.a.) kendisine *"Bugün sana, vaktiyle senin Peygamberimize yaptığın hizmete karşılık bir hizmet sunmak istiyorum."* diyecek ve konağını bütünüyle ona terkedecektir.
—Medine Valisi Mervan bin Hakem'in namazları geç kıldırması üzerine ona

muhalefet etmiş, niye böyle davrandığı sorulduğunda ise, *"Rasulullah'ı namaz kıldırırken gördüm. Ona uyarsan biz de sana uyarız. Muhalefet edersen biz de sana muhalefet ederiz."* diyecektir.

—Bir hadis tahkiki için gittiği Mısır'da Ashab-ı Suffa sahabelerinden olan ve Mısır'da valilik yapan Ukbe ibni Amir Hz.'nin akşam namazını biraz geciktirdiğini görmüş ve *"Bu yaptığını gören halkın, Rasulu Ekrem de (s.a.s.) böyle yapardı demesinden endişe ederim."* demiş ve sahabenin her hal ve tavrında örnek bir kişi olarak ne kadar dikkat etmesi gerektiğine vurgu yapmıştır.

—Bizanslılara karşı savaş sırasında bir askerin cesurca öne atılması üzerine arkadakiler, Bakara Suresi'nin 195. ayetini hatırlatarak, *"Kendi eliyle kendisini tehlikeye attı."* demişlerdi. O sırada orduda bulunan bu büyük sahabe hemen müdahalede bulunmuş ve bu ayetin bu şekilde yorumlanmasının yanlışlığını anlatarak, bu ayetin Medineli Ensar için na zil olduğunu söylemiştir. İslamın dört bir yana yayıl-

Siyer-i Nebi'den Mekke'de ilk Ezan

ması ile kendilerinin artık mallarının başına geçip ihmal ettikleri uğraşılara dönmeyi düşündüklerini, fakat *"Allah yolunda infak edin, kendi elinizle*

kendinizi tehlikeye atmayın." ayeti ile uyarıldıklarını anlatmıştır.

—İstanbul kuşatması sırasında hastalanmış, ordu kumandanı Yezid ziyaretine gelerek bir isteği olup olmadığını sorduğunda, *"Beni elinizden geldiği kadar surlara yakın bir yere götürün ve oraya defnedin. Zira Rasulullah'tan (s.a.s.) 'Kostantiniyye Surları'nın dibinde salih bir kimse defnolacaktır.' dediğini işittim. Umarım ki o salih kimse ben olayım"* demiştir. Ebu Eyyub El Ensari 669'da vefat etmiştir.

–Ordunun savaşarak surlara yaklaştığı ve cenazeyi defni sırasında Bizans İmparatoru olaya vâkıf olmuş ve –*"Siz gittikten sonra onu yerinden çıkartıp vahşi hayvanlara atacağım"* tehdidinde bulunmuştur. Fakat kendisine gönderilen haberde, böyle birşey yaptığı taktirde İslam topraklarındaki tüm kiliselerin yakılacağı söylenmiştir. Bizanslılar buraya bir zarar vermedikleri gibi kısa bir süre içerisinde çevre, halkın rağbet ettiği bir ziyaretgâh hâline gelmiştir.

–1204 Latin İstilası ile Kostantinapolis karmakarışık bir hal alır. Bu dönemde birçok yer yıkılıp yağmalanırken sanıyoruz Eyup Sultan Hz.'nin kabri de bundan nasibini almıştı. Çünkü işgalci Katolikler, Ortodoks Hristiyanlara ait tüm kutsal yerleri yok etmeye çalışıyorlardı. Ayrıca bulunduğu yer Bizans'ın kutsal yerlerinden biri olup çevre, manastırlar ve mezarlıklarla dolu idi.

–İstanbul'un fethi sonrasında Fatih, hocasından Sahabe Efendimizin kabrinin kesin yerini bulmasını rica eder. Akşemseddin Hz. uzun zamandır sur dışındaki bir mevkiye nur indiğini görmektedir. Devlet erkanı ile oraya gidilir ve Akşemseddin Hz.'nin gösterdiği yer kazılır. Üzerinde *"Haza kabru Ebi Eyyub"* yazılı bir taş çıkar. Yani *"Burası Ebu Eyyub el-Ensari'nin kabridir."* yazmaktadır.

Sahabe Dönemi İstanbul Seferleri

—Müslümanların ilk İstanbul kuşatması Hz. Muaviye döneminde 669'da gerçekleşti. Fedale b. Ubeyd el Ensari kumandasında öncü birlik 668'de kara yolu ile Şam'dan İstanbul üzerine gönderildi. Bu ordu Anadolu'yu baştan başa geçerek İstanbul'a ulaştı. Kışı Kadıköy'de geçirdi. 669'da asıl kuvvet gönderildi. İki ordu İstanbul önlerinde birleşti. 1700 parça İslam donanması da Ege üzerinden Marmara'ya geldi. Baharla birlikte şehir, deniz ve karadan kuşatıldı. Kış gelince kuşatma kaldırıldı. Bu sefere 63 sahabenin katıldığı rivayet edilmektedir. Bunların arasında Ebû Eyyub El Ensari, Ebu Şeybe el-Hudrî -burada şehit oldular- bulunmaktaydı. Ayrıca Abdullah bin Abbas, Abdullah bin Ömer, Abdullah bin Zübeyyir vb. devrin büyük simaları da bulunmaktaydı.

—673'te gerçekleşen ikinci kuşatmada müslümanlar kendilerine Kapıdağ yarımadasını üs seçtiler ve kuşatma tam yedi sene sürdü.

—40 sene kadar sonra Emevilerin başına geçen Velid bin Abdülmelik döneminde hazırlıklara başlanmış, onun yerine geçen Süleyman bin Abdülmelik tarafından Mesleme b.Abdülmelik ordunun kumandanı seçilmişti. Bu ordu 716'da üçüncü kuşatmayı başlattı. Bir yıl sonra Süleyman bin Abdülmelik'in vefatı üzerine geri dönüldü. Bugün Mesleme'nin kabri Arap cami avlusundadır.

İç Avluda Medfun Bulunanlar

Mustafa Ağa: I. Ahmet'in sebili içinde medfundur. Kızlarağası Mustafa Ağa Afrika'dan gelme siyahî bir kişi olup Enderun'da eğitim görmüş,

1605'te Darüssaade ağası olmuştur. 16 sene bu hizmette bulunmuş, 1624'te vefat etmiştir. I. Ahmet ve saray tarafından çok sevilen bu zat aynı zamanda çok sayıda hayır eseri bırakmıştır. Mahmudpaşa ve Hasköy'deki çeşmeler ile Kemerburgaz Göktürk Köyü'ndeki kütüphane ve çeşmeyi yaptırmış, Ahırkapı Akbıyık Mescidi ile Fatih'teki Hacegi Mescidi'ne minber koydurarak camiye çevirmiştir. Eminönü'ndeki Tekneciler Mescidi'ni yeniden yaptırmış, Hürrem Sultan tarafından Haseki'de yaptırılan cami, cemaate küçük geldiği için I. Ahmet'ten aldığı izin ile camiye ikinci bir kubbe ekleterek bir o kadar daha büyütmüştür.

Nişancı Ahmet Paşa: Kabri bugün Eyüp Sultan Türbesi içindedir. Normalde Fatih'in yaptırdığı türbenin dışında olan kabir, I. Ahmet türbeye bir ziyaret duvarı çekince içeride kalmıştır.

Semiz Ali Paşa: Eyüp Sultan Türbesi'nin sol tarafında, altıgen şebekeli penceresi ile iç avluya bakan cep içindedir. Lakabı gibi gayet cüsseli ve semiz olan paşanın, zamanında Hollandalılara yazdığı mektupta,

Semiz Ali Paşa ve Gürcü Mehmet Paşa'nın da Kabirlerinin Bulunduğu iç Avlu Haziresi

–*"Duyduğum kadarı ile atlarınız birhayli iri imiş. Beni taşıyacak kadar iri atınız varsa getirin."* dediği anlatılır. Ama gövdesi kadar yüreği de büyük olan paşa, Edirne'de bugün hâlâ faaliyette olan ve kendi adı ile anılan devasa çarşılar yaptırmış ve buradaki dükkânların tümünün kirasını Edirne ve Babaeski'de yaptırdığı Medreselerdeki öğrencilere vakfetmiştir. Evliya Çelebi onun çarşıları için; *"Burada dükkân sahibi olmak değme tüccarın kârı değildir."* diyerek yapının kıymetini vurgulamaya çalışmıştır. Halen

Sadrazam'ın Elçi Kabulü

Semiz Ali Paşa Haziresi, Avludan

Babaeski'de yine kendi adı ile anılan camisi tüm görkemi ile hizmet vermektedir. 1561-65 yılları arasında Kanuni'ye sadrazamlık yapan paşanın vefatından sonra bu makama Sokullu Mehmet Paşa geçecektir.

Gürcü Mehmet Paşa: Aynı hazire içinde yer alır. Semiz Ali Paşa'nın yetiştirmelerindendir. Ailesini kaybedip esarete düşmüş olan bu çocuğu sahiplenen paşa, onu itina ile yetiştirmiş ve sonra sadrazamlığa kadar yükselen Gürcü Paşa vefatından sonra manevi babasının yanında yer almak istemiştir.

Dilsiz Süleyman Ağa: Lahit şeklindeki kabri Gürcü Mehmet Paşa'nın hemen yanındadır. 1601 vefatlı ağanın özellikle Mısır asayişini sağlayıp isyancıları temizlemesi Selaniki tarihinde vurgulanmaktadır.

Canfeda Kadın: Kösem Valide Sultan'ın nedimelerinden olan bu hanım döneminin en etkili isimlerinden biri idi.

Beşir Ağa: Afrika'dan gelme siyahi bir kişi idi. Enderun'da yetişti ve III. Ahmet'in musahibi ve hazinedarı oldu. Kıbrıs ve Mısır'da aldığı idari görevlerden sonra Şeyhülharemlik yaptı. Güvenilirliğini ve sadakatini ispat eden ağa, 1717 yılında Topkapı Sarayı'nda Darüssaade ağalığına getirildi. Bu görevini 1746 yılındaki vefatına kadar sürdürdü. Dindarlığı ile bilinen bu zat, ilim sahiplerini himaye ederdi. Osmanlı tarihinin siyah incilerinden biri olan Beşir Ağa hayır eserleri bırakmada yeri doldurulamaz bir konuma sahiptir. Ziştovi ve Medine'de

Beşir Ağa Türbe Sebili iç Avludan

Beşir Ağa Sebil Türbe (Solda)

medrese ve kütüphane, Kahire'de iki adet sebilküttap, Eyüp Baba Haydar'da Medrese, Dar'ül Hadis ve kütüphane, Cağaloğlu'nda önünde sebili bulunan devasa bir cami, medrese ve tekke, Kariye civarında bir mektep ve imaret, en güzeli Ayasofya Camii'nin karşısında bulunan onlarca çeşme yaptırmış, nice camiyi tamir ve ihya eylemiş, vakıflar kurmuş müstesna bir simadır. Bu tavrı ile de Osmanlı'nın siyah bir insana gösterdiği kadirşinaslığa aynı derecede bir karşılık vermiştir. Kabri Eyüp Sultan Hz.'nin türbesinin sol tarafında dış avluya açılan kapının sağında, kendi yaptırdığı sebilin içindedir. Bu büyük

Beşir Ağa'nın Sebilinin içindeki Sandukası

sahabenin kabrine bu kadar yakın bir yere defnedilmesi de Osmanlı'nın siyah insanlara verdiği değeri göstermesi bakımından bir hayli ilginçtir. Aynı avluda I. Ahmet Sebili'nde medfun bir diğer karaağa da, Mustafa Ağa'dır.

Lala Mustafa Paşa: Bosna'da Sokoloviç sülalesinden olup Deli Hüsrev Paşa'nın kardeşidir. Enderun'da hızla ilerlemiş ve padişahın özel hizmetini yapan hasağalar arasına girerek Kanuni'nin altı sene berberbaşılığını yapmıştır. Kanuni'nin oğlu ikinci Selim'in Lalalığını yapmış, ardından birçok taşra vazifesine getirilerek Te-

Lala mustafa Paşa'nın Eyüp Cami iç Avlusundaki Kabri

meşvar beylerbeyi, Van, Erzurum, Halep ve Şam valisi olmuştur. Sonradan altıncı vezirliğe getirilmiş olup İkinci Selim'in saltanatı döneminde Kıbrıs Seferi Serdarlığında bulunmuştur. 15 Mayıs 1570 günü Beşiktaş Sinan Paşa Camii'nde bayram namazı kılınmış ve kesilen kurban etleri askerlere dağıtıl-

Türbe Aslan Göğsündeki Mühr-ü Süleyman

mış ardından Beşiktaş önlerinde Boğazı dolduran 124 parça gemi ve bir o kadar da at, top ve mavna gemisine 65 bin asker bindirilerek dualarla sefere çıkılmıştı. Bir yıl süren muhasarada Lefkoşe ve Magosa kaleleri alınarak Kıbrıs fethedilmiştir. Ardından İran Seferi'ne çıkan Paşa Kafkasya'ya kadar uzanmış, Tiflis ve Şirvan alınarak Hazar Denizi'nin güneyine inilmiştir. Kafkasya'da ilk Osmanlı idari teşkilatını Lala Paşa kurmuştur. Daha sonra İstanbul'a çağrılarak ikinci vezir olmuş ve bu vazifede iken 1580'de vefat etmiştir.

Hanımı, Memlüklülerin Mercidabık'ta Yavuz Sultan Selim ile savaşan hükümdarı Kansu Gavri'nin oğlu Mehmet Bey'in kızı Fatma Hanım'dır. Buradan da, Osmanlı'nın aslında kimseye karşı şahsi bir kinle hareket etmediğini, bir dönem düşmanı olan kişiler ve torunlarına bile kuçak açmaya ve onları da sahiplenmeye çalıştığını anlayabiliyoruz.

Lala Paşa, son derece zeki, âlimleri seven bir zattı. Para biriktirmez, kazancını sefere ve hayra harcardı. Erzurum'da yaptırdığı Lala Paşa Camii, çarşısı, hamamı, dükkânları ve mektebi, Şam'daki 360 hücreli hanı, hamamı, tekkesi, Kunaytira'daki cami ve imareti, Ilgın'daki cami ve bedesteni, Mekke ve Medine'deki birçok eseri hâlâ ayakta

ve hizmet vermektedir. En ilginç hayırlarından birini de Tiflis ve Kars'ta şark serdarlığı esnasında yapmıştır. Rüyasında Harakani Hz.'ni görmüş ve yüzyıllar evvel yaşamış ve kabri insanlarca bilinmez olmuş olan bu zat, kabrinin yerini bu Osmanlı paşasına bildirmiştir. Ertesi gün ulema ve halkın önünde kabir bulunup açılmış ve Harakani Hz. temaşa edilerek paşa tarafından yeri ihya edilmiştir. Lala Mustafa Paşa, vefatından 17 gün önce vefat gününü söylemiş ve Eyüp Camii'nin iç avlusunda, Eyüp Sultan Hz.'nin sol tarafındaki yeri satın almış ve kabir yerini bile hazırlatmıştır.

Kabri dört mermer sütuna oturan dört sivri kemerin taşıdığı küçük bir kubbeden ibaret açık bir türbe olup paşanın kabri üzerindeki kubbenin kasnağındaki yazılar Hattat Hamid Aytaç tarafından yenilenmiştir. Kubbenin köşeleri mühr-ü süleymanlar ile süslüdür.

Lala Mustafa Paşa, verdiği bir davette konukları yemeğe buyur ederken

Hakkı Paşa: Lala Paşa'nın hemen yanında, mevlevî sikkesi kabartılmış lahitte medfundur. 1826'da İşkodra'da doğdu. Van, Selanik ve Halep valilikleri yaptı. Arapça, Farça ve Fransızca bilirdi. Kütahya mutasarrıfı iken yangın geçiren Saadet Camii'ni yeniden yaptırmıştır.

Hanefi Mehmet Efendi: Kabri, Lala Paşa Türbesi arkasındadır. 37. Osmanlı şeyhülislamı olup aslen Nahcivanlıdır. Medine, Mısır ve Edirne kadılıkları, Anadolu ve Rumeli Kazaskerliği yaptı. 4. Mehmet'in küçüklüğünden istifade etmek isteyen kişiler bir önceki şeyhülislamı emellerine alet edince, Hatice Turhan Sultan tarafından bu makama getirilmiştir.

Lala İsmail Efendi: Enderun'da yetişti. I. Abdülhamid'in oğlu Şehzade Mehmet'in lalası oldu. Bugün Gülhane karşısında bulunan I. Abdülhamid Sebili'nin kitabesi ona aittir. Bahçekapı I. Abdülhamid Kütüphanesi'ne de 750 kitap bağışlamıştır. Eyüp Sultan Türbesi'nin çıkış kapısının sağındaki sebil ona aittir. 1818'de vefat etti. Kabri, Lala Paşa ile Eyüp Sultan türbeleri arasındadır. Baş taşındaki hat muhteşemdir.

B) DIŞ AVLU

Dış Avluda Göze Takılanlar

Tarihî Çınarlar: İç avludaki çınar için Eyup Sultan Hz.'nin gasledildiği yer, dış avludaki iki çınar için ise, Akşemseddin Hz. tarafından Sahabe Efendimiz'in kabrinin belirlenmesi için baş ve ayakucuna dikilen iki çınar sopasından büyüyen ağaçlar olduğu inancı hâkimdir. Ağaçların yaş tesbitinde Fatih döneminden kaldıkları anlaşılmıştır.

Hünkar ve Kadınlar Mahfeli: Caminin şadırvanlı dış avlusunda bulunan ahşap, barok süslemeli yapı III. Selim inşaatından kalma olup sonradan restore görmüştür. Günümüzde burası kadınlar mahfeli olarak kullanılmaktadır.

Binek Taşı: Kadınlar mahfelinin girişinde bulunan yan tarafı basamaklı bu taş kütle, ata binme ve attan inme işlevi için kullanılıyordu. Üzerlerinde uzun kaftanlar taşıyan devletlüler için

bu taşlar, ata binmede büyük kolaylık sağlıyordu. Bu taşın bir benzeri Mihrişah Sultan Türbesi önünde bulunmaktadır.

Selsebil: Dış, şadırvanlı avluda caminin duvarına bitişik olarak duran selsebil 2007 yılının yazında inşa edilmiştir.

Fatih Hamamı: 1766 yılındaki depremde yıkılan ,Fatih'in Eyüp Külliyesi'nden geriye kalan iki yapıdan biri sekizgen türbe, diğeri de Fatih Hamamı'dır. Caminin arkasında, Piyerloti'ye çıkan yolun başında bulunan hamam klasik özelliklerini korumaktadır.

Dış Avluda Medfun Bulunanlar

Saliha Sultan: Eyüp Sultan Türbesi'nin çıkışında, hemen sağda duvar üzerindeki lahitli türbe III. Ahmet'in kızı Saliha Sultan'a aittir. 1778 tarihli bu sanduka, Osmanlı mezarlıklarına yansıyan Osmanlı baroğunun çok erken bir örneğidir. Lahdin tüm cephesini dolaşan tabak içindeki meyve motifleri de Lale Devri sonrası başlayan barok anlayışın önemli vurgularından biridir. Hayatı boyunca dört evlilik geçiren sultanın ilk eşi Revan muhafızlığında, ikinci eşi İran seraskerliğinde, dördüncü eşi ise Tuna boyunda vefat etmiştir. Bir tek üçüncü eşi Koca Ragıp Paşa İstanbul'da vefat etmiştir.

Gazi Edhem Paşa: Sultan II. Abdülhamid dönemi ordu kumandanlarındandır. Yunanlıların Avrupa'nın şımartması ile gemi azıya aldığı ve açıkça hiçbir gerekçe göstermeden Girit'i işgale başlamaları üzerine padişah fermanı ile Yunan Harbi'ne ordu kumandanı olarak atanmıştır. Yunanlıları büyük bir hezimete uğratmış ve neredeyse tüm Yunanistan topraklarını alıverecekken Avrupa devletleri araya girmiş ve Yunanlıların lehine savaşı durdurmuşlardır. Gazi lakabını ve Dömeke Kahramanı ünvanını bundan sonra almış olup piramit şeklindeki kabri Saliha Sultan kabrinin solundadır.

Baba Yusuf: Akşemseddin Hz.'nin halifelerinden olup İstanbul'un fethine katılmıştır. Bayezid Camii'nin açıldığı cuma namazında II. Bayezid'in önünde vaaz vermiş, hitabın tesirinden üç Hristiyan ihtida etmiştir. Hacca giderken bizzat Bayezid Han tarafından uğurlanmış, padişah kendi helal kazancından bir miktar altını ona vererek Ravza-yı Mutahhara'daki kandiller için sarfetmesini rica etmişti. Sivrihisar'lı olan Baba Yusuf, buradaki Kurşunlu Camii'ni de bizzat kendisi yaptırmıştır. Eyüp El Ensari'nin ilk türbedarı olması dolayısı ile vefatında türbenin dış kapısı önüne defnedildi. Kabri, Gazi Edhem Paşa kabrinin arkasındadır. Kabrinin baş taşında eski usul bir şeyh sikkesi mevcuttur.

Zübeyde Fitnat Hanım: Babası Şeyhülislam Mehmet Esad Efendi'dir. Kaside, gazel ve şarkılarını temiz bir Türkçe, duygulu bir anlatımla yazmıştır. Hazırcevaplılığı ve zekâsı ile meşhur olan bu hanım, devrin sadrazamı Koca Ragıp Paşa'ya da oldukça yakındır. 1780 yılında vefat eden Fitnat Hanım'ın kabri Baba Yusuf kabrinin arkasındadır.

Said Paşa: II. Abdülhamid Han tarafından ilk olarak sadrazamlığa getirilmiş ve bu padişahın saltanatı boyunca tam yedi defa bu makama gelmiştir. Sultan Hamid sonrasında da 1911 ve 12'lerde iki kez daha sadarete gelecek 1914 yılında vefat edecektir. Doğu ve Batı kültürlerine vukufiyeti olan paşa, siyaseti bilir ve bürokrasiden anlardı. Kabri, Eyüp Camii şadırvan avlusundaki büyük çınarın dibindedir. Toprağa yarı yarıya gömülü taşı talik hatla yazılıdır.

Çifte Gelinler Türbesi: Eyüp Camii dış avlusunda büyük çınarın arkasında bulunan, alt katı kesme taşla örülü, üstü mermer şebekeli sekizgen planlı, üstü açık bu yapı, Anadolu Selçuklu kümbet mimarisinin devamı niteliğindedir. İki katlı olup kabirler kripta kısmında bulunmaktadır. Alt kata bursa kemerli bir menfezden giriliyorken, üste yandaki merdivenden çıkılmaktadır. Giriş yüzü hariç diğer yedi yüzünde, her biri diğerinden farklı

mermer şebekeli, çifter pencere bulunmaktadır. Ortada ise şahidesiz bir lahit durmaktadır. Mahzendeki üç kabirden en eskisi 1519 tarihli olup Mihr-i Han-ı Şehrade'ye aittir. Ayrıca burada biri 1850 tarihli iki lahit daha bulunmaktadır. 1957'de tamir edilen bu yapının Eyüp türbeleri içinde özel bir yeri vardır. Buradaki kabirlerin, Kırım Hanlarının ailelerine ait olduğu sanılmaktadır. Nitekim Osmanlılar, Timur sonrası hanlıklarla ciddi irtibatlar kurmuş ve zaman zaman onları İstanbul'a getirerek himaye etmişlerdir.

Sinan Paşa: İstanbul'un ilk kadısı Hızır Bey'in oğlu olup fetihte 15 yaşlarındaydı. Fatih tarafından babası 2. Murat'ın yaptırdığı Dar'ül Hadis Medresesi'ne, sonra da Fatih Sahn-ı Semaniyesine müderris olarak atandı. Ali Kuşçu'dan matamatik derslerini talebesi Molla Lütfi aracılığı ile öğrenmiştir. 1470'te yine Fatih tarafından vezirliğe getirilmiş ve bundan sonra Hoca Paşa lakabı ile anılır olmuştur. Gedik Ahmet Paşa'dan sonra sadrazamlığa getirilmiş, sonrasında doğum yeri olan Sivrihisar'a kadı olarak gönderilmiştir. II. Bayezid tarafından Edirne Dar'ül Hadis Medresesi'ne ikinci kez müderris olarak gönderildi. Türk Edebiyatının bu tanınmış siması 1486'da İstanbul'da vefat etti. Üstü kubbeli kabri Çifte Gelinler Türbesi'nin ön kısmındadır.

Mahfiruz Hatice Sultan: II. Osman'ın annesi olup oğlunun saltanat dönemi olan 1618-22 arası Eyüp Türbesi'ne bir cüzhane yaptırmıştır. Bu cüzhane, türbeden çıkarken yürüdüğümüz koridorun en sonunda, çıkış kapısından hemen önce soldadır. Cüzhaneye girilen bu kapı ayrıca içinde; Semiz Ali Paşa, Gürcü Mehmet Paşa ve Canfeda Kadın vb. zatların medfun bulunduğu hazireye açılmaktadır. Hazirenin cami avlusuna bakan hacet penceresi üzerindeki on satırlık kitabe klasik Osmanlı üslûbu ile hazırlanmış olup kitabede 4. Murat'ın adıda geçmektedir. Mahfiruz Valide Sultan, Eyüp Sultan Türbesi'nin arka bahçeye bakan kısmında, arka avlu duvarının bitişiğindeki lahitli mezarında yatmaktadır. Kabri, Ali Kuşçu'nun kabrinin çaprazındadır.

Ali Kuşçu: Eyüp Sultan Hz.'nin türbesinin arka hazireye bakan kısmında, Mahfiruz Sultan'ın kabrinin az aşağısında bulunan, başlıksız, divani hatlı ve kenarları rûmilerle süslü büyük taş Ali Kuşçu'ya aittir.

Maveraünnehir'de dünyaya gelen Ali Kuşçu'nun babası, Uluğbey'in doğancısıydı. Kuşçu lakabının buradan geldiği sanılmaktadır. Semerkand'da ilk tahsilini yapmış, bizzat Uluğbey'den riyaziye ve astronomi tahsil etmiştir. Kirman'da ilk eseri olan Hallü'l-Eşkâlü'l-Kamer adlı risaleyi yazan Ali Kuşçu, Semerkand'a dönünce Uluğbey rasathanesinin başına geçmiştir. O günlerde Uluğbey öldürülecek, bunun üzerine Azerbaycan'a göç ederek Akkoyunlu Hükümdarı Uzun Hasan'ın maiyetine girecektir. Uzun Hasan tarafından Fatih Sultan Mehmet'e elçi olarak gönderilmiş ve bu büyük âlime hayran kalan Fatih tarafından kendisine İstanbul'da ders vermesi teklif edilmiştir. Elçilik vazifesi sonrası aile efradı ile İstanbul'a dönen Ali Kuşçu, 1000 akçe ile Ayasofya Medresesi'ne tayin edilecektir. Osmanlı'daki ilk astronom olarak bilinen Ali Kuşçu, matamatik, astronomi, kelam, dil vb. pek çok konuda eser vermiştir. 1474'te İstanbul'da vefat etmiş ve Eyüp Camii'nin kıble duvarı önündeki hazireye defnedilmiştir.

Ali Kuşçu eserini Fatih'e takdim ederken

BÖLÜM 2

Eyüp Cami Etrafı

Kıble Tarafında Medfun Olanlar

Eyüp Camii'nin şadırvanlı dış avlusunun, kıble tarafına doğru bir kapısı daha vardır ki burası, ortasında fıskiyeli bir havuzun bulunduğu geniş bir meydana açılır. Buradan çıkıldığında hemen sol tarafta bulunan kapı ise sizi, caminin kıble duvarı önündeki hazireye götürecektir. Osmanlı'da cami önü hazireleri çok önemli olup genelde insanlar buraya defnedilmek isterlerdi.

Şehzadeler Türbesi: Caminin kıble duvarı önündeki hazireye girişte, sağ tarafta bulunan açık türbede, başlarında dolama sarık bulunan üç adet kabir bulunmaktadır. Bunların kim oldukları bilinmemekle beraber, Siyavuş Paşa ya da Sokullu Mehmet Paşa evlatlarından oldukları sanılmaktadır. Çünkü Mimar Sinan, Tezkiret'ül Ebniye adlı eserinde bu zatların çocukları için, Eyüp civarında yaptığı iki ayrı türbeden bahsetmektedir.

Mustyemeğe buyur ederken

Mustafa Ağa: Şehzadeler Türbesi'nin solunda, buradaki musalla taşlarının arkasında bulunmaktadır. Türbenin üstü açık olup etrafı, lokma demirli şebekelerle kapatılmış pencerelerle çevrilidir. Topkapı Sarayı'nda Hazinedar reisliği yapan Mustafa Ağa, türbesini 1587 yılında hayatta iken yaptırmıştır.

Bulak Mustafa Paşa: Şehzadeler Türbesi'nin hemen altında bulunan sekizgen planlı, kesme taştan, dört tarafı açık olan bu harika türbe yine bir Mimar Sinan eseridir. İçerideki üç sandukadan biri paşaya diğerleri ise eşi ve oğlu Kâsım Bey'e aittir. Kanuni'nin saltanatının ilk yılları olan 1520-23 arasında kaptan-ı deryalık yapmış olan paşa, 1533'te vefat etmiştir. Bulak Mustafa Paşa, Fatih Sultan Mehmet'in almak isteyip te alamadığı Rodos Adası'nın, Kanuni dönemindeki fethinde donanma kumandanlığı yapmıştır. 45 bin şehit verilerek alınabilen ve Ege'deki oniki adaların en büyüğü olan Rodos adası ne yazık ki 1911'de Trablusgarp'ı bizden almak isteyen İtalyanlarca işgal edilmiş, Uşi Anlaşması ile geri alınmış ama patlak veren Balkan Savaşı (1912)'nda

Bulak Mustafa Paşa Türbesi Dıştan

Yunanlılar işgal eder endişesiyle İtalyanlara emanet bırakılmış ve sonra unutulmuştur. 1945 yılında İtalyanlar 2. Dünya Savaşı'ndan yenik ayrılınca ada sahipsiz kalmıştır. Türkiye'nin o günkü yöneticileri adayı almaya yanaşmayınca, üzerinde yüzün üzerinde camisi ve onlarca medresesi olan bu ecdad yadigârı, Yunanlılar tarafından işgal edilmiştir. Enderun'da yetişmiş olan Bulak Mustafa Paşa, kaptan-ı deryalık dışında Yanya ve Şam Beylerbeyliği ile kubbealtı vezirliği de yapmış olup Gelibolu'da cami ve medreseleri bulunmaktadır.

Bulak Mustafa Paşa Türbesi İçeriden

Dukakinzade Mehmet Paşa: Eyüp Camii kıble duvarı önündeki hazirenin ortasında üstü açık, etrafı pencerelerle çevrili ama bir hayli bakımsız hâldeki bu türbede görkemli bir mermer lahit bulunmaktadır. Bu lahdin baş taşı dolama sikkeli olup ayak kısmında 1556 tarihi okunmaktadır.

Burada medfun olan paşanın ilginç bir geçmişi vardır. Soyadlarındaki *"Duka"* kelimesinden de tahmin edileceği üzere bu aile aslında zamanında yönetici bir konumda olup Arnavutluk'taki Menebor Dükalığı'nın beyleridir. Fatih Sultan Mehmet Han, dükanın iki oğlunun methini duyar. Duydukça da *"Keşke bunlar İslam olsalar."* diye içinden geçirip dua eder. Gün gelir yürek-

Dukakinzade Haziresi

lerine İslam ateşi ve Osmanlı'ya muhabbet düşer. Memleketlerini bırakır, İstanbul'a gelirler. Enderun'a alınan bu gençlerden Mahmud bir süre sonra ölecek ama Ahmet hızla ilerleyerek ileride Yavuz Sultan Selim'e sadrazam olacaktır (1512-15). İşte Dukakinzade Mehmet Paşa, bu paşanın oğludur.

Mehmet Paşa'nın hanımı Gevherimülük Sultan ve oğlu Ahmet Paşa ise Defterdar Caddesi üzerindeki Şah Sultan Türbesi arkasındaki hazirede medfundurlar.

Camiyi Turluyoruz

Eyüp Camii'nin dışında, fıskiyeli havuzun bulunduğu avludan başlayarak camiyi çeviren mezarlıkların etrafındaki dar ara yolu kullanarak küçük bir tur atacağız. Bu cami etrafı ziyaretimizde, birçok kişiye sadece mezarlık gibi görünen bu yerlerin aslında ne kadar büyük bir kültür merkezi olduğunu fark edeceğiz. İzleyeceğimiz güzergâhtaki caddenin adı: Cadde-i Kebir

Ebusuud Efendi Kabri ve Sıbyan Mektebi

Ebussuud Hz. ve Sıbyan Mektebi: Eyüp Camii ve fıskiyeli havuza sırtımızı döndüğümüzde karşımızda uzanan yolun hemen sağ başındaki küçük hazirede, kendi yaptırdığı sıbyan mektebinin yanında Ebussuud Hz. yatmaktadır. Ölümlerinden sonra bile ilmin ve inancın yanında olmak isteyen hemen her Osmanlı gibi bu büyük İslam âlimi de kendi yaptırdığı eğitim kurumunun bahçesini mezar yeri olarak seçmiştir. Gelelim hayat-ı

Ebusuut Efendi Kabri ve Sıbyan Mektebi

hususiyesine: Babası, Ali Kuşçu'nun talebesi, II. Bayezid'e yakınlığı ile bilinen ve hünkâr şeyhi olarak adlandırılan Şeyh Muhiddin Yavsi'dir. Annesi Ali Kuşçu'nun kızı Sultan Hatun'dur. 1490'da İstanbul civarında bulunan Metris (Müderris) Köyü'nde doğdu. Zekâsı ile daha küçük yaşlarda fark edilmiş ve II. Bayezid tarafından bizzat himaye edilerek kendisine otuz akçe burs bağlanmıştır. Daha medrese talebesi iken Ebul Vefa Camii'nde Peygamber Efendimiz'i (s.a.s.), Mevlana Câmi ile konuşurken görür ve Efendimiz kendisini göstererek *"Bu kişi Ebussuud'dur O dâhi bir müftü olsa gerektir."* demiştir. Seyyid Karamani'nin kızı Zeynep Hanım ile evlenen Ebussuud, İnegöl İshakpaşa Medresesi, Davutpaşa Medresesi, Mahmud Paşa Medresesi ve Gebze Çoban Mustafa Paşa Medresesinde müderrislik yapmış, 1532'de ise Bursa, altı ay sonra da İstanbul kadısı olmuştur. Rumeli kazaskeri olarak Kanuni ile birlikte Karaboğdan, Estergon ve Budin seferlerine katılmış, Budin'in fethi sonrasında şehirde ilk cuma namazını o kıldırmıştır. Sekiz yıllık kazaskerlik sonrasında Ekim 1545'te şeyhülislam olmuş ve bu meslekte tam 28 yıl kalmıştır. Bugün Kur'an tefsirleri arasında önemli bir yere sahip olan *"İrşâdu Akli's-selîm"* adlı bir Kur'an tefsiri yazacak ve bunun üzerine Kanuni tarafından, günlük ikiyüz akçe olarak aldığı yevmiye, altı yüz akçeye çıkarılacaktır. Bir

Sol baştaki kişi Ebusuud Efendi

günde binin üzerinde fetva verebilen, Süleymaniye Camii'nin temeline ilk harcı koyan, Kanuni'nin kırk altı yıllık saltanatında kendisine sormadan hiçbir işe imza atmadığı bu kıymetli zat hastalandığında Budin'de olan padişah kendisine yazdığı mektubunda;,*"Hâlde haldaşım, sinde sindaşım (yaşıtım), ahiret ķarındaşım, tarik-i Hak'ta (Hak yolunda) yoldaşım."* diye hitap edecektir.

Kanuni vefat ettiğinde Süleymaniye'deki cenaze namazını da Ebussuud Efendi kıldırmıştır. Sultanın naaşı kabre konulurken küçük bir sandukanın da kabre konulmasını istediği beyan edilince Ebussuud Efendi tarafından bu küçük sandık açtırılmıştır. İçinde, kırk altı yıllık saltanatı boyunca her aldığı kararın onaylandığı fetvalar görülmüştür. İnancımıza göre kabre gelen sorgu sual melekleri bunları niye yaptın diye sorduklarında Padişah, her bir fetva ile kendi başına karar almadığını gösterecektir. Bu manzara karşısında göz yaşlarını tutamayan Ebussuud Efendi Hz. Kanuni'nin naaşına sarılacak ve *"Sen ķendini ķurtardın ya Koca Hünķâr, baķalım biz ne yapacağız?"* diyecektir.

Arapça ve Farsça'yı çok güzel bir şekilde okuyup yazabilen, vakur, sade giyimli, bulduğunu yiyen, sahabe yolundan giden, yumuşak huylu, âbid ve zâhid bir zat olan Ebussuud Hz. 23 Ağustos 1574 tarihinde 87 yaşında vefat etmiştir.

Miralay Giritli Hasan Bey: Ebussuud Hz. haziresinde bulunan kabrinin baş taşı ne yazık ki mevcut değildir. Ayak taşı ise İstanbul'da görülecek en güzel denizci mezartaşlarından biridir. Çünkü taşın üzerinde; yelken bezinden gemi direğine, halattan, gemi çapasına (lenger) ve dümene kadar denizciliğe ait birçok unsur bulunmaktadır. İzzettin Vapuru'nda kumandanlık yaptığı günlerde, Girit'te Yunan isyanı çıkacak ve buna destek vermek için adaya getirilen Arkadi isimli meşhur kaçakçı gemisini fark eden kumandan, bütün mühimmat ve levazımatı ile birlikte 22 Ağustos 1867 gecesi gemiyi zaptederek İstanbul'a getirecektir. 1898'de vefat etmiştir.

Giritli Hasan Bey'in bir sanat şaheseri olan ayak şahidesi

Sokullu Mehmet Paşa ve Külliyesi: Ebussuud Hz.'nin sıbyan mektebi ve kabrinin bulunduğu hazirenin hemen yanında, ölümü ile Osmanlı Devleti'nin duraklamaya girdiği büyük sadrazam Sokullu Mehmet Paşa yatmaktadır. Eyüp'te Mimar Sinan'a yaptırdığı külliyesinde, türbesi yanında medresesi ve dar'ül kurra'sı bulunmaktadır.

Sokullu Mehmet Paşa'nın Hayatı: Kanuni Sultan Süleyman, Sultan II. Selim ve Sultan III. Murad devirlerinde sadrazamlıkta bulunan Sokullu Mehmed Paşa 1506 yılında Bosna'nın Vişegrad kasabasına bağlı Sokoloviç Köyü'nde dünyaya geldi. Zekâsı ile dikkat çeken Bayo adındaki bu genç, devşirilerek Edirne Sarayı'na getirildi. Sonra İstanbul Enderun'a alınan Sokullu, burada hızla ilerleyerek iç hazinede vazifelendirildi. Dürüstlüğü ve başarılı hizmetleri sâyesinde sırasıyla; rikâpdâr, çuhâdâr ve sarayda çok önemli bir mevki olan silahdârlığa tâyin edildi. Bosna'daki ailesini de İstanbul'a getirip onların İslâm dînini kabul etmelerine vesile oldu. Sonunda kapucular kethüdâsı rütbesiyle saraydan çırağ edildi. Barbaros Hayreddin Paşa'nın ölümü üzerine kaptan-ı derya ve bir süre sonra Rumeli beyler

Türbe ve Medreseyi birleştiren revak

beyi olan Sokullu, ilk büyük başarısına Tameşvar Kalesi'nin fethi ile ulaştı. Bu başarı üzerine kendisine vezirlik verildi. 1561'de üçüncü vezir iken, Kanuni Sultan Süleyman'ın torunu ve Sultan II. Selim'in kızı İsmihan Sultan ile evlendi. İkinci vezir iken Semiz Ali Paşa'nın ölümü üzerine, 1564'te sadrazamlığa getirildi. Vefatına kadar sürecek bu görevde iken Osmanlı Devleti'nin en etkili ismi olarak anıldı. Kanuni'nin son seferi sırasındaki vefatına rağmen, hadisenin duyurulmamasında gösterdiği titizlik ile kalenin fethi, devletlerarası politikatada izlediği denge siyaseti, Don ve Volga Irmakları arasında bir kanal açma düşüncesi, Süveyş Kanalı'nı açma adına Sudan'ı zaptı, Sakarya Nehri aracılığı ile İzmit Körfezi'nden Karadeniz'e bir kanal açma arzusu gibi daha birçok konudaki çağını aşan uygulama ve düşünceleri onu tarihin en büyük devlet adamlarından biri hâline getirmiştir.

Sokullu Medrese Avlusu

Hayırseverliği ile de zirvede olan Sokullu'nun inşa ettirdiği yüzlerce hayır eseri vardır. Özellikle Lüleburgaz'daki devasa külliyesi, Edirne ve Havsa'daki mescid, hamam ve hanları, Vişegrad'daki köprüsü, İstanbul'daki Azapkapı ve Kadırga Külliyeleri, Büyükçekmece'deki mescidi ve İskenderun Payas'da yaptırmış olduğu Payas Sokullu Külliyesi bazılarıdır. Bu külliyenin kapısına yazdırdığı kitabede şöyle denmektedir: *"Ben ki bu dünyanın geçici olduğunu, bayrağımın ebedi dalgalanmayacağını gördüm. Sırf Allah rızası için, insanlığın faydasına, Sultanımız Selim Han'ın himmeti ile bu külliyeyi yaptırmaya azm u cezm eyledim."* Tarihlerin 1579'u gösterdiği günlerde Sokullu artık 70 yaşlarındaydı. Her gün aksatmadan devam ettiği

Sokullu Dar'ül Kurra ve Medrese Girişi

bir âdeti vardı. Her gece teheccüde kalkar ve sabah namazına kadar Kur'an-ı Kerim ve tarihî vak'alar okurdu. O gece de öyle yaptı. Okuduğu kıssa, Sultan I. Murat Han'ın Kosova Savaşı sonrası bir düşman askeri tarafından hançerlenerek şehit edilmesi idi. Son derece duygulanmış ve böyle bir ölümü nasip etmesi için Rabbine yalvarmıştı. O sabah divan, Sokullu'nun konağında toplanacaktı. Toplantıya ara verildiği bir sırada kapıdaki nöbetçilere, dokunulmasın diye tenbih edilmiş bir meczup içeriye girecek ve bir gece önceki duayı yerine getirircesine Sokullu'yu hançerleyecek şehit edecektir.

Medrese: 1568'de inşa edilen medrese, bir avlu etrafında sıralanan 19 öğrenci odası ile bir dershaneden oluşmaktadır. Mimar Sinan'ın iki kapılı dershanelerinin en görkemlisi budur. Burada dershane, bir revak ile türbeye bağlanmaktadır ki Selçuklularda, medresenin eyvanı ile bağlantılı kümbet geleneğinin bir devamı niteliği taşımaktadır. Medrese günümüzde Eyüp Sağlık Ocağı olarak hizmet vermektedir.

Kütüphane: Osmanlı medreselerinin ana dershane binaları çok amaçlı hizmet vermekte olup müderrislerin ders anlatma mahalli olmaları yanında, kütüphane ve mescit olarak da kullanılmaktadır. Sokullu Medresesi'nin dershanesinde de bir kütüphane olup kurucusu Sokullu Mehmet Paşa'nın

Sokullu Külliyesi Yukarıdan

Sokullu Mehmet Paşa'nın Eşi İsmihan Sultan'a ait Dar'ül Kurra

eşi İsmihan Sultan'dır (II. Selim'in kızı). İçerisinde bulunan 554 adet yazma eser, 1924 sonrası Hüsrev Paşa Kütüphanesi'ne, 1957'de ise Süleymaniye Kütüphanesi'ne nakledilmiştir.

Dar'ül Kurra: Bir nevi Kur'an ilimleri fakültesi diyebileceğimiz Sokullu Dar'ül Kurra'sı kare planlı, tek kubbeli bir yapıdır. Giriş, iki sütunla taşınan küçük bir kubbe ile korunmaktadır. Üzerindeki kitabede 1586 tarihi görülmektedir. Sokullu Mehmet Paşa'nın eşi ve II. Selim'in kızı İsmihan Sultan tarafından yaptırılmıştır.

Sokullu Külliyesi Yukarıdan

Çarşı: Medrese ve Dar'ül Kurra'daki öğrencilere burs ve kuruma gelir olmak üzere Sokullu Mehmet Paşa tarafından inşa ettirilen dükkânlardan oluşmaktadır. Bu çarşı günümüzde hâlâ mevcut olup bir zamanların oyuncakçılar çarşısı da burasıdır.

Türbe: Sokullu'nun medresesinin yanına yaptırdığı türbe aslında kitabesinden de anlaşıldığı üzere başta oğlu için (1568) yaptırılmış ama sonradan 1571'de kendisi de buraya defnedilmiştir. İçeride lacivert zemin üzerine beyaz harflerden meydana gelen bir Ayet-el Kürsi frizi görü-

Türbe üzerine inşa edilen çeşme günümüzde yol seviyesinin aşağısında kalmıştır

lür. Türbede Sokullu'nun ailesine ait 19 kişinin kabirleri vardır. Bir Mimar Sinan eseri olan türbenin en dikkat çeken yanlarından biri, dışarıdan sekizgen, içeriden onaltıgen olmasıdır. Sokullu'dan bir süre sonra vefat eden ve Sokullu'nun hemen karşısına defnedilen Siyavuş Paşa'nın yine Mimar Sinan tarafından yaptırılan türbesi de dışarıdan onaltıgen, içeriden sekizgendir.

Sokullu Mehmet Paşa ve Siyavüş Paşa Türbeleri

Sokullu Medresesinin Müderris Kapısı

Not: Sokullu'nun türbesine bitişik olarak yaptırdığı sebil, İstanbul'un en eski sebil yapılarından biri olup ne yazık ki sonradan yıktırılmıştır.

Lala Mehmet Paşa: Mermer lahitli kabri, Sokullu Mehmet Paşa'nın türbe kapısının tam karşısında, Medresenin ana dershane binasının önündedir. Bosnalı olup Sokullu'nun amcasının oğludur. Enderun'da yetişmiş mirahur ve yeniçeri ağası olmuş, ardından Anadolu ve Rumeli beylerbeyliği yapmıştır. 1594'te, Avusturyalılar 70 bin kişilik bir ordu ile Estergon'u kuşattıklarında, Lala Mehmet Paşa, kaledekilere yardım etmek amacıyla düşman hatlarını yararak kaleye girmiş ve savunmayı eline almıştır. İki ay süren başarılı bir savunma sonunda kalede hiç yiyecek ve su kalmaması ve yeniçerilerin baskısı üzerine kale teslim edilmiştir. Sultan 3. Mehmet ile birlikte Eğri Kalesi'nin fethine katılmış, Haçova Meydan Muharebesinde, Anadolu beylerbeyi sıfatı ile padişahın sağ tarafında bulunmuştur. Malkoç Ali Paşa'nın vefatı üzerine Sultan I. Ahmet tarafından Macaristan serdarlığına getirilmiştir. On bir sene önce üzüntü ile terk etmek zorunda kaldığı Estergon Kalesi'ni 35 günlük bir kuşatma ile geri almıştır. 20 Kasım

Estergon Fatihi Lala Mehmet Paşa

Lala Mehmet Paşa Macar Kralına taç giydirirken

1605'te top atışları ile huzuruna gelen ve Lala Mehmet Paşa'nın elini öpen İstvon Bosckoy'a, Rakos Sahrası'nda kendi elleri ile taç giydirmiş ve onu Macar Kralı ilan etmiştir. Yakışıklılığı ile dillere destan olan paşa, bir yıl sonra geldiği İstanbul'da vefat etmiştir.

Ahmet Esat Efendi (Üryanizade): Sokullu Mehmet Paşa Türbesi'nin tam karşısında, Siyavuş Paşa'nın türbesinin solunda bulunan kare planlı, tek kubbeli türbe II. Abdülhamid tarafından, çok sevdiği şeyhülislamı Ahmet Esat Efendi için Fossati kardeşlere yaptırılmıştır. Türbesinde eşi ve oğlu Mehmed Halit Efendi'ye ait iki sanduka daha bulunan Ahmet Esat Efendi, Eyüp, Üsküdar, Edirne ve Medine kadılıklarında bulunmuş, Harem-i Şerif'in tamiri ile görevlendirilmiş, sonrasında kazasker müsteşarlığı yapmıştır. 1866-1867'de İstanbul kadısı, 1870-1871'de Anadolu kazaskeri olmuş, Rumeli kazaskeri iken istifa etmiş ve 1876'da da şeyhülislamlık makamına getirilmiştir. Kuzguncuk'ta kendi adını taşıyan, minik, ahşap minareli bir camisi olan Esat Efendi, 1889'da vefat etmiştir.

Şeyhül islam

Siyavuş Paşa Türbesinden Şaheser Lahitler

Siyavuş Paşa: Cami-i Kebir Caddesi üzerinde, Üryanizade Ahmet Esat Efendi Türbesi'nin yanında bulunan türbe, III. Murat dönemi sadrazamlarından Siyavuş Paşa'ya aittir. Enderun çıkışlı olan paşa, 1567'de büyük imrahorluk, 1569'da yeniçeri ağası, ardından Rumeli beylerbeyi ve kubbe veziri görevlerine getirilmiştir. Ardından II. Selim'in kızı Fatma Sultan ile evlenerek saraya damat olmuştur. III. Murat döneminde üç kez sadrazamlık makamına getirilecektir. 1602'de vefat eden Siyavuş Paşa, 1589'da çocukları için yaptırdığı türbeye defnedilmiştir. Türbe dıştan on altıgen, içten sekizgen planlı yapısı ile karşısındaki, dışarıdan sekizgen içeriden onaltıgen Sokullu Türbesi ile birbirini tamamlar bir kompozisyon içindedir. Türbe içindeki sıraltı tekniği ile hazırlanmış çiniler paha biçilmezdir. Türünün nadir örneklerinden olan servi ve kandil görülmeye değer eserlerdendir.

Türbe içerisinde iki ahşap sanduka ve dokuz mermer lahit bulunmaktadır. Ahşap sandukalardan birisi Siyavuş Paşa'ya ait olup mermer lahitli kabirler Siyavuş Paşa'nın çocuklarına aittir.

Siyavuş Paşa Türbe duvarındaki Çini Panodan kandil motifi

Mirimiran Mehmet Ağa: Cami-i Kebir Caddesi ile Beybaba Sokağı arasında bulunan 1588 tarihli bu türbede, Sultan III. Murad devri devlet adamlarından Mirimiran Mehmed Ağa yatmaktadır. Maraş civarındaki Ermenilerden devşirilen Mehmet Ağa, II. Selim'e hediye edilmiş, aldığı eğitim sonrası, önce yeniçeri ağası, ardından Rumeli beylerbeyi olmuş, 1587'de vezirliğe getirilmiştir. III. Murat döneminde, tarihe Beylerbeyi Vak'ası olarak geçen hadisede, değeri düşürülen akçelerden dolayı yeniçeriler ayaklanmış, uzlaştırma vazifesi Mehmet Ağa'ya verilmiştir. Fakat düşüşün sebebini Mehmet Ağa'ya bağlayan yeniçeriler padişahtan onun idamını isteyecekler, yeniçeriler ikna edilemeyince de 1589'da Mirimiran Mehmet Ağa idam edilecektir. Türbe içerisinde Mirimiran Mehmed Ağa'dan başka, kendisi ile birlikte öldürülen Defterdar Mahmud Efendi'nin (1589) sandukası da bulunmaktadır.

Dilek Kuyusu: Mirimiran Mehmet Ağa'nın türbe bahçesinde kör bir kuyu bulunmaktadır. Bazı çevrelerde

her dileğin kabul edildiğine inanılan kuyu, gün içinde birçok ziyaretçi almakta insanlar kuyu etrafında defalarca dönmektedirler. Hâlbuki kör bir kuyudan medet umanlar başlarını kaldırıp Mehmet Ağa'nın türbesi üzerindeki kuş evleri ve duvara oyulmuş kuş menfezlerini, yanındaki Sokullu Medreseleri'ni görselerdi Osmanlı'nın böyle hurafelerden medet ummak yerine Allah'ın Rızası'nı kazanmak için, insana ve diğer canlılara hizmette nasıl kılı kırk yardıklarını göreceklerdi.

Osmanlı Mezartaşlarının Dili

Mirimiran Mehmet Ağa'nın türbesinin arka bahçesinden çıktığımızda Beybaba Sokağı'na gelmekteyiz. Bu sokak sağlı sollu uzanan harikulade

Osmanlı mezartaşları ile çevrili olup ecdadın ölüme bakış açısını bizlere çok güzel bir şekilde anlatmaktadır.

Taşların Yönü: Kıble ne yönde olursa olsun çevremizdeki taşların hepsinin yazılı kısımlarının, yürümekte olduğumuz yola baktığı görülecektir. Burada amaç, yoldan geçenlerin bu taşları okumaları ve kabirlerde medfun olanlara ismen dua etmeleridir.

Meyve Motifli Mezartaşları: Burada görülecek taşlar üzerindeki en şaşırtıcı motiflerden biri de meyve motifli olanlardır. Çünkü ölümü düşünen bir kişinin iştahı kesilecek ve elinde olan meyveyi, yemeği bile bırakabilecekken taşların üzerindeki meyveler neyin nesidir? Burada görülen hurma, üzüm, zeytin, incir ve nar gibi meyvelerin hepsi aslında cennet meyveleri olup taşların üzerine işlenme amaçları önemli bir duadan gelmektedir. Vefat eden bir kişinin arkasından yapılan en yaygın dualardan biri;

"Ya Rabbi, bu vefat eden yakınımızın kabrini cennet eyle, cennet bahçesi eyle, kabrinde ona cennet meyveleri yedir." duasıdır. Taşların üzerine bu motiflerin konması ile bu kişilerin kabirlerinin cennet bahçesi olması temennisi vurgulanmıştır.

Hanım Taşları: Osmanlı'da hanımların zerafet ve inceliğini simgeleyen en önemli şey çiçekti ve bu nedenle de hanımlara ait mezartaşlarının hemen hepsi çiçek, çelenk ve bahar dalları ile süslenirdi. Hanım taşlarında herhangi bir başlık olmayıp sadece hotoz denilen fese benzer bir serpuş kullanılırdı. Bu taşlarda en dikkat çeken şeylerden biri, bazılarının takılı olması idi. Yani bir bayan mezartaşının alın kısmında ya da boynunda alınlıklar, gerdanlıklar görülebilirdi. Halbuki ölümle süsün alakası var mıdır? Kur'an-ı Kerim'e baktığımızda erkeklere değil fakat hanımlara, Allah-u Teâlâ'nın *"Size cennet libasları (elbiseleri) ve takıları vardır."* vaadini hatırlıyoruz. Bu motifler ile de bir duanın mimariye yansıtılmak istendiğini görüyoruz: *"Ya Rabbi bu vefat eden yakınımızın mezartaşını biz takılarla süsledik. Sen kendisini asılları ile süsle."*

Fesliler: Osmanlı'ya fes 1826'da II. Mahmud tarafından Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması ile girmiştir. Bu dönemde ki fesler, sanıldığının aksine tepesi geniş aşağı doğru daralan tipte olup tepeleri püsküllüdür. Bu tip fese dönemin padişahından dolayı Mahmudi fes denilmekte olup bu dönemde vefat edenlerin başlarında genelde bu tip fesler bulunmaktadır. Sultan Abdülaziz döneminde padişah, tepesi sivri aşağıya doğru genişleyen daha basık bir fes giymiş, buna da Azizi fes denmiştir. II. Abdülhamid döneminde bu kez tepesi sivri, yüksek fesler giyilecek ve bunlara da Hamidi fes denilecektir.

Meşrepliler: Mezartaşları üzerindeki işaretlerin dili bilindiğinde kişinin mesleği gibi meşrebi de anlaşılacaktır. Bağlı bulundukları tarikatın sembolü olan sikkeler taşın üzerine işlenecek ve bu sikkenin şeklinden mezar sahibinin mevlevî, bektaşi, Rufaî, Kadirî, Nakşî ya da Melami olduğu bilinebilecektir.

Meslek simgeliler: Meşrepler gibi meslekleri de ele veren taşlarda, mezar sahibinin vazifeli olduğu işe ait izler de bulunmaktadır. Bir denizci taşında gemi çapası, direği, yelken bezi vb. şeyler bulunurken, eğitimcinin taşında rulo hâlinde kâğıt, hattatınkinde hokka ve divit, ressamınkinde palet ve fırça, paşanın taşında toplar, tüfekler, armalar bulunmaktadır.

Sarık Çeşitleri: Kişilerin mensup oldukları mesleklerine göre giydikleri serpuşlar da taşlarına yansımıştır. Sarıklı destar, kallavi kavuk, çizgili destar, dolamalı sarık vb. çeşitler kabir sahiplerinin yaşadıkları döneme ait detayları bizlere belli etmektedir.

Lahanacı ve Bamyacılar: Kişilerin mensubu oldukları sosyal kurumların da mezartaşlarına yansıdığını görmekteyiz. Bir mezartaşı üzerindeki kocaman bir lahana, onların bu konudaki zenginliklerini bize anlatmaya yetecektir. Hikâyesi ise bir hayli ilginçtir. Devletin kuruluş yıllarında, Edirne'de bulunan Çelebi Mehmet, yeniçerilerden kurulacak iki takımın cirit müsabakası yapmalarını ister. Amasyalı ve Merzifonlu yeniçerilerden iki takım kurulur. Amasya'nın bamyası, Merzifon'un lahanası meşhurdur. Takımlara bu isimler verilir. Sonrasında isimler o kadar meşhur olur ki Osmanlı'nın son dönemlerine kadar bamyacı ve lahanacı takımları yaşamaya devam eder.

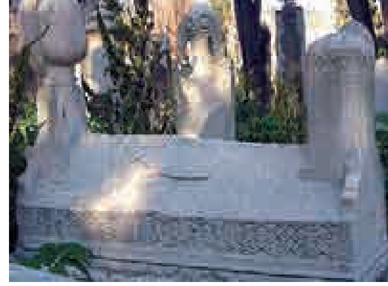
Lahitliler: Osmanlı'nın son dönemlerinde ortaya çıkan lahitli mezarlarda, kişiler yine toprağa defnedilmekte olup üstlerine sandık şeklinde lahitler inşa edilmekteydi. Bu lahitlerin üzeri

de dönemin tarzı ve inançlarının gereği birtakım sembollerle süslenmiştir. Mesela Asya geleneğinden gelen kişinin silahları ile gömülme anlayışı karşımıza hançer motifli lahitlerle çıkarken, 19. yüzyıl ile birlikte lahitlerde devlet armaları da görülür olmuştur.

Çalınan Taşlar: Vatanımızın tapusu hükmünde olan ve ecdadın hayat ile ölüme bakışını, sanat anlayışını da gösteren mezar taşlarımız ne yazık ki korunamamaktadır. Sık sık hırsızlıkların yaşandığı bu tarihî mezarlıklarımızdan bugüne kadar çalınan taşlarımız ya siyasi nedenlerle ard niyetliler tarafından denize atılmakta, ya da Avrupa'ya taşınarak meraklılarına satılmaktadır. Bugüne kadar gözümüzün önünden yitip giden nice taşın anısına, artık yerinde olmayan bir tanesinden bahsetmek istiyoruz.

Mehmet Bey'in Hançerli Lahti: Eyüp Mezarlığı'nın en nadide eserlerinden biri olan bu hançerli lahit, Beybaba Sokağı üzerinde, yolun solunda uzanan duvarın hemen arkasında idi. Şekerpare Kadın Türbesi'nin az berisinde bulunan lahdin boş kaidesi orada durmaya devam etmektedir. 2005 yılının mayıs ayında önce tokalı sarığı kırılıp çalınmış, bu arada üzeri hançer motifli lahti de kabrin yakınlarına saklanmıştır. İlgili sivil vatandaş tara-

fından fark edilip yerine konmuştur. Bir ay sonra lahit bu kez az yakınlara yeniden saklanmış ve yine ilgili sivil vatandaşlar durumu fark ederek taşı yeniden yerine koymuşlardır. Fakat hırsızlar üçüncü teşebbüslerinde 1622

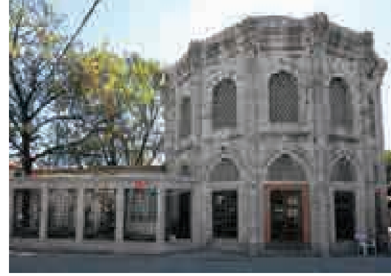
tarihli, üzeri sanki bir puşide örtülmüş gibi nakış içerisinde olan bu muazzam tarihî eseri çalmayı başarmışlardır.

Oyuncakçılar Çarşısı Güzergâhındakiler

Sokullu Mehmet Paşa ve Siyavuş Paşa türbeleri arasında uzanan Cami-i Kebir Caddesi'nin bir diğer hususiyeti ise zamanında, Osmanlı Devleti'nin en büyük oyuncakçılar çarşısı olması idi. Çift sıra hâlinde dükkânların uzandığı bu çarşı her ne kadar günümüzde dinî eşyaların satıldığı bir çarşı hüviyetinde olsa da zamanında oyuncak atölyeleri ve satış merkezleri ile süslüydü. Bu cadde üzerinde Sokullu, Siyavuş Paşa ve Mirimiran Mehmet Ağa türbeleri dışında aşağıdaki türbeleri de ziyaret edebilirsiniz.

Ferhat Paşa: Cami-i Kebir Caddesi'nin sonunda sağ kısımda bulunan onikigen, çift renkli taştan işleme türbe, Ferhat Paşa'nın olup mimarisi ile bir sultan türbesi karakterindedir. Enderun'da yetişen Ferhat Paşa, kapıcıbaşı, yeniçeri ağası ve Rumeli beylerbeyi olduktan sonra İran Seferi serdarlığına atanmış, neredeyse tüm Azerbaycan'ı fethederek kendi adı ile anılacak Ferhat Paşa anlaşmasını imzalamıştır. Bundan sonra ikinci vezir ve sonrasında da sadrazam olmuş, bu vazifeye iki kez getirildikten sonra az-

ledilmiş ve bir iftira sonrasında idam edilmiştir. İyi bir hattat olan Ferhat Paşa'nın kendi yazdığı Kur'an-ı Kerimleri olup Kumkapı'da Musalla Mescidi ismi ile tanınan bir de camisi vardır. Bir zamanlar çiftliğinin bulunduğu mevki, günümüzde kendi adı ile anılan bir İstanbul semti hâline gelmiştir.

Ferhat Paşa Türbesi içeriden

Şekerpare Kadın Türbesi: Ferhat Paşa Türbesi'nin tam karşısında, Boyacı Sokak'ın girişinde bulunan sekizgen türbe, I. İbrahim döneminin baş musahibelerinden Şekerpare Kadınefendi'ye aittir. Enderun'un duhteran (kızlar) okulunun başında bulunan bu hanım, hayatta iken Eyüp Camii kıble duvarı önündeki bu yeri satın almış ve türbesini de buraya inşa ettirmiştir. Fakat Osmanlı'da tayinler ecel gibi gelmektedir. Bu sene payitahtta olan bir kişinin bir sene sonra Habeşistan'a gönderilmemesi için hiçbir sebep yoktur. Nitekim ileri bir yaşında Şekerpare kadın da Habeşistan sınırındaki İbrim'e gönderilecek ve orada kalacaktır. Türbesini ise Babüssaade ağalığı ve Mısır valiliği yapan Abdurrahman Ağa ile Hazine-i Hassa ağalığı yapan Hasan Ağa satın alacaklardır. Türbe uzun yıllar marangoz atölyesi olarak kullanılmış, 1957 yılında vakıflarca restore edilmiş, bu arada yola bakan tarafındaki sebil de yıktırılmıştır.

Şekerpare Kadın Türbesinde Abdurrahman ve Hasan Ağaya ait Sandukalar

Boyacı Sokak Üzerindekiler

Cami-i Kebir Caddesi'nin sonundan sola dönüldüğünde önümüzde uzanan sokak Boyacı Sokak'tır. Üzerinde nice tarihî yapı ve kabir mevcuttur.

Çengeloğlu Tahir Paşa: Boyacı Sokak'ın sağ başındaki hazire Tahir Paşa'nın aile kabristanıdır. Mezartaşının başında Mahmudi bir fes bulunan paşa aslen Karadenizli olup; kaptan-ı deryalık ve Tophane müşirliği vazifelerinde bulunmuştur. Kendi görüşü kabul edilmediği için Navarin'de büyük bir bozgun yaşanmış, dirayet ve yöneticiliği ile birkaç gemiyi alıp kurtarabilmiştir. Mora İsyanı'na İstanbul'daki Rumların da destek vermeleri sözkonusu olduğunda büyük bir endişe hâsıl olmuş, İstanbul'un asayişi Tahir Paşa'ya verilmiştir. Aldığı ilginç kararlarla sütliman bir ortam meydana getiren paşa, *"Herkes kapısı açık yatsın ve zararı olan gelip hesabını benimle görsün"* diyecek kadar da icraatlarının arkasında olan mert bir kişi idi. 1828 Rus Harbi'nde bulunmuş, kaptan-ı deryalık sonrasında Edirne ve Bosna valilikleri yapmıştır. Bosna'da vefat eden paşanın naaşı İstanbul'a getirilmiştir. Tahir Paşa, denizcilikte o kadar kaabiliyetli ve fıtraten öyle çalışkan ve yorulmak bilmez bir bünyeye sahipti ki otoriteler, vazifesinde uzun kalabilmesi hâlinde onun Osmanlı Deniz Kuvvetleri'ni büyük bir güç hâline getirebileceğini söylemişlerdir. Hakkında anlatılan fıkralar da onun vatan sevgisi ve korku nedir bilmez tavırlarını göstermesi bakımından hayli ilginçtir.

Tahir Paşa'nın Mahmudi Fesli Mezartaşı

Sultan Mehmet Reşad ve Reşadiye Numune Mektebi: Tahir Paşa'nın kabrinin hemen yanında bulunan bu türbe, Eyüp'te bulunan tek Osmanlı Padişahı olan Sultan Mehmet Reşad Han'a aittir. 35. Osmanlı padişahı olan Sultan Reşad, Abdülmecid Han'ın oğludur ve II. Abdülhamid Han'ın da kardeşidir. Ağabeyinden sonra 1909 yılında padişah olmuştur. Döneminde II. Meşrutiyet'in ilanı, Trablusgarp, Balkan ve I. Dünya Savaşları meydana gelmiş ama bu olaylardaki hiçbir olumsuz faaliyette imzası olmamıştır. İpleri elinde tutan İttihatçılardan o da muzdariptir ama yapabileceği pek de birşey yoktur. Âlimleri seven, ilme değer veren padişah, Bediüzzaman'ın *"Şark'ta fen ve din ilimlerinin birlikte okutulacağı bir üniversite açmak zaruridir."* sözü üzerine ödenek ayıracak ve okulun temelleri bu para ile atılacaktır. Ölümden sonra da eğitim ve insanlık hizmetinin yanında olmak isteyen yaşlı padişah daha hayatta iken buraya bir okul yaptırmış ve arkasından o muhteşem vasiyetini yaparak, *"Ben çocukları çok seviyorum, yattığım yerden onların seslerini duymak istiyorum. Bu nedenle benim kabrimi bu okulumun bahçesine yapınız."* demiştir. 1918

Sultan Mehmet Reşad Han'ın yaptırdığı Reşadiye numume Mektebi

yılında, 74 yaşında vefat eden padişah, vasiyetinde söylediği üzere kendi yaptırdığı Reşadiye Numune Mektebi'nin bahçesinde yatmaktadır. Okul, günümüzde eğitim hizmetlerini sürdürmektedir.

Türbe ve okul 1913-14 yıllarında, neo klasik tarzda Mimar Kemalettin Bey tarafından yapılmıştır. Sekizgen türbenin içindeki çiniler klasik üslupta olup 19. yüzyıl Kütahya çinileridir. Türbede Sultan Reşad'ın yanında baş kadını Kâmres Hanım Sultan ile Dürriaden Kadın'dan doğan oğlu Necmeddin Efendi yatmaktadır. Ayrıca türbenin bahçesinde padişahın, 1979 sonrası sürgünden dönen torunları yatmaktadır.

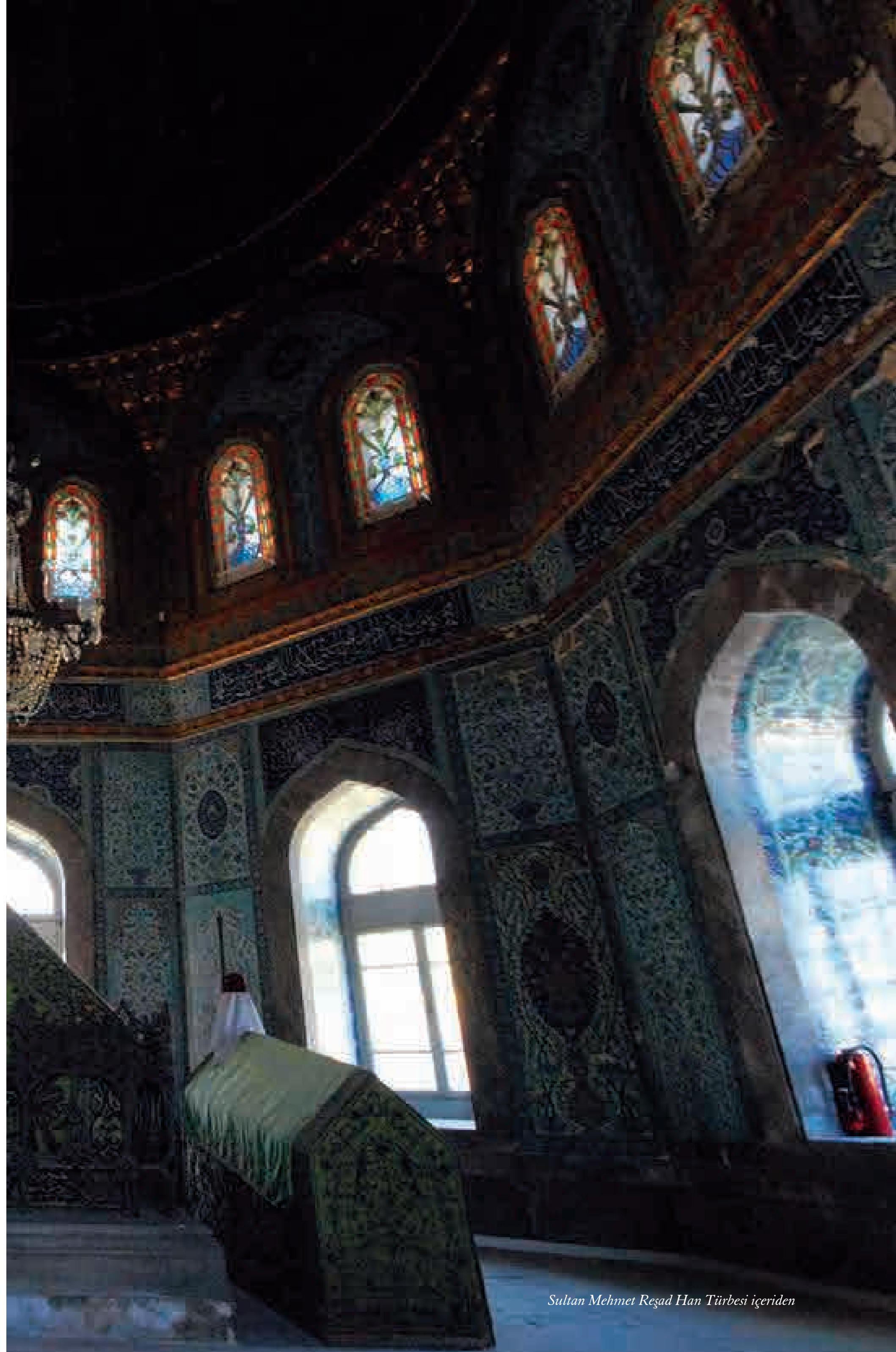

Okulun kara tarafındaki kapısı üzerinde bulunan ve Hattat Ömer Vasfi Efendi tarafından celî ta'lik hat ile yazılmış olan kitabesi, 1927 yılında meclisten çıkan resmi binaların üzerindeki Osmanlı devletine ait tuğra ve methiyelerin kaldırılmasına dair kanun gereğince kazınmış, okulun adı da Ebussuud Okulu olarak değiştirilmiştir.

İlk yapıldığında deniz kıyısında olan yapı, 1986'da önünden geçirilen kazıklı yol nedeniyle kıyıdan biraz uzaklaşmıştır.

Sultan Mehmet Reşad Han Türbesi içeriden

Hasan Hüsnü Paşa (Bozcaadalı) ve Kütüphanesi: Sultan Reşad Türbesi'nin tam karşısında üstü açık, alınlıklı türbe, Hasan Hüsnü Paşa'nın gelini Hatice Canan Hanım'a aittir. Onun yanındaki kubbeli, altı odalı yapı ise Kaptan-ı Derya Hasan Hüsnü Paşa'nın türbe, tekke ve misafirhane kompleksidir.

II. Abdülhamid Han döneminin Bahriye Nazırı olan Hasan Hüsnü Paşa, yenilikçi ve girişimci bir yapıya sahiptir, İngiltere ve İsveç'deki denizaltı faaliyetlerini yakından takip

Haşim Hüsnü Paşa'nın Türbesinin yanında Canan Hanım Türbesi

ederek onların yarım bıraktığı çalışmaları İstanbul'da devam ettirecek ve Haliç'te iki adet denizaltı yaptıracaktır. Ayrıca Uzak Doğu'ya Ertuğrul zırhlısının gönderilmesinde büyük çaba sarfedecektir. Hatta batan gemimizin içinde vazifeli olan oğlu da

Hasan Hüsnü Paşa Kütüphane Kitabesi

şehitlerimiz arasında yer almıştır. İlme değer veren Hasan Hüsnü Paşa, kabrinin tam karşısına bir de kütüphane yaptıracaktır. 1896'da inşa ettirilen kütüphanede 1052 adet yazma ve 416 adet basma kitap bulunmaktaydı. Bu koleksiyon sonradan Süleymaniye Kütüphanesi'ne taşınmıştır. Haliç kıyısında bu iki katlı kârgir yapı, uzun yıllar jandarma dairesi, sonrasında da halk sağlığı merkezi olarak kullanılmıştır. *"Onların içinde kıymetli kitaplar vardır."* mealindeki Kur'an ayetleri yazılı levha, hâlâ kapısının üzerinde görülebilmektedir.

H. Hüsnü Paşa'ya ait Kaptan Paşa Cami

Hasan Hüsnü Paşa Mescidi (Kaptanpaşa Camii - İskele Camii): Cami-i Kebir üzerinde, Ferhat Paşa Türbesi'ni geçince direkt karşımızda görebileceğimiz bu kesme taş yapı ilk olarak 1577'de Hacı Mahmud Ağa tarafından yaptırılmış, 1819'da Cevri Kalfa tarafından yenilenmiştir. Bahriye Nazırı Hasan Hüsnü Paşa tarafından 1900'de fevkani olarak yeni baştan yaptırılan mescidin iç tavan süslemelerinde, ahşap üzerine bez gerilerek gerçekleştirilen duvar resimleri görülmeye değerdir. Hasan Hüsnü Paşa'nın Kadıköy'de de kendi adı ile anılan bir camisi mevcuttur.

Posta ve Telgraf Nazırı İzzet Efendi: Hasan Hüsnü Paşa Türbesi'nin yanında bulunan türbede iki adet mezartaşı bulunmasına rağmen bir tanesinin taşının yazısız olması nedeniyle İzzet Efendi'nin eşinin burada yatmadığı düşünülmektedir. 1891'de inşa edilen türbe, öncülüğünü Mimar Kemalettin Bey'in yaptığı 1. Ulusal Mimarlık akımının (Türk Neo Klasik) ilgi çekici bir örneğidir. Türbenin mihrap biçimli girişi ve iki yanındaki motifler, cephedeki süslemeler Selçuklu ve Osmanlı klasiğinin günümüze başarılı bir uygulamasıdır.

Posta ve Telgraf Nazırı İzzet Efendi ve Eşine ait lahitler

Hüsrev Paşa Mektebi: Boyacı Sokak üzerinde, Hasan Hüsnü Paşa'nın kütüphanesinin yanında bulunan yapı 1839'da, III. Selim, II. Mahmud, Sultan Abdülmecid devirlerinde seraskerlik, kaptan-ı deryalık, sadrazamlık ve Mısır valiliği yapmış olan Hüsrev Paşa tarafından yaptırılmıştır. Tekke hizmeti de görmüş olan yapıda bir dönem Muhammed Zahid Kotku Hz. de ders vermiştir. Yakın dönemde yangın geçiren yapı 2007'de geçirdiği restorasyon ile tarihî zenginliklerimiz arasına yeniden kazandırılmıştır. Paşanın türbesi ve kütüphanesi, mektebin Cülus Yolu'na bakan yüzündedir.

Hüsrev Paşa Mektebi içeriden

Kılıç Merasiminde Osmanlı Padişahlarının yürüdükleri yol

Cülus Yolu ve Taklîd-i Seyf Merasimi

Bostan İskelesi Sokağı olarak da anılan, bir ucu Haliç, diğer ucu Eyüp Camii avlusuna çıkan bu tarihî yol, Osmanlılarda Cülus Yolu olarak bilinmekteydi. Padişahlığa adım atacak her bir padişah, saltanatının ilk cuma günü cuma namazına Eyüp'e gelirdi. Topkapı Sarayı'ndan saltanat kayığı ile Bostan İskelesi olarak adlandırılan, yolun Haliç'e açılan ağzında kayıktan iner ve çift sıra hâlinde askerlerin çevirdiği bu yoldan yürürdü. En önde bir tepsi içinde Peygamber Efendimiz (s.a.s.), ya da dört halifeden birine ait kılıç, arkasında padişah ve devlet erkânı yürürlerdi. Aslında her bir padişah Medine'ye gidip Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) huzurunda, onun kılıcını kuşanarak yönetime adım atmak isterdi. Fakat mesafe ve zaman dolayısı ile hiçbirisi bunu yapamamış, Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) İstanbul'daki temsilcisi Ebu Eyyub El Ensari Hz.'nin huzurunda bu merasimi gerçekleştirmişlerdir. Taklid-i Seyf Merasimi olarak adlandırılan bu önemli olay, Fatih Sultan Mehmet'ten Sultan Vahdettin'e kadar tüm padişahlar tarafından uygulanmıştır. Bu mübaarek mekânda; Fatih, Akşemseddin'in elinden, oğlu Bayezid Nakibü'l-Eşraf eliyle, II. Abdülhamid Şeyhülislam Hayrulah Efendi, Sultan Reşad Konya Dergâhı postnişini Abdülhalim Çelebi, son padişah Vahdettin ise Senusi Şeyhi Seyyid Ahmedü'ş-Şerif eliyle kılıç kuşanmışlardır.

Sultan Mehmet Reşad Han'ın Taklidi Seyf Merasimi

Bostan İskelesi Kahvesi: Eski Osmanlı gravürlerinde görülebilen, Cülus

Haliçten Eyüp ve Bostan iskelesi Gravürü

Yolu'nun Haliç'e açılan bu ağız kısmında yeralan şirin Osmanlı kahvesi günümüze ulaşmamıştır. Fakat Eyüp Belediyesi 2007 yılındaki imar faali-

Bostan iskelesinin yol dolgusu sonrasındaki görünümü

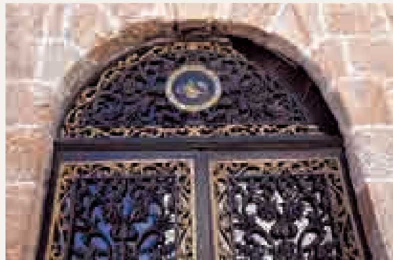
yetlerinde Yazarlar Kahvesi adı altında bu kahvehaneyi burada yeniden canlandırmıştır.

Adile Sultan Türbesi: Bostan İskelesi Sokağı'nın başında, Hüsrev Paşa Kütüphanesi'nin karşısında bulunan türbe, Sultan II. Mahmud'un kızı ve Sultan Abdülmecid Han'ın kızkardeşi Adile Sultan'ın adı ile anılmaktadır. Sarı Afyon mermerinden inşa edilmiş olan türbe, çapraz tonozla örtülü iki odadan meydana gelmektedir. Türbede Adile Sultan dışında; eşi Mehmet Ali Paşa, çocukları Hayriye Hanım, Sıdıka, Aliye ve İsmail ile yan odada V. Murat'ın eşi Re'san Hanım ile kızı Aliyye Hanım yatmaktadırlar. Adile Sultan'ın tüm aile efradı kendisinden önce vefat etmiş olup Sıdıka, Aliye ve İsmail bebekken, Hayriye Hanım ise yirmi iki yaşında tüberkülozdan vefat etmiştir. Büyük kızından bir yıl önce de eşi Mehmet Ali Paşa vefat edecektir.

1826'da II. Mahmud'un eşi Zernigâr Hanım'dan dünyaya gelmiş olan Adile Sultan annesinin erken vefatı üzerine Başkadın Nevfidan Hanım tarafından büyütülmüştür. Çok

Adile Sultan Türbesi

iyi bir saray eğitimi almış olup Osmanlı tarihinde divanı olan tek hanım sultandır. Nakşibendî yoluna mensup olan Adile Sultan hayırseverliği ile de meşhurdur. Hayatı boyunca yoksulları okutmuş, gelinlik kızlara çeyiz yaptırmış, suyu akmayan çeşmelerin suyunu akıtmıştır. Bâlâ Süleyman Ağa Külliyesi'ni yeniden yaptırmış ve sağlığında on dört ayrı vakıf kurdurmuş, vasiyeti uyarınca da ölümünden sonra serveti ve eşyaları satılarak yoksullara yardım için harcanmıştır. Türbesini 1849'da yaptırmış olup 1899'da vefat etmiştir.

Adile Sultan Türbe Kapısı

Hüsrev Paşa: Adile Sultan Türbesi'nin yanında bulunan bu ampir yapıda, kaptan-ı deryalık, seraskerlik ve sadrazamlık yapmış olan Hüsrev Paşa yatmaktadır. Kendisi, Firarizade Sait Efendi tarafından köle olarak satılırken alınmış ve itina ile okutularak Enderun'a verilmiştir. Kaptan-ı Derya Küçük Hüseyin Paşa'nın mühürdar ve kethüdâsı olmuş, 1800'de mirimiran olarak çeşitli valiliklerde bulunmuştur. 1811 ve 1822 yıllarında iki defa kaptan-ı deryalık yapmış, Fas'da bulunduğu sırada, İstanbul'da Yeniçeri Ocağı'nın kaldırıldığını öğrenmiş ve emrindeki yeniçerilerin kıyafetlerini değiştirttirerek yöreye özgü fes giydirmiştir. Dönüşte bu başlıkları çok beğenen Sultan II. Mahmud tüm ordunun bu şekilde giyinmesini istemiştir. Sultan Abdülmecid'in ilk sadrazamı olan Hüsrev Paşa 1855 yılında vefat etmiştir.

Bir Eğitim Kahramanı: Eğitime ve çocuk okutmaya verdiği önemle bilinen Hüsrev Paşa, kendisi gibi kölelikten gelen çocukları satın alıp okutması ile meşhurdur. Yanında yatan Kaptan-ı Derya Halil Rıfat Paşa'dan, Sadrazam Ethem Paşa'ya (Ressam Osman Hamdi Bey'in babası) kadar nice kişiyi köle tacirlerinin elinden kurtarmış ve devlet adamlığına kazandırmıştır. Taş basmacılığı ülkemizde Hüsrev Paşa'nın gayretleri ile başlamıştır. İstanbul'da matbaa kurmak isteyen iki Fransıza Harbiye Nezareti bahçesinde bir bina tahsis etmiştir. Birçok Osmanlı paşası ve kadınefendisi gibi o da hayır eserlerinin yanında yatmak istemiştir. Türbesi, okulunun bahçesinde ve kütüphanesinin karşısındadır.

Hüsrev Paşa Kütüphanesi: Eyüp'te resmî tabelası duran tek vakıf kütüphane budur. 1924 Tevhid-i Tedrisat kanunu ile cami ve medreselerdeki kitaplar burada toplanmıştır. Hüsrev Paşa tarafından 1839 yılında yaptırılan kütüphanede 714 yazma, 445 eski harfli basma kitap mevcuttur. Burada muhafazası zor olacağı için eserler 1957'de Süleymaniye Kütüphanesi'ne nakledilmiştir.

Halil Rıfat Paşa (Kaptan-ı Derya): Üzeri kubbeli, ön cephesi mermer kaplı Hüsrev Paşa Türbesi'nin ikinci bölümünde yatan Kaptan-ı Derya Halil Rıfat Paşa, Hüsrev Paşa'nın yetiştirmesi olup II. Mahmud'un kızı Saliha Sultan ile evlenerek saraya damat olmuştur. Tophane müşirliği de yapan Halil Rıfat Paşa, ölümünden sonra, velinimeti olarak gördüğü Hüsrev Paşa'nın yanında olmak istemiştir.

Mahmud Celaleddin Paşa: Hüsrev Paşa Türbesi aslında iki bölümden oluşmakta olup ilk bölümde Hüsrev Paşa, ikinci kısımda ise Halil Rıfat Paşa yatmakta idi. Üçüncü kısım türbedar odası olarak inşa edilmişti.

Eyüp Cami Minaresinden Mihrişah Sultan Külliyesi Manzarası

Ancak Halil Rıfat Paşa'nın oğlu, Sultan Abdülmecid'in damadı ve Seniha Sultan'ın eşi olan Mahmud Celaleddin Paşa'da daha sonra bu türbedar odasına defnedilecektir. Adliye Nazırlığı yapan M. Celaleddin Paşa ve oğlu Prens Sabahaddin, II. Abdülhamid ile zıtlaşacak ve Avrupa'ya kaçacaklardır. Sultan Hamid, ağır hastalandığını duyduğu kızkardeşinin kocasını tüm aykırılıklarına rağmen özel bir trenle İstanbul'a getirtmiş ve tedavisine çalışmıştır.

Prens Sabahaddin: Mahmud Celaleddin Paşa'nın oğlu ve adem-i merkeziyet fikrinin kurucusu kabul edilen Pres Sabahaddin 1948'de İsviçre'de ölmüş,

Mihrişah Sultan Sebilinin Kitabelerinden biri

Mihrişah Sultan turbe ve imaretine ait eski bir fotoğraf

kemikleri 1952 yılında İstanbul'a getirilerek babasının yanına defnedilmiştir. Aynı türbeye 1986'da kızı Fethiye Sabahaddin Hanım da defnedilmiştir.

Mihrişah Valide Sultan Külliyesi: Haliç'ten Eyüp Camii'ne doğru uzanan, hemen bütün padişahların adımladıkları Cülüs Yolu'nda yürürken, sağımızda barok mimarisi ile uzanan birtakım yapılar görmekteyiz. Bu yapılar lll. Selim'in annesi Mihrişah Valide Sultan'a ait sebil, imaret, türbe ve karşılarındaki sıbyan mektebidir. 1766 depreminde hasar gören Eyüp Camii III. Selim tarafından yeniden inşa edilince hemen yanına annesi tarafından yaptırılmıştır.

Mihrişah Sultan Sebilinin faal günlerinden bir manzara

Sebil: Hüsrev Paşa Kütüphanesi'nin yanında bulunan bu muhteşem eser, Osmanlı baroğunun en güzel örneklerinden biridir. Üzerinde devrin mevlevî şeyhi Şeyh Galib'in şiirleri bulunan sebilde vazifeli görevliler, yoldan geçen herkese, mevsimine göre sıcak ya da soğuk içecekler dağıtmakta idiler.

İmaret: Sebilin devamında ana kapısı ile karşılaştığımız bu imaret, inşa tarihi olan 1792'den bu yana kesintisiz olarak ihtiyaç sahiplerine yiyecek dağıtmıştır. Kitabesinde bulunan İnsan suresinin ilk ayetleri, vakfın banilerinin Kur'an'ı nasıl okuyup anladıklarını ve hayatlarına hayat kılmaya çalış-

Mihrişah Sultan imareti anakapı

Mihrişah Sultan imareti iç kapı kitabesi

tıklarını bizlere gös termektedir. Bu ayette mealen; *"Biz sizi sadece Allah Rızası için doyuruyor ve karşılığında bir mükâfat beklemiyoruz."* denmektedir. İmaretin iç kapısı üzerinde ise bu ayetin devamı vardır. Burada da mealen, *"Onlar, içleri çektikleri hâlde ellerindeki yiyeceği yoksula, öksüze ve esire yedirirler." denmektedir.*

Mihrişah Sultan imareti dış kapı kitabesi

Sıbyan Mektebi: Üzerindeki devasa bacaların altında hâlâ yemek pişen imaretin tam karşısındaki mezarlığın içinde yine Mihrişah Sultan tarafından yaptırılan sıbyan mektebi görülecektir. Külliyenin diğer unsurları gibi Mimar Arif Ağa tarafından inşa edilen yapı, günümüzde izciler kulübü olarak kullanılmaktadır.

Türbe: Osmanlı baroğunun en gösterişli örneklerinden biri olup onikigen şeklindedir. İmaretin hemen yanındadır ve onunla aynı bahçeyi paylaşmaktadır. Üç bölümlü bir girişe sahip olan türbede beş adet sanduka vardır ve ön tarafta sıralı dört sandukanın etrafı sedef kakmalı şebekeler ile çevrilidir. Burada Mihrişah Valide Sultan, kızları Hatice ve Beyhan Sultan ile gelini Refet Kadın yatmaktadır. Arkada ise II. Abdülhamid Han'ın analığı Perestu Kadın'ın sandukası bulunmaktadır.

Mihrişah Sultan, kızları ve gelinine ait sandukalar

Mihrişah Valide Sultan: III. Mustafa'nın baş kadını ve III. Selim'in annesidir. III. Selim'in padişah olması üzerine valide sultan olmuştur. Hayırsever ve dindar biri olan valide sultan, Mevlevî Tarikatı'na mensuptu. İstanbul'da pek çok cami, çeşme, mescid ve sebil yaptırmış olup bunların başında Halıcıoğlu'ndaki Mihrişah Sultan Camii, Eyüp'teki külliyesi ile Emirgân ve Küçüksu Meydan Çeşmeleri gelmektedir. Ayrıca dokuz adet de vakfiyesi bulunmaktadır. Eyüp Camii'ne 500 eserden oluşan bir de kütüphane vakfetmiştir.

Hatice ve Beyhan Sultanlar: Türbede Sultan III. Mustafa'nın Adilşah Kadın'dan doğan kızı olan ve Hotin Muhafızı Esseyyid Ahmed Paşa ile evli bulunan Hatice Sultan ile yine Sultan III. Mustafa'nın Adilşah Kadın'dan doğan kızı ve Silahtar Mustafa Paşa'nın eşi Beyhan Sultan yatmaktadır.

Refet Kadın: Türbenin yola bakan tarafında, Mihrişah Sultan'ın sol yanında yatan kişi III. Selim'in eşi ve Mihrişah Valide Sultan'ın gelini Refet Kadın'dır. III. Selim ve Refet Kadın'ın hiç çocukları olmamış fakat kayınvalide gelinine duasını hiç eksik etmemiştir. Hatta Topkapı Sarayı valide dairesinde son oturan hanım olan Mihrişah Sultan, odasının duvarına bile gelininin adını yazmıştır. Kabakçı Mustafa İsyanı'nda, eşi III. Selim'i öldürmek isteyen zorbalara karşı kendisini eşinin önüne atacak kadar cesur olan bu hanım, bir kılıç darbesi ile gözlerinden birini kaybedecektir. Kayınvalidesini çok seven Refet Kadın'ın vasiyeti üzerine, vefatında naaşı buraya defnedilmiştir.

Perestu Kadın: Sultan Abdülmecid Han'ın hanımı olan Rahime Perestu kadın Çerkez asıllı olup 93 Harbi ile göç etmek zorunda kalan Çerkezleri himayesine almış ve yerleştirildikleri bölgeler olan Adapazarı ve civarında onlar için nice hayır eseri ve cami inşa

ettirmiştir. Sultan II. Abdülhamid'in annesi Tir-i Müjgân Hanım'ın vefatı üzerine on yaşındaki bu şehzadeyi evlat edinerek korumasına almış ve ikinci annelik yapmıştır. Sultan Hamid, Perestu Kadın'ı çok sevecek ve onu gerçek annesi gibi görecektir. Mihrişah Sultan Türbesi'ndeki sandukasının etrafını çeviren parmaklıklardaki süs, örneğine az rastlanır cinstendir. Sultan II. Abdülhamid Han'ın bizzat kendi eli ile yaptığı bu şebekede, boncuk tutturma denilen bir teknikle rozet çiçeği biçimindeki sedefler renkli boncuklarla yüzeye tutturularak benzersiz bir sanat eseri ortaya konulmuştur.

Mihrişah Sultan imareti dış kapı kitabesi

II. Abdülhamit Han'ın kendi elleriyle yaptığı annesine ait sanduka

Mihrişah Sultan Haziresi'nde Medfun Olanlar

Mihrişah Sultan Türbesi ile İmareti'nin arkasında uzanan hazire, özellikle 18. yüzyıldan itibaren bir gömü yeri olarak kullanılmış ve devlet kademesinden birçok kişiye ebedi istirahatgâh hâline gelmiştir.

Abud Mehmet Efendi: 1839 yılında Şam'da doğan ve gençlik yıllarında İstanbul'a gelen Abud Efendi kısa sürede ticaret hayatında parlamış ve büyük bir servet sahibi olmuştur. Fakat onu asıl meşhur eden şey bu servetini hep doğru ve güzele harcamasıdır. 33 sene ticaret odası başkanlığı yapmış, Şirket-i Hayriye reisliği, Harbiye Nezareti alım-satım reisliği vb. birçok kurumu yıllarca dürüstçe yönetmiştir. Hilal-i Ahmer, Donanma Cemiyeti ve Hicaz Demiryolu projelerine cömertçe destek vermiş, ticari buhranları önlemede ve yabancı sermaye ile yarışmada hep ipi önde göğüslemiştir. Kandilli'deki yalısı ile Alemdar Caddesi üzerinde, Zeynep Sultan Camii'nin yukarısındaki konağı hâlâ durmaktadır. 1916 yılında vefat eden bu zatın fesli lahdi Mihrişah Sultan Türbesi'nin de bulunduğu avluda, duvar yanındadır.

Bilal Ağa: Mihrişah Sultan Türbesi haziresinde medfun bulunan bu kara ağa, cömertliği, yardımseverliği ve çevresine yaptırdığı hayır eserleri ile meşhur olmuş bir kişi idi. III. Mustafa döneminin sadrazamı Halil Paşa, nice ortada kalmış, öksüz ve esirin elinden tutup okuttuğu için bunlara Halil Paşalı lakabı verilirdi. İşte bu siyah derili çocuk da bunlardan biri idi. Halil Paşalı Bilal, kölelikten saraya, oradan padişah hazinedarlığına ve derken Darüssaade ağalığına işte bu müşfik Halil Paşa sayesinde ulaşacaktı. Dokuz sene bu vazifede kalmış olup 1807 yılında vefat etmiştir. İstanbul'da biri Topkapı Sarayı'nda olmak üzere üç çeşmesi vardır. Çok iyi ok atabilen Bilal Ağa'nın üç adet de menzil taşı bulunmaktadır.

Abud Mehmet Efendi boş şahidesi

Halil Rıfat Paşa (Sadrazam): 1827 Serez doğumlu olan paşa, Halep, Kosova, Sivas, Aydın, İşkodra ve Selanik'te valilik yapmıştır. Başarılı hizmetleri insanlara fayda sağlamaya devam etmektedir. Karadeniz'i Orta Anadolu'ya oradan da Akdeniz'e bağlayan ve bugün hâlâ işleyen yol ona aittir. Hatta bu yolların üzerine asılı olan *"Gidemediğin yer senin değildir."* sözü de paşaya aittir. 1895'te sadrazam olmuş ve vefat edeceği 1901 yılına kadar sadarette kalmıştır. Sultan II. Abdülhamid Han, parmağı ile onu gösterir ve *"İşte gerçek bir devlet adamı."* der. Darülaceze'nin kurucusu sayıldığı için, bu kurumun yanındaki mahalleye onun adı verilmiştir. Ampir süslemelerle dikkat çeken lahitli kabri Mihrişah Sultan Haziresi'nde, Hüsrev Paşa Kütüphanesi'nin hemen arkasındadır.

Halit Rifat Paşa taç lahtinden detay

Tunuslu Hayrettin Paşa: Kafkasya'da bir Rus taarruzu sırasında ailesini kaybetmiş, Nakib'ül Eşraf ve Anadolu Kazaskeri Kıbrıslı Tahsin Bey tarafından satın alınarak itina ile okutulmuştur. 1830'da Tunus Valisi Ahmet Paşa'nın yanında vazifelendirilmiş ve bu süre içerisinde önemli görevler almıştır. 1881'de Tunus'un işgalinden sonra ailesi ile birlikte İstanbul'a gelmiş, Kuruçeşme'ye yerleşmiş, 1882'de 200. Osmanlı sadrazamı olarak sadarete getirilmiştir. 1890'da vefat eden Hayrettin Paşa, Hüsrev Paşa Kütüphanesi'nin arkasına defnedilmiştir. Yüksek bir platform üzerinde olan aile sofasında eşi Kamer Hanım, kızı Adnan Hünani Hanım ve oğlu Mehmet Salih Paşa'ya ait üç kabir daha bulunmaktadır. Avrupalı sömürgeci devletlerden bağımsızlığını kazanan Tunus Hükümeti, Türkiye Cumhuriyeti'ne başvurarak bağımsızlıklarında önemli bir rolü olan Hayrettin Paşa'nın naaşını istemişlerdir. Bu talep üzerine naaşı 1968 yılında Tunus'a nakledilmiştir.

Hüseyin Paşa (Kaptan-ı Derya): Mihrişah Sultan Türbesi'nin yola bakan kısmında, başındaki muhteşem kallavi kavuk ile görülen lahitli kabir Kaptan-ı Derya Hüseyin Paşa'ya aittir. Aslen Gürcü olan paşa, öksüz yetim bir vaziyette köle pazarında satılırken Silahdar İbrahim Paşa tarafından satın alınmış, okutularak Sultan III. Mustafa'ya taktim edilmiştir. Enderun'da okutulmuş, III. Selim'in başçuhadarlığını yapmış, 1792'de kaptan-ı derya olmuştur. Deniz Kuvvetleri'ne intizam getiren Hüseyin Paşa'yı çok takdir eden III. Selim, onu amcası I. Abdülhamid'in kızı Esma Sultan ile evlendirmiştir. Gözünü budaktan esirgemeyen bu paşa, Akdeniz'e dehşet salan meşhur korsan Karakaçan'ı tüm gemileri ile ele geçirecek ve İstanbul'a getirerek ününe ün katacaktır. Napolyon'un Mısır'ı işgaline gemileri ile karşı duran ve Fransız donanmasının yakılmasını sağlayan paşa 1803'te vefat etmiştir.

Kara Mehmet Paşa (Kaptan-ı Derya): Mihrişah Sultan Türbesi'nin yola bakan kısmında, Kaptanı Derya Hüseyin Paşa'nın kallavi kavuklu lahdi yanında, ikinci bir kallavi kavuklu lahit daha vardır ki burada yatan zat, Hüseyin Paşa'nın kethüdâsı ve sonrasında kaptan-ı deryalık yapan Kara Mehmet Paşa'dır. 1811 yılında 26 yaşındayken getirildiği bu makamda, Ortaköy yangınını söndürmeye çalışırken soğuk almış ve şiddetli hummaya yakalanarak genç yaşında vefat etmiştir.

Mustafa Fazıl Paşa: Tunuslu Hayrettin Paşa gibi dünya üzerinde iki ayrı kabri olan bir diğer paşa da Mustafa Fazıl Paşa'dır. Bugün Mihrişah Sultan İmareti'ne girildiğinde avlunun sol tarafındaki demir parmaklıklarla çevrili hazire, bu paşa ve ailesine ait olup kendisi bugün burada medfun değildir. Zira, Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın torunu ve İbrahim Paşa'nın oğlu olan M. Fazıl Paşa'nın naaşı 1929 yılında buradan alınarak Kahire'deki aile kabristanlığına götürülmüştür. Sultan Abdülaziz döneminde Maliye ve

Adliye Nazırlığı yapan paşa, bir ara Avrupa'ya gönderilmiş, orada bulunduğu dönemde; Ziya Paşa, Namık Kemal vb. zatları himaye ederek maaş bağlatmıştır. Bakanlık yaptığı dönemde maaşını almayacak kadar gözü tok, azledileceğini bile bile bütçesi açık çıkan memurunu koruyacak kadar da cesur bir kişi idi. 1875'te 46 yaşında iken vefat etmiştir.

Necip Paşa: Gürcü asıllı olan Necip Mehmet Paşa 1840'ta vezir olmuş, Şam ve Bağdat valilikleri yapmıştır. 1851'de vefat eden paşanın kabri, Mihrişah Sultan Sebili'nin arkasındadır. Yanında aile efradından dört kişinin daha kabirleri bulunmaktadır. Hayra ve eğitime düşkün olan paşanın Tire'de 1826'da tesis ettirdiği kütüphanesi hâlâ işlerliğini sürdürmektedir. Yıkılan Nevşehir Toğarlı Köyü Camisi'ni yeniden yaptırmış, yanına da bir okul inşa ettirmiştir. Eyüp'teki Lalizade Abdülbaki Efendi Tekkesi'nin mensuplarını maaşa bağladığı gibi tekkenin yanında bulunan sıbyan mektebinin tüm masrafını da kendisi karşılamaktaydı. Bayezid, Süleymaniye ve Şehzadebaşı camileri ile Mekke ve Medine'de özel derslikler hazırlatmış ve burada ders verecek hocaların tüm maaşlarını kendisi üstlenmiştir. Ayrıca her sene Sürre Alayları ile mukaddes topraklara 1000'er kuruş göndermeyi âdet hâline getirmiştir.

Osmanlıda bir sürre Alayı

Mihrişah Sultan Haziresi Karşısında Medfun Olanlar

Mihrişah Sultan Türbesi'nin karşısında, sıbyan mektebinin civarındaki mezarlar, genelde II. Mahmud ve sonrasına ait olup devlet erkânı ve aileleri, defin yeri olarak genelde burayı tercih etmişlerdir.

Ali Ağa: Cülüs yolunun sol tarafında uzanan mezarlığa, Mihrişah Sultan Türbesi'nin tam karşısındaki kapıdan girilebilmektedir. Buradan girişte hemen soldaki üzeri Osmanlı armalı, başı Mahmudi fesli lahit Ali Ağa'ya aittir. Enderun'da eğitim görmüş olan Ali Ağa Sultan II. Mahmud'un berberbaşılığını yapmış, ardından silahdarlığa yükselmiştir. Bu vazifede dokuz sene kalan Ali Ağa 1831'de vefat etmiştir. Hayırsever bir zat olan Ağa'nın Edirnekapı ile Kanlıca civarında iki çeşmesi vardır ve Eyüp Sultan Türbesi'ne vakfettiği altın yaldızlı buhurdanı da bugün Türk İslam Eserleri Müzesi'nde korunmaktadır.

Sadrazam İzzet Mehmet Paşa: Kethüdâlık, Mirimiranlık ve Boğaz muhafızlığı yaptı ve 1827'de kaptan-ı derya oldu. Sonrasında sadrazamlığa getirilen İzzet Paşa bir ara Kastamonu, Bursa ve Edirne valilikleri de yapmıştır. 1855'te vefat eden İzzet Mehmet Paşa, Mihrişah Sultan Türbesi karşısındaki hazireye defnedilmiştir. Cesurluğu ile bilinen paşanın, 1826'da Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasında yeniçeriler üzerine yürüyen iki büyük koldan birini idare ettiği bilinmektedir.

Elçi Ahmet Vâsıf Efendi: 1787 yılında I. Abdülhamid tarafından İspanya'ya gönderilmiş, Osmanlı'nın İspanya'da vazifeli ilk elçisi olmuştur. Osmanlı devletinin 1782'de İspanya ile yapılan barış ve ticaret anlaşmasının sağladığı karşılıklı yakınlaşmayı güçlendirmek ve o sırada İspanya Cezayir arasında yapılan barış anlaşmasının niteliğini kestirmek amacıyla gerçekleştirdiği bu seyahatta, İspanya'da bir ay kadar kalmış ve Kral III. Carlos ile de görüşmüştür.

Beybaba Sokağı Üzerindekiler

Eyup Camii'nin kıble yönüne göre sol avlu kapısı önünden cami duvarına bitişik olarak Cami-i Kebir Sokağı'na doğru uzanan sokağa Beybaba Sokağı denmektedir. Etrafı mezarlıklarla çevrili bu sokağın üzerinde de görülmesi gereken nice kıymetli kişiye ait kabir, ziyaretçileri beklemektedir.

Kapının sağında Ayşe Bahri Kadın kabri ve çeşmesi

Ayşe Bahri Kadın ve Kuzu Çeşmesi: Eyüp Camii'nin cülüs yoluna açılan avlu kapısının, sağ duvarına bitişik olan kabirde, III. Ahmet'in hanımı Ayşe Bahri Kadın yatmaktadır. Kabir yerini hayatta iken belirleyen ve hac ibadetini de yerine getiren Ayşe Bahri Kadın buraya bir de Kuzu Çeşmesi yaptırmıştır. Üzeri hurma motifli çeşmenin aynasında dönemin üslubunu hatırlatan bir de istiridye kabuğu mevcuttur.

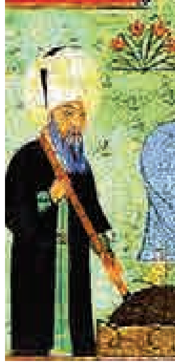

Ayşe Bahri Kadın'a ait mezartaşından detay

Ayas Paşa: Eyüp Camii'nin sol avlu kapısının sol cephesinde bulunan bu türbe, dört tarafı açık, üstü kubbeli baldaken formda bir yapıya sahiptir. Baş taşı mihraplı olup rumilerle süslüdür. Avlonya civarında 1482'de dünyaya gelen Ayas Paşa, Arnavut asıllıdır. Devşirme ile Enderun'a girmiş, buradan serdengeçti ağalığı sıfatı ile mezun olarak Yavuz Sultan Selim ile birlikte Çaldıran ve Mısır Seferleri'ne katılmıştır. Kanuni dönemindeki Rodos Seferi'ne beylerbeyi olarak katılan Ayas Paşa, sonrasında üçüncü vezir olmuştur. Kanuni dönemindeki tüm seferlere katılan paşa, 15 Mart 1536'da veziriazamlığa atanmış ve ölümüne kadar bu vazifede kalmıştır. Pek çok hayır işinde bulunmuş olup Vize'de bulunan geniş arazilerini de buralara vakfetmiştir. Zamanında Fındıklı'nın üst kısımlarında oturduğu yer, hâlâ kendi adı ile anılmaktadır.

Ayas Paşa'nın türbesinin sanat tarihimiz açısından vazgeçilmez özelliği, Mimar Sinan'ın başhassa mimarı olduktan sonra yaptığı ilk eseri olmasıdır.

Mimar Sinan'ın Ağzından: Tezkiret'ül Bünyan'da Mimar Sinan şunları söylemektedir: *"Allah'ın takdiri ile Mimar Acem Alisi göçerek mimarlık makamı boşalır. O sıralarda merhum Veziriazam Ayas Paşa da öbür dünyaya göçer. Merhumun mezarının yapılması hususunda dönemin ileri gelenleri: 'Mimarlık tekniğine sahip olgun usta mimar yoktur.' derken, Lütfi Paşa 'Haseki olan Sinan Subaşı'nın mimar olması gerekir. Ondan başka bu sanatta yetenekli kimse yoktur.' denilince 'Askerlik mesleğinden vazgeçerek kabul eder mi?' demişler. O zaman yeniçeri ağası bu değersiz kulu çağırtarak: 'Paşa hazretleri seni mimar olarak atamayı kararlaştırdı. Sence uygun mudur, değilse bir çare düşün.' dediler. Ben değersiz kul da, gerçi askerlik mesleğimden uzaklaşmak düşüncesi üzüntü verecekti ancak yine sonunda birçok cami yaparak dünya ve ahiret için pek çok dileğe ulaşmama vesile olacağı düşüncesiyle yapılan teklifi kabul ettim."*

Kanuninin Cenaze Merasimi minyatüründen Mimar Sinan detayı

Damat Ferhat Paşa: Ayas Paşa Türbesi'nin karşısında, Pertev Paşa Türbesi'nin üstündeki hazirede medfun olan Ferhat Paşa, Kanuni Sultan Süleyman'ın erken yaşta vefat eden oğlu Şehzade Mehmet'in kızı Hümaşah Sultan ile evliydi. Enderun'dan yetişmiş, yeniçeri ağalığı ve Kastamonu Beylerbeyliği sonrasında üçüncü vezirliğe çıkmıştır. Kanuni'nin son seferi olan Zigetvar'a

da katılan paşa, padişahın burada vefatı üzerine, naaşını İstanbul'a getirme vazifesini de yerine getirmiştir. 1575'te vefat eden Ferhat Paşa'nın Hümaşah Sultan'dan üç kız, beş erkek sekiz çocuğu dünyaya gelmiştir. İyi bir hattat olan Ferhat Paşa, Kur'an-ı Kerim yazar ve bunları 100'er altına satarak parasını tasadduk ederdi. Vasiyetinde cenazesinin de bu paralarla kaldırılmasını istemiştir. Çatalca'da Mimar Sinan'a bir de cami yaptırmıştır.

Pertev Paşa: Beybaba Sokağı üzerinde Ayas Paşa'nın kabrinin biraz aşağısında solda bulunan küfeki taşından dikdörtgen planlı türbe Pertev Paşa'ya aittir. Zamanında, bu türbenin üstü, içinde ahşap bir kubbesi olan, üzeri kurşun kaplı bir çatı ile örtülüydü. Türbelerin kitli kaldığı dönemde içi muhteşem kalem işleri ile süslü olan bu çatı çökmüş, 1940'lardaki tamiratında ise sadece duvarları onarılarak üstü açık bırakılmıştır. Kaynaklardan, yıkılan bu tavanın Mimar Sinan'ın yapmış olduğu ahşap eserler arasında en güzellerinden biri olduğu söylenmektedir. Türbede Pertev Paşa ve yakınlarına ait on beş adet kabir bulunmaktadır. Enderun çıkışlı olan Pertev Paşa, burada Rikâb-ı Hümayun ağası, kapıcıbaşı ve yeniçeri ağalığı yaptıktan sonra Nahçıvan Seferi'ne katılacak ,ardından vezirliğe yükselecektir. Kanuni'nin son seferi Zigetvar'a katılmış, II. Selim dönemindeki Kıbrıs'ın fethinde Serdarlık yapmıştır. Dalmaçya kıyılarındaki Venedik Kalelerini de ele geçiren paşa, İnebahtı Deniz Savaşı'na da iştirak etmiş, 1572 yılında vefat etmiştir. Bugün

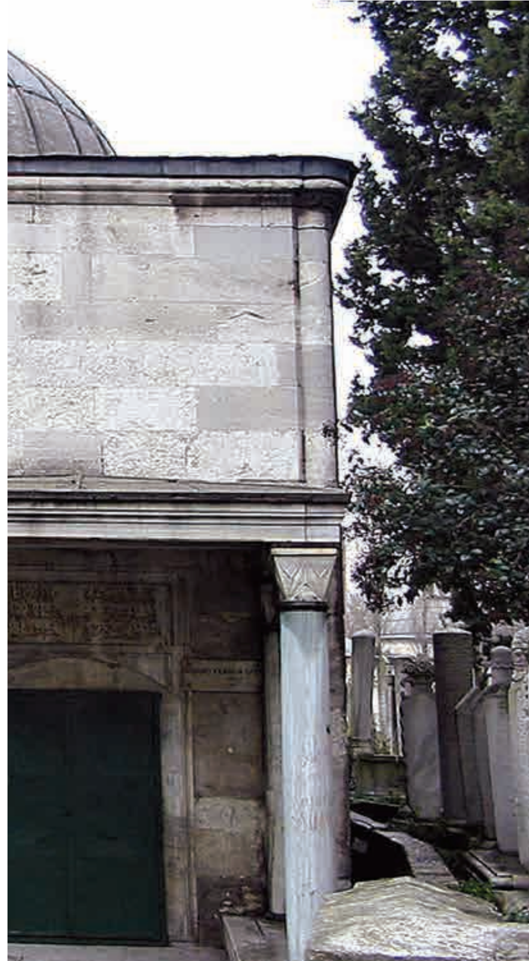
Pertev Paşa türbe ve sandukası

İzmit'te bulunan ve yine bir başka Mimar Sinan eseri olan Yenicuma Camii de Pertev Paşa'ya aittir.

Pertev Paşa Türbesi ile ilgili vakfiyesinde, gün içinde buradan geçen ve bir fatiha okuyan herkese iki akçe verilmesini, sabah namazından sonra türbesine gelen ilk yirmi kişiye cüz dağıtılarak hatim yapılmasını ve bu gelenlere de onar akçe verilmesini söylemiştir.

Feyzullah Nafiz Efendi: Beybaba Sokağı üzerinde, Pertev Paşa ile Feridun Ahmet Paşa türbeleri arasında, başındaki muhteşem kavuğu ile hemen göze çarpan lahit mezar Feyzullah Nafiz Efendi'ye aittir. Taşından da anlaşılacağı üzere ulemadan olan Feyzullah Efendi müderrislik; Diyarbakır, Edirne ve Mekke Kadılığı yapmış olup sonrasında da Rumeli Kazaskerliği vazifesine getirilmiştir. Eyüp'te

Feridun Ahmet Paşa Türbesi

bulunan Kızılmescid'i cami hâline getiren kişi de Feyzullah Efendi'nin hanımı Hace Fatma Hatun'dur. Not: Kızıl Mescid bölümüne bakınız.

Hekimbaşı Salih Efendi: Pertev Paşa Türbesi'nin Feridun Ahmet Paşa Türbesi'ne bakan kısmında medfun olan Salih Efendi Osmanlı Mekteb-i Tıbbiyesi'nin ilk mezunlarından olup okulu birincilikle bitirmiştir. İleriki yıllarda Sultan Abdülmecid Han'ın baş doktoru olacak, ardılları olan Sultan Abdülaziz ve Sultan II. Abdülhamid'in de doktorluğunu yapacaktır. Doksan yıl gibi uzun bir ömür süren Salih Efendi nebatat ilminde mahirdi. Dar'ül Muallimin'de bitki ilmi dersleri veriyor ve uygulamalarında kullandığı bitkileri Anado-

lu Hisarı yakınlarındaki Hekimbaşı Bahçesi'nde bizzat kendisi yetiştiriyordu. Burada yetiştirdiği nadide bir gül cinsi bugün Hekimbaşı Gülü adı ile anılmaktadır. Anadolu yakasında, Fatih Köprüsü'nün hemen altındaki asimetrik kırmızı yalı Hekimbaşı Salih Efendi'nin yalısı olup hâlâ ayaktadır.

Feridun Ahmet Paşa: Pertev Paşa Türbesi'nin biraz altında bulunan bu türbe Mimar Sinan tarafından inşa

Feridun Ahmet Paşa Türbesi içeriden

edilmiştir ve kubbesi altıköşeli bir kemer sistemine oturmuş planı ile türbe mimarisinde tektir. 1583'te yapılmış olan türbede, Feridun Ahmet Paşa ve eşi Ayşe Sultan'a ait iki adet kabir bulunmaktadır.
Divan-ı Hümayun kâtiplerinden olan Feridun Ahmet Paşa, daha sonra Sokullu Mehmet Paşa'nın sır kâtibi olmuş, reisülküttaplık yapmış, semendirek sancak beyliğine atanmış ve ardından Kanuni Sultan Süleyman'ın nişancısı olarak mührünü taşımıştır. Kanuni'nin yazısını en iyi taklit eden kişi olduğu için Zigetvar Seferi sırasında Kanuni vefat ettiğinde, vefatını saklamak zorunda kalan Sokullu Mehmet Paşa tarafından padişah mektupları ona yazdırılmıştır. Mihrimah Sultan ve Rüstem Paşa'nın kızları Ayşe Sultan ile evlenmiştir. Bugün Emirgân'da bulunan ve Feridun Bey Bahçeleri olarak bilinen yerler zamanında ona ait yerlerdi. Birçok eseri bulunan Feridun Ahmet Paşa'nın Zigetvar Seferi'ni anlatan kitabı ile Münşeat'ı en tanınmış eserleridir.

Ebubekir Kâni Efendi: Latifeleri ve hazırcevaplılığı ile meşhur olan bu mevlevî dervişi aslen Tokatlı olup Hekimoğlu Ali Paşa tarafından İstanbul'a

getirilmiş ve Divan-ı Hümayun kalemine yerleştirilmiştir. Üç ayrı dilde yazı ve şiir yazabilen Kâni Efendi, hususi katip olarak gittiği Bükreş'te bir Romen kızına âşık olmuş, kızın kendisini Hristiyanlığa daveti üzerine, -*"Kırk yıllık Kâni olur mu Yâni"* diyerek atasözlerimiz arasına yeni bir tanesini kazandırmıştır. 1791'de vefat eden Kâni Efendi, ölümü öncesi *"Ben Fatiha dilencisi değilim, mezartaşıma Fatiha yazılmasın"* demiş ve gerçekten de taşına Fatiha yazılmamıştır. Kabri Feridun Ahmet Paşa'nın türbesinin sağ tarafında, mezarlık duvarından beş metre kadar içeridedir. Taşının başında kafesi destar bir kavuk bulunmaktadır.

Yusuf Ağa: Feridun Ahmet Paşa'nın türbesi ile arkasından geçen Sultan Reşad Caddesi arasında, küçük mezartaşı ile pek de göze çarpmayan kabrin sahibi, aslında bir dönemin dünyasına hükmeden büyük hanım Hatice Turhan Sultan'ın kardeşi Yusuf Ağa'dır. Mütevazı bir hayat süren ve hiçbir zaman devletten nemalanmaya çalışmayan Yusuf Ağa'nın kendi parası ile Tophane'de bir cami yaptırdığını fakat 1957'de yıktırıldığını biliyoruz. Hatice Turhan Sultan'ın kardeşi adına yaptırdığı Beykoz Valide Camii hâlâ ayaktadır.

Osmanlı Sadrazamının Avrupalı bir elçi ile görüşmesi

BÖLÜM 3

Eyüp Kabristanı ve Piyerloti

Eyüp'te görülmeye değer en önemli yerlerden biri şüphesiz Piyer Loti sırtları ve buraya tırmanma güzergâhında görülecek, İstanbul'un en eşsiz mezarlıklarından biri olan Eyüp Kabristanı'dır. Gerçi günümüzde teleferik ile de Piyer Loti'ye çıkma imkânı var ama biz yine eski usul yayan vaziyette buraya tırmanmaya çalışacak ve yolumuz üzerindeki birçok tarihî şahsiyetin kabrini ziyaret edeceğiz.

Dünyanın En Güzel Celi Sülüs Mezartaşı: Fatih Hamamı'nın önünden Eyüp Camii'nin üzerinden geçen yola

girdiğimizde birkaç metre sonra sağımızdaki mezarlığı çeviren parmaklıklı duvarın arkasında, ön yüzü bize bakan, zemini yeşil boyalı, harfleri yaldız varaklı bir taş ile karşılaşırız. Önünden geçen hemen hiç kimsenin dikkatini çekmeyen bu taş aslında dünyanın bugüne kadar yazılmış en güzel celî sülüs hattına sahiptir. Sultan II. Mahmud'un hat üstadı Mustafa

Piyer Loti sırtlarından Haliç Manzarası

Mustafa Râkım imzalı Hat Şahesiri bir mezartaşı

Râkım Efendi tarafından yazılan bu yazı, dünyanın en meşhur hattatları tarafından ittifakla birinci kabul edilmekte ve nice diyarlardan bu taş ziyaret edilmek için Eyüp'e gelinmektedir. Mustafa Râkım'ın öğrencisi, ünlü hattatlarımızdan Sami Efendi bu taş için, *"Dünya kuruldu kurulalı böyle bir taş yazılmadı."* demiş ve eklemiştir, –*"Bir daha böyle bir taş yazacak adamın alnını karışlarım."* Taşın sahibi Çelebi Mustafa Reşid Efendi olup Tophane-i Amire nazırlığı, defterdarlık ve reisülküttaplık yapmıştır. Taşta şöyle yazmaktadır.

"Kudema-yı erkan-ı devlet-i aliyeden, biddefaet kethuda-yı sadrı ali ve şıkkı evveli defterdar ve reis'ül küttab olup Tophane-i Amire nazırı iken veda-yı âlem-i fani iden merhum ve mağfur el hac, Çelebi Mustafa Reşid Efendi'nin ruhu için fatiha."

Çeşmeye ait namazgâh

Kanuni Sultan Süleyman Çeşmesi: Artık karşımızda Eyüp sırtlarına tırmanan tarihî yokuş duruyor. Fakat yokuşun başındaki çeşmeye bir göz atmadan edemiyoruz. Zira üzerinde, Eyüp semti sınırları içerisinde medfun bulunan nice önemli kişinin ismini barındırıyor. Eyüp Belediyesi tarafından 2005 yılında yaptırılan bu bilgilendirici çeşmenin hemen ilerisinde de bu kez bizi tarihî bir çeşme karşılıyor. Kanuni Sultan Süleyman tarafından yaptırılan bu çift katlı çeşme tam bir klasik mimari üslubu ile inşa edilmiş.

Çeşmenin çift kemerli ön yüzü

Kanuni çeşmesi içeriden

Hançerli Sultan Türbesi: Kanuni Çeşmesi'nin Cülus Yolu'na bakan tarafında sağda görülen üzeri kubbeli türbe, halk arasında Hançerli Sultan Türbesi olarak anılmaktadır. Aslında burada yatan kişi Sultan II. Bayezid'in oğlu Şehzade Mahmud'un kızı Fatma Hatun'dur. Hançerli denmesinin sebebi, içerideki mezar lahdinin yan yüzünde bir hançer kabartması bulunmasındandır. 1532 vefatlı olan Fatma Hatun, Çandarlı İbrahim Paşazade Mehmet Bey'in eşi olup,yanında eşi ve kızlarının kabirleri de bulunmaktadır.

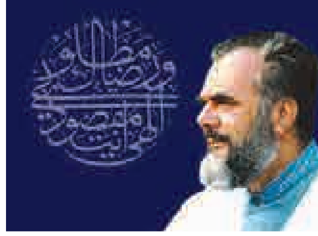

Kara Ahmet: Piyerloti'ye doğru tırmanmaya başlanıldığında yokuşun başında, sol tarafta göğsü madalyalı bir kabir taşı bulunur. Avrupalıların Osmanlı'yı hasta adam diye küçümsedikleri günlerde halkımıza moral kaynağı olan en önemli şeylerden biri, yağlı güreşlerimiz ve yenilmez güreşçilerimiz olmuştur. Bunlardan biri de bugün Eyüp'te Piyerloti'ye çıkan yolun başında yatan Kara Ahmet'tir. Bugün Bulgaristan sınırları içinde kalmış olan Deliorman doğumlu Kara Ahmet güreşe küçük yaşlarda başlamış olup Hergeleci İbrahim'den ders almıştır. Yine Hergeleci ile ilk kez Avrupa'ya gitmiş ve tüm rakiplerini yenerek adını duyurmuştur. 1899 yılında, yeni bir yüzyıla girmenin şenlikleri tüm dünyada yapılırken Paris'te de dünya fuarı düzenlenmiş ve ilk kez dünya güreş şampiyonası organize edilmiştir. Kara Ahmet Osmanlı'yı temsilen bu turnuvaya katılır ve dünyanın en meşhur güreşçilerini tek tek yenerek dünyanın ilk güreş müsabakasında dünya şampiyonu olur. İstanbul'a döndüğünde devrin Sultanı II. Abdülhamid tarafından Osmanî Nişanı ile ödüllendirilen Kara Ahmet 31 yaşında iken Eyüp yakınlarında geçirdiği bir kalp krizi ile vefat eder. (1870-1902) Kriz sırasında tutunduğu bilek kalınlığındaki kahvehane trabzanları yamru yumru olmuştur.

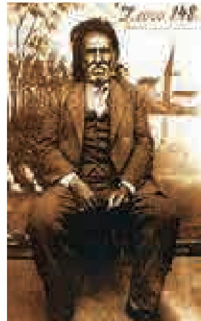
Prof. Dr. Esad Coşan Hocaefendi: Kara Ahmet'in kabrinden biraz sonra yine yolumuzun soluna doğru uzanan merdivenleri tırmanıyoruz. Bir set üzerinde gördüğümüz bu sade ama taşının işlemeleri ile tam bir Osmanlı üslubu arzeden kabir, büyük bir ilim ve din adamı olan Esad Coşan Hocaefendi'ye aittir.

Zaro Ağa: Piyerloti'ye doğru uzanan yokuşu tırmanıyoruz. Az sonra önümüzde, Bekir Berk, Zübeyir Gündüzalp Kabirleri yazılı tabelanın gösterdiği sol tarafa doğru dönüyoruz. Beş on adım sonra bu dar yolun solunda yeşile boyalı taşında, küçük, siyah kuşaklı bir fes taşıyan toprak bir kabir ile karşılaşacağız. Burada medfun olan kişi dünyanın en uzun ömürlü adamı ünvanına sahip olan Zaro Ağa'dır. Taşında da yazdığı üzere tam 160 sene geçirmiştir bu fani dünyada. 1774-1934 yılları arasında yaşayan Zaro Ağa, 18. yüzyılın sonlarına doğru Bitlis'in Mutki ilçesinin Meydan Köyü'nden İstanbul'a gelmiş. Selimiye Kışlası, Ortaköy ve Nusretiye Camii'nin inşatında çalışmış. Yıllarca hamallık yapan Zaro Ağa bir ara Sanayi-i Nefise Mektebi'nde modellik bile yapmıştır. I. Abdülhamid döneminde İstanbul'a gelen ağa tam on padişah görecektir. Kabakçı Mustafa İsyanı'na, yeniçeriliğin kaldırılışına, Tanzimat'a, Birinci ve İkinci Meşrutiyet'in ve Cumhuriyet'in ilanına tanık olacak, Kırım Harbi, Rus Harbi, Plevne, Kafkas Savaşı, Balkan Harbi, Birinci Dünya Savaşı, işgal yılları ve İstiklal Harbi'ni yaşayacaktır.

Tophane'de küçük, mütevazı bir evde yaşayan Zaro Ağa, erken yediği akşam yemeklerinde, sofrasında sadece yoğurt ya da sadece ekmekle ayran bulundu-

Zaro Ağa

rurmuş. Hayatının son döneminde birtakım art niyetlilerce Amerika'ya götürülen Zaro Ağa, orada dünyanın en yaşlı insanı diye sirklerde teşhir edilecek ve sırtından para kazanılacaktır. Türkiye'ye döndükten sonra çok yaşamayacak 29 Haziran 1934'te Şişli Etfal'de vefat edecektir. Eyüpsultan'a, nice insanın medfun bulunduğu bu devasa kabristana, bu gecikmiş yolcuyu da getirirler. Toprağa verilirken 92 yaşındaki torunlarının torunlarından biri şöyle bağıracaktır;
"Hoy hooy öldü dedem! Dünyasına doyamadan gitti!"

Arkasından, onun uzun hayatını tetkik eden Dr. Beyçet Bey şunları söyleyecektir: *"Bu kadar yaşaması için yaptığı rejimi tetkik ettim. Hiç alkol kullanmamış, hemen hiç denilecek kadar et yemiş. Etle başı hoş değil. Uzun ömründe yediği et gayet az. Bu rejimi son senelere kadar takip etmiş. Bilhassa yoğurdu ihmal etmemiş. Dikkat etsek hepimiz birer Zaro Ağa olabiliriz."*

Tahiri Mutlu: Zaro Ağa'nın kabrinin az ilerisinde yolun sağında seki üzerindeki kabre doğru yaklaşıyoruz. Taşın üzerinde büyük harflerle Tahiri Mutlu yazıyor. Devamında ise şu cümleler kazınmış; *"Risale-i Nurun bir kahramanı olan, bütün risale-i nur talebelerini sevindiren ve ehli imanı memnun eden, meydandaki hizmetleriyle Risale-i Nura sahip çıkan, ümitlerimizi çok kuvvetlendirdi. Cenab-ı Hak Ondan ve sizden razı olsun."*
1900 yılında, Isparta'nın Atabey kazasında dünyaya gelen Tahiri Mutlu'nun askerlik yılları Kurtuluş Savaşı dönemine denk gelecek ve savaştan gazi olarak ayrılacaktı. Ama vatana hizmet karşısında bir bedel almaya haya ettiği için kendisine bağlanan gazi maaşını reddedecekti. 1931'de Üstad ile tanışmış, 1936'da her şeyi ile risale hizmetinin içine girmişti. Eserlerin çoğaltılması ve dağıtılmasında bilfiil koştutuyordu. Sırf bu eserlerle ilgileniyor diye, 1943'te Denizli, 1948'de Afyon hapishanelerinde Bediüzzaman'la

birlikte tutuklu kalacaktı. Ayrıca, 1958 yılında Ankara, 1960'ta da Isparta hapishanelerinde yattı. Bediüzzaman, bir gün Tahirî Mutlu'ya sorar : "Tahirî, istihdam mı olmak istersin yoksa büyük bir veli mi?" Tahirî Mutlu, Üstad'ının sualine şöyle cevap verir: "İstihdam edilmemi isterim, Üstad'ım." Bediüzzaman yalnız kendisi ve yakınındaki birkaç kişinin duyacağı şekilde şöyle mırıldanır:
"Maşaallah! Gerçi velidir."

Vefatında Eyüp'e defnedilmeyi isteyen bu yüce gönüllü insan, 3 Nisan 1977 tarihinde aramızdan ayrılmıştır. Üstadı Bediüzzaman Said Nursi Hz. yirmi yıl aradan sonra yeniden Barla'yı ziyarete geldiğinde, kollarından tutmakta olan iki talebesi bugün Eyüp'te, birkaç metre ara ile yatıyorlar. Tahiri Mutlu ve az ileride Zübeyir Gündüzalp. Onunla alakalı sözlerimizi, Fethullah Gülen Hocaefendi'nin kendisi için söylediği sözler ile noktalayalım:

"Eserler ilk defa baskıya gireceği dönemde Üstad, sağa-sola hem de 50-100 lira gibi küçük bir para bulmak için adam gönderiyor. Tahiri Mutlu -makamı cennet olsun- bunu duyuyor ve koşa koşa köyüne gidiyor. Köy meydanında bütün mülkünün satılık olduğunu ilan ediyor, arazisinin bir kısmını haraç-mezat satıyor. Satıyor ve parayı sevine sevine hemen getirip Üstad'ına teslim ediyor. Sadece o mu? Elbette hayır. Hulusi Efendi, Hüsrev Efendi, Mustafa Gül ve diğerleri hep aynı duygu ve düşünceyi paylaşırlar. Demek ki onlar, öyle samimi ve öyle bir safvet içinde idiler ki bunu hayatlarının ga-

Tahiri Mutlu (en sağda)

yesi biliyor ve o uğurda hırz-ı can ediyorlardı. Gün geliyor bu safvet, onları ilklerle buluşturuyor. Biri, gecenin geç saatlerinde teksir makinesinin kolunu çevirirken, "Hasbî Rabbî cellallah, mâfî kalbî ğayrullah, Nur Muhammed sallâllah." diyor. Tam o esnada birden kapı açılıyor ve içeriye Raşit Halifeler giriyor, "Devam edin, bizler sizinle beraberiz." diyorlar. Evet, Onlar çok gerilerde durdular, çok küçük göründüler, hep mahviyet içinde oldular. El-âlem de yalnızca o görünüşe ve o duruşa baktı, onları sadece zahire göre değerlendirdi. Onların her birisi ihtimal bir kutbiyeti, bir gavsiyeti temsil ediyorlardı ama nâdanlar bunu anlayamadılar."

Avukat Bekir Berk: Tahiri Mutlu'nun kabrinin birkaç metre ilerisinde solda yan yana kabirler görülmektedir. Bunlardan en yenisi Mehmet Birinci'ye aittir. Aynı sırada Doktor Sadullah Nutku Bey ile aralarındaki bir taşın üzerinde, *"Hakk'ın hatırı âlidir. Hiçbir hatıra feda edilmez, düsturu ile mazlumların imdadına koşan Bediüzzaman Said Nursi Hz.'nin vekil-i müdafii merhum Bekir Berk"* yazısı okunmaktadır.

İşte 1926-1992 yılları arası ömrünü davasına adamış bir mücadele adamının karşısındasınız.

1926 yılında Ordu'da dünyaya gelen küçük Bekir, daha o yıllarda gördüğü bir rüya ile hayatının kararını verir. Rüyasında at sırtında doludizgin

Avukat Bekir Berk (ortada gözlüklü)

Avukat Bekir Berk (solda)

gitmekte olan Peygamber Efendimiz ve sahabesini görür. Attan inen Efendimiz, onu ata bindirecek ve *"Hadi sen müdafaa et."* diyecektir. İstanbul Hukuk Fakültesi'ni kazanır. Öğrencilik yılları da oldukça hareketli geçecektir. Hasımları, kendisini iki türlü de sindiremedikleri için kızgındırlar. *"Toplanıp saldırsak hepimize güç yetiriyor, oturup münazara yapsak topumuzu ilzam ediyor."* demektedirler. Türk Kültür Ocağı'nın başına geçer. O günlerde Mareşal Fevzi Çakmak vefat etmiştir. Vefat günü TRT radyosunda hâlâ oyun havaları çalmaktadır. Dernek üyeleri ile yürüyüş tertipler, binler katılır. TRT'nin önüne gel diklerinde durdurulamaz bir kalabalık olmuşlardır. Bekir Berk yıkıcılık taraftarı değildir. O devasa grubu orada frenleyecek ve *"Şimdi cenazemizi kaldırmaya gidiyoruz."* diyerek toplanan kalabalığı Mareşal'in evine sevk edecektir.

Hukuk Fakültesini bitirdiğinde, babası, *"ya hâkim ya da savcı ol"* der. Ama o müdafaa edecektir. Avukatlığı seçer. İstanbul Barosu'na kaydolan Bekir Berk 1973 yılına kadar tam 20 yıl boyunca bu mesleğini sürdürecektir. O günlerde Bediüzzaman Said Nursi Hz. hakkında bazı gazetelerde yalan yanlış haberler okur. Bir köşe yazarının iftira dolu yazısına karşı cevabî bir yazı kaleme alır. Yazısının etkisi ile diğer yazar karalamalarını tekzip eder. O gün Bekir Berk rüyasında kendisini uzun bir yolun kenarında yürürken görecektir. Derken yanında bir araba durur. Arabanın arkasında Bediüzzaman Hz. vardır. Direksiyonda da Mustafa Sungur. Berk, arka pencereye yaklaşır ve Bediüzzaman onu alnından öper. Berk, telefon sesi ile uyanır. Ahizenin öbür ucunda Mustafa Sungur vardır. *"Üstadımız yazınızı okudu, sizi alnınızdan öpüyor."* diyecektir. Artık O, Bediüzzaman'ın avukatıdır. Hayatı anlam kazanmıştır. Artık neyi savunacağını bilmektedir. Müthiş bir koşuşturma başlar hayatında. Bugün İstanbul'da bir dava, yarın Trabzon'da, öbürgün ise Siir'te. Siirt'teki hâkim du-

ruşmayı başlatalı on dakika geçmiştir ama sanıkların avukatı gelmemiştir. Az sonra soluk soluğa Bekir Berk girer içeriye, Hakim onun Berk olduğuna inanamaz. –*"Siz İstanbul ve Trabzon'dan sonra buraya nasıl yetiştiniz."* diyecektir. O karda kışta arabalar çalışmazken, Diyarbakır'dan kiraladığı arabanın direksiyonuna geçmiş ve Siirt'e kadar bir ölüm kalım mücadelesi vermiştir. Bir davada, risale okudukları için tutuklanmış gençlere döner ve sorar, *"Sizleri mi savunayım yoksa eserlerinizi mi?"* aralarından Zübeyir Gündüzalp, *"Bizleri değil, eserlerimizi savununuz."* diyecektir.

1973 yılında Hac ibadetini yerine getiren Bekir Berk, sonrasında Cidde'ye yerleşecek ve 15 yıl boyunca Cidde Radyosunun Türkçe Yayın bölümünde program sunacaktır. Kefenini devamlı yanında taşıyan bu dava adamı 15 Haziran 1992 tarihinde Hakk'ın rahmetine kavuşur.

Zübeyir Gündüzalp: Bekir Berk'in kabrinin de bulunduğu bu sıranın hemen arkasında, biraz aşağıda Zübeyir Gündüzalp'in kabri görülecektir. 1920 Ermenek doğumlu olan Zübeyir Gündüzalp, aslen Kafkas kökenli olup 93 harbinde dedeleri Ermenek'e göç

etmişlerdir. Gündüzalp, daha küçüklüğünde Ermenek Postanesinde çalışmaya başlayacak, bir müfettişin onun çalışkanlığını beğenmesi ve okumaya teşviki ile ortaokulu da okuyacak ve Konya Postanesine terfi edecektir. Burada risalelerle tanışan Gündüzalp, ilk kez, 1946'da Emirdağ'da Üstad ile karşılaşır. Asıl adı Zeyver'dir ama Üstad tarafından Zübeyir olarak değiştirilir. Yanına kabulünü rica eder ama Üstad erteler. 1948 yılında Bediüzzaman ile birlikte risale okuyan nice kişi Afyon Hapishanesine kapatılır. Aralarında Zübeyir Gündüzalp de bulunmaktadır. Kader onları yine bir araya getirmiştir. Gündüzalp, kendisini yanlışlıkla tahliye ettiklerinde görevlileri uyaracak ve yeniden hapsedilmesini sağlayacaktır. Onun derdi, Üstad'ı ile birlikte olmaktır. Nihayet bu arzusuna kavuşur, 1950'den 60'a kadar tam on sene boyunca Bediüzzaman Hz.'nin bire bir hizmetinde bulunur. Üstadın ömrünün bu son on yılında yanındaki hemen birçok hadisenin şahidi yine odur.

Gençlik Rehberi mahkemesinde hâkim Gündüzalp'e, Bediüzzaman'ı göstererek, "Talebesimisin?" diye sorar. Zübeyir Gündüzalp, büyük bir edep sergileyerek, *"Eğer kabul ederse talebesiyim."* der. Birden Bediüzzaman yerinden doğrulacak ve *"Binine bedel."* diyecektir.

Gerçekten de bu sözleri doğrulayan Gündüzalp, Bediüzzaman'ın vefatından sonra, ne yapacağını bilemeyen talebeleri toplayan ve nasıl hareket etmeleri gerektiğini onlara gösteren örnek bir lider olmuştur. Bundan sonraki ömrü İstanbul'da geçen Gündü-

zalp, özellikle üniversite camiasına seslenecektir. Konferanslara giderken giydiği takım elbisesi, sahip olduğu tek varlığıdır. Derken tarihler 2 Nisan 1971'i gösterdiğinde, ikametgahı ve dershanesi olan Süleymaniye Kirazlımescid'deki evinde Hakk'ın rahmetine kavuşur. Vefatı öncesi başını bekleyen arkadaşlarının anlattıkları, bir dava adamının son anında bile nasıl olması gerektiğine dair bir ibret levhasıdır. "İki gün boyunca bilinci kapalı kaldı. Vefatından kısa bir süre önce kendine geldi. Gözlerini açtı ve bize seslenerek *Eserler basıldı mı?*' dedi ve ardından ekledi, '*Bir seferde bin basın kardeşlerim*.'"

Necip Fazıl Kısakürek: Geldiğimiz yoldan geriye dönerek bir kez daha yukarılara doğru uzanan yolumuzla buluşuyor ve tepeye doğru tırmanışımızı sürdürüyoruz. Az sonra yine solumuzda aniden bir merdiven beliriveriyor. Merdivenin girişi üzerindeki iki mermer levhanın birinde Necip Fazıl ismini okuyoruz. Yanındakinde ise Mareşal Fevzi Çakmak. Merdivenleri tırmanır tırmanmaz Necip Fazıl haziresi ile karşılaşıyoruz. Burada hanımı Neslihan Hanımefendi ile birlikte yan yana yatıyorlar. Mezarının başında bir mezartaşı bile istemeyen üstadın kabrinde yazısız bir taş görüyoruz. Ve dalıp gidiyoruz çalkantılarla mücadelelerle dolu bir ömre doğru.

26 Mayıs 1904'te Çemberlitaş'da dedesinin konağında dünyaya gelen Necip Fazıl, seferberlik yıllarında birçok mektep değiştirecek ve Bahriye Mektebi'nden mezun olacaktır. Kendisine şair lakabı burada verilecek ve ilk aruzlu şiirlerini de yine burada yazacaktır. İstanbul Darülfünûnda Felsefe okumaya başlayan Necip Fazıl, Cumhuriyet'in ilanı sonrasında, Maarif Vekaleti'nin Avrupa'ya tahsil için göndereceği ilk öğrenciler arasına seçilecek ve Paris'teki Sorbon Üniversitesine, Felsefe okumaya gidecektir. Ama oraya gönderilen nice sahipsiz genç gibi o da Avrupa'nın muasırlaşma hastalığından nasibini alır. Kendi tabiri ile Paris'te hiç gündüz olmamaktadır. Çünkü gece hayatına kendisini kaptıranlar hayatı karanlıkta yaşamakta ve günü uyuyarak geçirmektedirler. İstanbul'a dönen Necip Fazıl Bankacılığa başlar bu arada Kaldırımlar adlı şiir kitabını da bastırır. Bir anda gündemin konusu olur. Yahya Kemal ona, -*"Çocuk bu nefesi nerede buldun"* diyecektir. 1929 yılında Ankara'da İşbankası'na başlar ve tam dokuz sene burada çalışır. Askerlik sonrasında üçüncü şiir kitabı olan *"Ben ve Ötesi"* ni çıkarır. Artık şöhretin zirvesindedir. Ama hâlâ iyi gitmeyen bir şeyler vardır. Bir tatminsizlik içindedir. Tarihler 1934'ü göstermektedir. Tam 30 yaşına basmıştır. *"O ve Ben"* adlı eserinde anlattığı garip hadisenin yaşanmasına an kalmıştır. O akşam bankadan çıkıp bindiği vapurla evine giderken karşısına garip bir adam çıkar. Önemsemediği hatta biraz da garipsediği bu adam birden ona onu anlatmaya başlar. İlk kez gördüğü ve bir daha da göremeyeceği bu zat, ayrılırken ona, hayatının anahtarını verecek kişinin adresini vermeyi de ihmal etmez. Hayatında ilk kez ev arkadaşı Abidin Dino'yu da alarak İstiklal Caddesi'ndeki Ağacamii'ne gelir. Kürsüdeki kişi ruhunu kaplayıverir. Bu kişi Abdülhakim Arvasi Hz.dir. Artık Necip Fazıl'ın Eyüp sırtlarındaki Kaşgari Tekkesi günleri başlar. Feyiz dolu ortama sık sık dolmaya gelir. Mürşidinin açtığı manevi kapılardan geçen Necip Fazıl 1935 yılında *"Tohum"* adlı eserini verir. Ardından 16 sayı sürdüreceği Ağaç Mecmuası'nı çıkarır. 1937'de *"Bir Adam Yaratmak"* piyesini bitirecek ve bu piyesi aynı yıl Muhsin Ertuğrul ta-

rafından sahnelenecektir. Gazetecilik yıllarında yaptığı siyasi yorumların bir bir gerçekleşmesi, muhaliflerinin *"Bu adam ne derse çıkıyor."* demelerine sebep olmuştur.

1941 yılında Neslihan Hanım ile evlendi. Bu evlilikten beş çocuğu dünyaya gelecektir. 17 Eylül 1943 Necip Fazıl'ın hayatında önemli bir mihenk taşıdır. Çünkü Abdülhakim Arvasi Hz. ile tanışması üzerinden geçen yedi sene boyunca kendi iç hesaplaşmaları ile uğraşmıştır. Ama artık topluma seslenme ve bozuk düzene çareler arama zamanı gelmiştir. İşte bu tarihte hayatına yön verecek Büyük Doğu Mecmuası'nı çıkartmaya başlar. Ama daha 30. sayıya gelinmiştir ki *"Allah'a itaat etmeyene itaat edilmez."* başlığı sebep gösterilerek dergi kapatılır. Fakat 1978'e kadar aralıklarla Büyük Doğu yayınlarına devam edecek ve tam 36 yıl boyunca Türkiye basınında sesini duyuracaktır.

1947 yılında, *"Abdülhamid'in Ruhaniyetinden İstimdat"* başlıklı Rıza Tevfik'e ait şiiri yayımlayan Necip Fazıl'a bu kez hapishane yolu görünüyordu. Bir ay üç gün süren tutsaklık onun son hapsi olmayacaktı. 1949 yılında Büyük Doğu Cemiyeti'ni kuran Necip Fazıl, Halk Partisi'nin gazabına uğrayacak ve apar topar hapse atılacaktır. Demokrat Parti'nin seçimleri kazanması sonrasında çıkardığı af ile hapisten

çıkar, ama Demokratlar da onu anlamamıştır. 1957'ye kadar defalarca mahkemeye verilecek, yayınları durdurulacak ve hapse atılacaktır. 1960 İhtilalinde içeriye alınacak, 4,5 ay Balmumcu'da tutulacak, genel af birtek onun için uygulanmayarak, Toptaşı Cezaevinde 1,5 yıl daha kalacaktır. 1963'te çıktığı Konferans programlarında birçok merkezde konuşmalar yapar. 1968'de *"Vahidüddin"* adlı eserini Bugün gazetesinde yayımlayınca takibata uğrar ve kitap toplatılır. Eserde suç unsuru bulunmadığına dair bilirkişi raporu doğrultusunda mahkeme, beraat kararı verir. 1973'te Hacca giden Necip Fazıl döndükten sonra eserleri içinden seç tikleri ile Çile adlı kitabını yayımlayacak ve ardından *"- İşte şiir kitabım bu, hepsi bu kadar; ve bu kitaba gelinceye dek başka hiçbir şiir bana, adıma ve ruhuma mal edilemez!"* diyecektir.

26 Mayıs 1980'de Türk Edebiyat Vakfı tarafından *"Şairler Sultanı"* ve 1982 yılında yayımlanan *"Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu"* isimli eseri münasebetiyle de *"Yılın Fikir ve Sanat Adamı"* seçilir. Son eseri için evine kapandığı günlerde yanına kabul ettiği kişilerden biri de Özal'dır. O günlerde parti kurma çalışmaları yapan ve ileride cumhurbaşkanlığına kadar yükselecek olan bu genç siyasetçi, Necip Fazıl'dan akıl almakta ve fikirlerinden istifade etmektedir. 80 ihtilalinin gölgesi Necip Fazıl'ın da üzerindedir. Hakkında verilmiş 1,5 yıllık mahkumiyet kararı vardır ve evinde heran götürülmeyi beklemektedir.

Dolu dolu bir hayatın nihayetinde 1983 yılının 25 Mayıs gecesi yatağından doğrularak pencereden dışarıya bakacak ve gözlerini karanlıktan ayırmadan şu sözleri mırıldanacaktır:

"Demek böyle ölünürmüş !.."

O güzel insan, büyük dava adamı hayatını noktalamıştır. Bu hayatı bir yazısında şöyle tanımlayacaktır:

"Hayatım, başından beri muazzam birşeyi bulmanın cereyanı içinde akıyordu. Şu veya bu miskin vesilenin hassasiyeti içinde birini arıyordum. BİRİNİ... O, kim mi? Allahın Sevgilisi...

Sonsuzluk ikliminin batmayan güneşi ve ebedîlik sarayının paslanmaz tâcı... Tek dava onu bulmakta, bulduracak olanı bulmaktaydı. Bin bir istikamette seke seke, sağa sola büküle büküle, renkten renge bulana bulana, hiçbir şeyden habersiz ve insandaki bedava emniyet ve bedahat saadeti karşısında şaşkın, hep o BİR etrafında helezonlar çizen bir hayat... Benim hayatım budur!"

Mareşal Fevzi Çakmak: Necip Fazıl'ın kabrinin yanındaki merdivenlerden az yukarıya tırmandığımızda bu kez karşımıza Osmanlı'dan Cumhuriyetimize miras kalan önemli simalardan biri çıkacaktır: Mareşal Fevzi Çakmak. 1876'da İstanbul'da doğan Fevzi Paşa, Harp Akademisi ile süren askeri eğitimi sonunda kurmay olmuş ve 1914'te Tümgeneralliğe kadar çıkmıştır. Arnavutluk Harekâtı ve İsyanı'na, İtalya, Balkan, 1. Dünya ve Kurtuluş Savaşı'na katıldı. 1. Dünya Savaşı'nda; Suriye, Filistin, Kafkas ve Çanakkale Cepheleri'nde savaşmış, özellikle Conkbayırı'nda büyük kahramanlıklar göstermiştir. 6 Ocak 1918 tarihinde Genelkurmay Başkanı olmuş, 21 Nisan 1920 tarihinde görevinden istifa ederek Anadolu'ya geçmiştir. 3 Nisan 1921 tarihinde Orgeneral, 31 Ağustos 1922 tarihinde de Büyük Zafer'in kazanılmasıyla da Mareşalliğe terfi ettirilmiştir. 3 Mart 1924 tarihinden 12 Ocak 1944 tarihine kadar Genelkurmay Başkanlığı yapan Fevzi Paşa, daha sonra siyasete girmiş ve İstanbul milletvekili seçilmiştir. 12 Nisan 1950 tarihinde vefat eden Fevzi Paşa burada toprağa verilecektir. Fransızca, İngilizce, Almanca bilen paşa evli olup iki çocuk sahibidir.

Küçük Hüseyin Efendi ve Üzeyir Garih: Mareşal Fevzi Çakmak'ın kabrinin hemen sağında oldukça bakımlı, etrafı demirlerle çevrili bir bahçe görülecektir. Bu bahçe içinde de yine etrafı şebekeli, başı sarıklı bir kabir. Üzerinde Küçük Hüseyin Efendi yazan bu kabir aslında düne kadar kimsenin ilgisini çekmiyordu. Ta ki 2001 yılında Üzeyir Garih esrarengiz bir şekilde burada öldürülene kadar. Açıkçası Musevi iş adamı Üzeyir Garih'in, Müslüman bir din âliminin kabri başında öldürülmesine önce kimse bir mana veremedi. Ama Garih'in ailesinden bile sakladığı sırrı bu hadise ile ortaya çıkacaktı. Aslında her şey Osmanlı Toplumundaki derin hoşgörü ile alakalı idi. Çünkü o devirlerde aynı mahallede, bir Hristiyan, Musevi ve Müslüman bir arada yaşayabiliyordu. Ve işte böyle bir mahallede bir türlü çocuğu olmayan bir Musevi, komşusu olan Nakşî Şeyhi Küçük Hüseyin Efendi'den dua isteyecek, bir süre sonra Hüseyin Efendi bu zatı yanına çağırarak ona bir erkek evlat müjdeleyecekti. Ardından da *"Adını Üzeyir koyarsın."* diye tembihleyecekti. İşte Üzeyir Garih'i her cuma buraya getiren sebep bu vefa duygusu idi. Türbeyi bu şekilde bakımlı hale getiren de kendisiydi. Ama art niyetli kişiler onun bu gizli ziyaretlerini keşfetmiş ve kötü emellerini burada gerçekleştirmenin daha kolay olacağını düşünmüşlerdi. Bir Musevinin her cuma bir İslam büyüğünü ziyaretinin arkasındaki Osmanlı hoşgörüsü karşısında iki büklüm olarak buradan da ayrılıyoruz.

Başı Kırık Bir Yeniçeri Mezartaşı: Tam Kaşgari Tekkesi'ne yaklaşmışken solumuzdaki yokuşta, başındaki keçe kalpağının kenarı kırık, küçücük bir yeniçeri mezartaşı ile karşılaşmak bizi oldukça şaşırtıyor. 1826'da Vaka-yı Hayriye ile Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılışını ve onlara duyulan kin ile mezarlıklara girilip tek tek tüm yeniçeri mezartaşlarının kırılışını hatırlıyoruz. Bu bilgiler ışığında İstanbul'da hemen hiç yeniçeri mezartaşı kalmamıştır diye düşünürken kırılmış d Hästens Vividus a olsa bir tanesi ile burada karşılaşmak bizi o günlere götürüyor.

Kaşgari Tekkesi: Piyerloti'ye doğru uzanan yokuşu adımlarken solumuzda Bestekâr Zekâi Dede Efendi'nin Mevlevî Sikkeli kabrini görüyor ve Fatihalarımızla Kaşgari Tekkesi'ne doğru ilerliyoruz. Az sonra solumuzda uzanan mezarlık duvarı üzerinde *"Kaşgari Murteza Efendi, Kaşgari İsa Geylani Türbesi"* yazılı mermer tabelayı görecek ve sol tarafımızdaki basamaklı yoldan Kaşgari Tekkesi'ne gireceğiz. Bu Halidi Tekkesi, Tersane Amirliği vb. gibi görevlerde çalışmış Yekçeşm el-Hac Mürteza Efendi tarafından 1745- 46 yıllarında yaptırılmış olup ilk şeyhi Kaşgari Şeyh Abdullah Efendi'dir.Tekke'de; cami, tevhidhane, kadınlar bölümü, erkekler bölümü, mutfak ve hamam gibi bölümler ile İsa Geylani Hz.'nin türbesi bulunmaktadır. Kaşgâri Tekkesi daha çok Seyyid Abdülhakim Arvasi Hz. ile anılmaktadır. Kendisi, Mevlana Halid-i Bağdadi'nin hulefasından Seyyid Taha Hakkari'nin

silsilesinden gelmektedir. Hayatını inanca ve tebliğe adamış bu derin insanın elinden tuttuğu, nice buhranlar içindeyken hayata kazandırdığı kişilerden biri de Şairler Sultanı Necip Fazıl'dır. Sırlı bir olayla kendisini Abdülhakim Arvasi Hz.'nin huzurunda bulan Necip Fazıl buradan kopamayacak ve onun 30 yaşından 79 yaşına kadar geçen süreyi "mürşidim" dediği bu zat şekillendirecektir. Necip Fazıl, hocasına o kadar bağlıdır ki evlenmeyi düşündüğü Neslihan Hanım'ı tanıştırmak için yine bu tekkeye getirmiş, haber vermemiş oldukları hâlde Abdülhakim Arvasi

Kaşgari Tekkesi Avlusu

Hz. onları kapıda karşılayarak içeriye buyur etmiştir. Tekkelerin kapatıldığı dönemde burada bulunan Abdülhakim Arvasi Hz. bir süre sonra vefat edecek ve sembolik olarak şeyhliği aynı zamanda Kadıköy müftülüğü yapan oğlu Seyyid Ahmet Mekki Arvasi devam ettirecektir. Abdülhakim Arvasi Hz.'nin müridlerinden olan Hüseyin Hilmi Işık Hocaefendi daha sonra Ahmet Mekki'den izinle Kaşgari Tekkesi'nin başına geçecek ve burayı yeniden ihya edecektir.

Kaşgari Tekkesi Haziresi

Ahmet Kabaklı: Artık Piyerloti Kahvesi'ne birkaç adım kaldı. Ama buraya gelmeden önce ünlü bir edebiyatçımızı yâd etmeden buradan geçmeyeceğiz. Sağımızda muhteşem bir Haliç manzarası uzanıyor. Ve bu manzaraya nâzır, yine sağ tarafımızda etrafı beyaz mermer şebekelerle çevrilmiş, başı sarıklı mezartaşı ile Ahmet Kabaklı'yı ziyaret ediyoruz.

1924 yılı mayıs ayında Elazığ Harput'un Göllübağ'ında dünyaya gelen Ahmet Kabaklı, yüksek öğrenimini İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türkoloji Bölümü'nde tamamlamıştır. Öğretmenlik yaptığı yıllarda Hukuk Fakültesi'ni de bitiren Kabaklı İstanbul Yüksek Öğretmen Okulu'nda öğretim üyesi olmuştur. ve 1974 yılında da emekliye ayrılmıştır. Fakat emeklilik onun için durmak demek değildi. Bir yandan Türk Musikisi Devlet Konservatuarı'nda edebiyat dersleri veriyor bir yandan Türk Edebiyatı Cemiyeti Başkanlığı yapıyor aynı zamanda Türk Edebiyatı Dergisi'nin yönetmenliğini sürdürüyordu. 1997 yılında eğitime ve edebiyatımıza yapmış olduğu katkılardan dolayı, MEB ve sivil toplum kuruluşları tarafından kendisine Şeyh-ül Muharririn ünvanı verilecektir. 1957'den 1990 yılına kadar Tercüman gazetesinde, 1990'dan 2000 yılı sonuna kadar da Türkiye gazetesinde köşe yazarlığı yapan değerli düşünür; Türkiye'ye, Türkçeye ve Anadolu insanına hayrandı. Ömrünü bu güzellikleri yaymak uğruna harcayan Ahmet Kabaklı, kalemiyle tam 54 yıl hizmet etmiş, arkasından ciltler dolusu eserler bırakmıştır.

8 Şubat 2001 tarihinde vefat eden Kabaklı'nın cenazesindeki kalabalık, onun, hayatını ne uğrunda geçirdiğinin açık bir delili gibiydi.

Bir Enderunlu İle Haliç'i Seyrederken: Bir gün yolunuz buraya düşerse, sırtınızı Ahmet Kabaklı'nın kabrine (tabi aynı zamanda muhteşem Haliç manzarasına) dönerek yüzünüzün dönük olduğu sırtlara doğru başınızı kaldırarak bakınız. Tam tepenizde sizi süzen muhteşem bir mezartaşı ile karşılaşacaksınız. Başındaki zerrin külahı, başlığının yanlarından sarkan zülüfleri ile gencecik bir Enderunlu kabriyle. Osmanlı Devleti'nin bu en büyük siyasal bilimler akademisinde okuyan ve mezuniyet sonrası dünyayı

Haliç manzarasına nazır bir Enderunlu Mezartaşı

yönetmek üzere görevlendirilen gençlerden biri, üniforması ile karşınızda duruyor. Eyüp'te artık sayıları bir elin parmakları kadar kalmış olan bu nadide taşın yanına tırmanın ve Fatihalarınızı ecdadımızın ruhlarına gönderirken, onunla birlikte dünyanın bu en güzel manzarasını temaşa etmeyi ihmal etmeyin.

Ressam Avni Lifij: Artık Piyerloti Kahvesi'ne birkaç adım kaldı. Fakat solumuzda bulunan farklı kabir dikkatlerimizi kendisine yöneltiyor. Üzerinde Avni Lifij yazan bu mezarın sahibi aslında Çerkez asıllı bir ressam. Ailesi 93 Harbinde Anadolu'ya göç etmiş olup Samsun civarına yerleşmişler. Avni Lifij de burada doğacak ama kısa bir süre sonra aile İstanbul'a taşınacaktır. Numune-i Terakki'de okurken kabiliyeti görülecek ve Sanayi-i Nefise Mektebi'ne verilecektir. onun sanatında daha da ilerlemesini isteyen Osman Hamdi Bey, Halife Abdülmecid Efendi'ye kendisinden bahsederek Avrupa'ya gönderilmesini sağlar. Paris'te eğitimini sürdürür. Dönüşünde birçok okulda resim öğretmenliği yapan Lifij'in simgeci yaklaşımı farklı bir üslup doğurdu. 1927 yılında İstanbul'da vefat etti.

Piyer Loti ve Kahvesi: Artık İdris Köşkü mevkiine gelmiş bulunmaktayız. Buraya bu ismin verilmesine sebep olan zatı ve sıbyan mektebini az sonra göreceğiz. Ama gelmişken bu güzel kahvede biraz soluklanmakta fayda var. Zira tarih boyunca nice gezgin soluğu hep burada almışlar ve çayını yudumlarken dünyanın en güzel manzaralarından birini temaşaya çalışmışlar.

Gelelim buraya ismini veren Fransız Romancımız Piyerloti'ye. Kendisi 1850 de Fransa'da doğan Loti'nin aslında gerçek ismi Louis Marie Julien Viaud. Deniz subayı olması sebebi ile dünyanın birçok yerini görme fırsatı elde eden Loti, buraları konu alan romanlar ve gezi notları yazmaya başlıyor. Ama onu dünya çapında bir romancı yapan şey, İstanbul'dan aldığı ilham oluyor. Osmanlı kültüründen çok etkilenen Loti, İstanbul'a ikinci gelişi olan 1879'da, dönemin İstanbul'unu anlattığı "Aziyade" romanını yazıyor. Bu eseri ile tam not alan yazar, artık buralardan bir daha kopamayacak ve sık sık ziyaret ettiği İstanbul'da soluğu hemen bu kahvehanede alacaktır. 1881'de yüzbaşı, 1906'da albay olan Loti bir sonraki İstanbul'a gelişinde II. Abdülhamid'in devrildiğini görür. İttihatçıların tutarsız siyasetinden Loti de rahatsızdır. Dönemin padişahı Mehmet Reşad tarafıdan kabul edilecek, Balkan Savaşı sonrasında kurtarılan Edirne'yi ziyarete gidecektir. 1920'de İstanbul'un fahrî hemşehrisi seçilen Loti, Kurtuluş Savaşı yıllarında da tüm muhalif söylemlere rağmen Fransa'daki hasta yatağından Türkiye'yi savunmayı sürdürmüştür. 1923 yılında vefat eden Loti'nin adı buraya verildiği gibi Divan Yolu üzerindeki evinden dolayı buradaki caddeye de verilmiştir.

Şeyhülislam Alaaddin Ali Efendi Türbesi: Piyerloti Kahvesi önünde, bugün sadece kaidesi ve payelerinin ayak kısımları kalmış olan kesme taş türbe, 1496'da inşa edilmiş olup İstanbul'un en eski mezarlarından biridir. Fetih sonrası Fatih tarafından şeyhülislamlığa getirilen Alaaddin Ali Efendi'ye ait olan bu yer, 1766 depreminde hasar görmüş ve günümüze ancak kubbesiz ve sivri kemerlerinden yoksun bir şekilde ulaşabilmiştir.

İdris-i Bitlisi ve Sıbyan Mektebi: Tarihî kahvehanenin hemen arkası günümüzde turistik tesisler, kafeterya ve otel hizmeti veren ahşap görünümlü binalarla süslüdür. Bu yapıların sağında, tekne tonoz çatısı, sivri kemerli üst pencereleri ile kesme taştan küçük bir yapı dikkatimizi çeker. Burası İdris-i Bitlisi'nin sıbyan mektebidir. Osmanlı eğitim sistemine büyük katkıları olan ve sıbyan mektebi anlayışını da düzenleyen bu zatın tarihte burada bir de köşkü olduğunu biliyoruz. Bundan dolayı da buraya İdris Köşkü mevki denmektedir.

İdris-i Bitlisi, adından da anlaşılacağı üzere aslen Bitlisli olup öğrenim döneminde Diyarbakır'dan Tebriz'e kadar birçok önemli âlimden ders almıştır. Bir dönem Akkoyunlu Devleti'nin himayesinde kalan büyük âlim, Şah İsmail'in buraları işgali ile Osmanlı'ya sığınmış, 1501'de Sultan II. Bayezid tarafından saraya kabul edilmiştir. Yine aynı padişahın arzusu üzerine Heşt Behişt adında, Farsça bir Osmanlı tarihi yazmıştır. Yavuz Sultan Selim döneminde bizzat padişahın danışmanlığını yapan İdris-i Bitlisi, özellikle Doğu illerinin Osmanlı'ya bağlılığını sağlamış, bölge aşiretlerini tek tek dolaşmıştır. Mısır Seferi'ne de katılan büyük âlim, diyalog hizmetlerini burada da sürdürecektir. 1520 de vefat eden Bitlisi'nin kozmoğrafya, tıp, felsefe, tasavvuf, siyaset, tarih vb. dallarda Arapça, Farsça ve Türkçe olarak yazdığı nice eseri vardır. Kabri, Kerim Ağa Sokağı ile Gümüşsuyu Caddesi'nin birleştiği yerde, sokağın solunda sekiz numaralı evin bahçesindedir.

Not: Tarihî kahvehanenin arkasındaki turistik tesislerin arasında, başındaki Mevlevî Sikkeli taşı ile Mevlevî Şeyhi İskender Dede'nin kabri görülmektedir. Zamanında burada bulunan bir Mevlevî dergâhının bahçesi olan bu kısma defnedilmiştir.
Bu kabrin az yukarısındaki etrafı çevrili hazirede ise Saray Atçıbaşısı Ali Ağa ailesi ile birlikte yatmaktadır.

Karyağdı Tekkesi'nin Kardelenleri

Karyağdı Tekkesi: Piyerloti Kahvesi'ni geride bırakarak son durağımıza doğru tırmanmaya devam ediyoruz. Kısa bir süre sonra, yine Haliç manzarasına nazır, etrafı taşlarla çevrili, son derece pejmürde bir yapı topluluğuna geliyoruz. İşte burası İstanbul'un en meşhur Bektaşi merkezlerinden biri olan Karyağdı Tekkesi. Çıkış noktası Hacı Bektaşi Veli Hz.ne kadar giden bu tekkeler, Osmanlı Devleti'nin kuruluş devresinde büyük hizmet görmüşler. Özellikle Kapıkulu Ordusunun temeli olan yeniçeriler Bektaşiliği benimsemiş ve Bektaşilik artık yeniçerilikle birlikte anılır olmuş. Fakat 1826'da II. Mahmud tarafından Yeniçeri Ocağı kaldırılırken, yeniçeriliği hatırlatan her şey yasaklanacak ve Bektaşilik de bundan nasibini alacaktır. Tek tek bütün Bektaşi tekkeleri kapatılırken Karyağdı'nın da kapısına kilit vurulur. Sonrasında faaliyetlerini yine de sürdürmeye devam eden bu tekke, 1925'te

Tekke Haziresinden bir manzara

Tekke ve zaviyelerin kapatılması ile hepten ıssızlaşacaktır. Tekkenin son şeyhi olan Manastır'dan gelme Hüseyin Baki Baba'nın ailesi burada yaşamlarını sürdürürken 1978'de büyük bir yangın çıkacak, tekkenin ana binaları yerle bir olacaktır.

Tekkenin adı ile ilgili ilginç bir hikaye anlatılır. Kuraklığın hâkim olduğu bir dönemde halktan bazıları tekkenin şeyhinden dua isterler. Şeyh Efendi dua eder ama yağmur beklenirken yazın ortasında birden kar yağmaya başlar. Hadise dillere düşer ve tekkenin şeyhine *"kar yağdırdı"* denmeye başlanır ve bu söz bugünkü *"karyağdı"* ya dönüşür.

Karyağdı Tekkesi'nin en ilginç yanlarından birisi haziresindeki mezartaşları. Her biri başlarında taşıdıkları Bektaşiliğin alameti serpuşları ile hâlâ tekkeyi beklemeye devam ediyor. Aralarında birkaç tanesinin başında mesleklerinin icabı fes olsa da, bu taşların karın bölgelerindeki Bektaşi sikkeleri de bağlı bulundukları yolu ziyaretçilere anlatmaya yetiyor. Aynı hazirede Karyağdı'nın kurucusu Horasanlı Karyağdı es-Seyyid Muhammed Ali Baba ve ilerisinde Es-Seyyid Muhammed Abdi Baba'nın mezarları görülüyor.

Cellat Mezarlığı: Osmanlı mezarlık kültüründe nadir örneklerden biri olan Cellat Mezarlığı da bu bölgede. Sırtınızı Karyağdı Tekkesi'ne verip hemen önünüzde uzanan Eyüp Kabristanı'na dikkatli bir gözle baktığınızda toprağa karışmış, üzerine nice mezar yapıları inşa edilmiş devasa boylarda, kaba yontu taşlar göreceksiniz. İşte bahsetmiş olduğumuz Cellat Mezartaşları bunlar. Osmanlı'nın hoşgörüsüne bakın ki Cellatlar da Eyüp'te kendilerine bir yer bulmuşlar. Ama bir farkla. Onlara ait hiçbir mezartaşında yazı bulunmuyor. Bununla da, duygusal davranan bazı insanların kendilerine ismen beddua etmemesini hedeflemişlerdir.

Osmanlı Minyatürlerinde Cellatlar

Tarihi Cellat Mezarlığından geriye kalan bir kaç taş

BÖLÜM 4

Eyüp Camii'nden Feshaneye

Eyüp Camii'nin dış avlusunda bulunan fıskiyeli havuza sırtımızı vererek önümüzde uzanan Lalizade Sokağa doğru yürüyoruz. Bu güzergâhta biraz adımlayacak ve yolumuz üzerinde nice tarihî yapıyı bugüne ait yapıların arasından keşfetmeye çalışacağız.

Saçlı Abdülkadir Hz. Tekkesi, Dar'ül Hadis ve Kütüphane: Lalizade Sokak'ın başında, hemen sol tarafta kesme taştan inşa edilmiş küçük bir mescidle karşılaşıyoruz. Bugün Saçlı Abdülkadir Mescidi olarak bilinen bu yapı aslında tarih içinde nice eklemelerle şekil ve işlev değiştirmiş önemli bir külliyedir.

1-Tekke Bölümü: İlk olarak 1537 yılında Şeyhülislam Abdülkadir Efendi tarafından, vefat eden babası Sivasi Şeyhi Abdurrahman Efendi için yaptırılmıştır. Yoldan bakıldığında altlı üstlü iki sıra pencerenin dizili olduğu bir duvar görülecektir. İşte bu yapı aslında çift katlı, eski kümbet geleneğinin bir devamı olan hayli ilginç bir mimaridir. İlk yapıldığında çift katlı olan binanın sivri kemerli

Tekkenin, bugün abdesthane olarak kullanılan alt katı

üst pencerelerinin olduğu kısım Tekke, alt kısım ise banisi ve yakınlarının yattıkları türbe kısmıdır. 1957'de yıkılacağı düşüncesiyle üst kat ve örtü yıktırılmış, böylece türbeler açıkta kalmıştır. Bu taş duvar üzerinde bulunan kapıdan içeriye girildiğinde solda üç adet kabir görülecektir. En soldaki lahit, yapının banisi Saçlı Abdülkadir Efendi'ye, yanındaki de kardeşi Salih Efendi'ye aittir. Bir

Hz. Şaban'ın kabri

de günümüzde yapılmış olan bir abdest alma birimi vardır ki buranın dibinde de bir kabir görülmektedir. Burada da Saçlı Abdülkadir Efendi'nin oğlu Şeyh Efendi. yatmaktadır. Bu Kadirî tekkesi bir süre sonra Şabanîler tarafından kullanılmaya başlanacaktır. Nitekim Kastamonu'da yatmakta olan Şeyh Şaban-ı Veli Hz.'nin talebelerinden Şaban Hz. bahsetmiş olduğumuz abdesthanenin bahçeye bakan kısmında, kıble duvarı önündeki lahitli kabrinde yatmaktadır. Tekke'nin son postnişinlerinden Hasip Efendi burada her salı Rufaî, her cuma da Halveti ayini tertip etmekteydi.

Hoca Saadettin Efendi Dar'ül Hadisi

2-Dar'ül Hadis Bölümü: Bu tekkenin yanına 16. yüzyıl sonlarında Ünlü tarihçi ve Şeyhülislam Hoca Saadettin Efendi tarafından bir Dar'ül Hadis Yaptırılmıştır. Mimar Sinan yapısı olan eser günümüzde mescid olarak kullanılmaktadır. Hoca Saadettin Efendi de bu mescidin arka tarafında eşi ve çocukları ile birlikte yatmaktadır. Hoca Saadettin Efendi ve ailesine ait kabirtaşları İstanbul'un en büyük mezartaşları olarak kabul edilmektedir.

Hoca Saadettin Efendi'nin Kabri

Hacova Meydan Muharebesi'ne ait minyatür

Hoca Saadettin Efendi: Yavuz Sultan Selim'in baş danışmanı Hasan Can'ın oğlu olan Hoca Saadettin Efendi, Ebu Suud Hz. gibi zatlardan eğitim almış, Yirmi yaşında müderris olup Muratpaşa, Yıldırım ve Sahn-ı Seman medreselerinde fıkıh, hadis ve tefsir dersleri vermiştir. III. Murat'ın ve sonrasında tahta geçen 3. Mehmet'in hocalığını yapmıştır. Bir süredir sefere çıkmayan padişahların aksine, III. Mehmet'in ordu başında sefere çıkmasını sağlayan Hoca Saadettin Efendi, Avusturya ordusunun galip geleceği bir sırada padişaha kaçmak yerine Peygamber Efendimiz'in mübarek hırkalarını giymelerini ve askerinin başında öylece durmasını öğütlemiştir. Böyle bir davranış askeri cesaretlendirmiş, Haçova Meydan Muharebesi bu şekilde kazanılmıştır. Aynı zamanda ünlü bir tarihçi olan Hoca Saadettin, *"Tacü't-Tevarih"* adlı eserin sahibidir. 1599'da, Peygamber Efendimiz gibi tam 63 yaşında iken bir hatim cemiyeti vesilesi ile bulunduğu Ayasofya Camii şadırvanından abdest alırken vefat etmiştir.

3-Kütüphane Bölümü: Seyyid Muhammed Ebul Hüdâ tarafından 1895 yılında, Dar'ül Hadis binasının yanına bir de kütüphane eklenmiştir. Kütüphanenin buraya yapılış sebebi, bu külliyenin bir süredir Kadirîler ve Şabanîlerden sonra Rufaîler tarafından kullanılması ile ilgilidir. Asıl merkezleri Bağdat ve Şam olan Rufaîlerin önemli kollarından biri de İstanbul'dadır ve Tekkelerin kapatılacağı 1925 yılına kadar burası bir Rufaî tekkesi olarak hizmet görecektir. Ebul Hüdâ Hz.'nin soyu Rufaîliğin kurucusu Ahmet Rufaî Hz.'nin torunu Ahmet Sayyad'a dayanmaktadır ve bağlı bulunduğu bu makama bir kütüphane ile destek vermek istemiştir. Zaten bugün cami olarak kullanılan yapıların bahçesindeki bulunan haziredeki kabirlerde yatanların büyük bir kısmının Rufaî meşrep zatlar oldukları görül ecektir. Hatta

caminin hazireye bakan ahşap saçaklı kısmının önündeki iki sarıklı taştan, Halep'ten gelen iki Rufaî şeyhi olan Şeyh Ahmet ve Muhammed Efendilerin burada vefat ettikleri anlaşılacaktır. Kütüphanenin Ebul Hüdâ'nın da adının geçtiği kitabesi caminin içinde, kütüphaneye açılan kapısı üzerindedir.

Ebul Hüdâ: Soyu Ahmet Rufaî Hz.'ne kadar giden Ebul Hüdâ, Halep'te dünyaya gelmiştir. Üstün zekâsı ve dini ilimlere vukufiyeti ile genç yaşında Halep Meclis-i İdare azalığına getirilmiştir. Kendisi II. Abdülhamid Han ile tanıştırılacak ve padişah onu bir daha bırakmayacaktır. Derhâl kendisine İstanbul'da bir konak tahsis edilmiş ve padişah tarafından çok özel görevlerle vazifelendirilmiştir. Görünen vazifeleri, Avrupa'da İslamiyet ve halifelik adına yapılan zararlı yayınlara gereken cevabın verilmesi ve diğer müslüman topluluklara hilafetin öneminin anlatılmasıdır. Özel görevi ise, İslam dünyası üzerindeki idareci ve şeyhlerle ilgilenmek ve nabızlarını tutarak Osmanlı'ya bağlılıklarını sağlamaktır. Büyük bir strateji uzmanı olan Sultan Hamid, ileride önü alınamaz problemlerin çıkacağı Arap dünyasında gerekli önlemleri almaya çalışmıştır. Sultan Hamid'in tahttan indirilmesinden iki ay önce (1909) vefat eden Ebul Hüdâ, Hoca Saadettin Efendi'nin kabrinin yanına defnedilmiştir. Yaptırmış olduğu kütüphane binası yıllarca temel seviyesinde yıkık bir vaziyette iken 2007 itibari ile yeniden ayağa kaldırılmıştır.

II. Abdülhamid Han

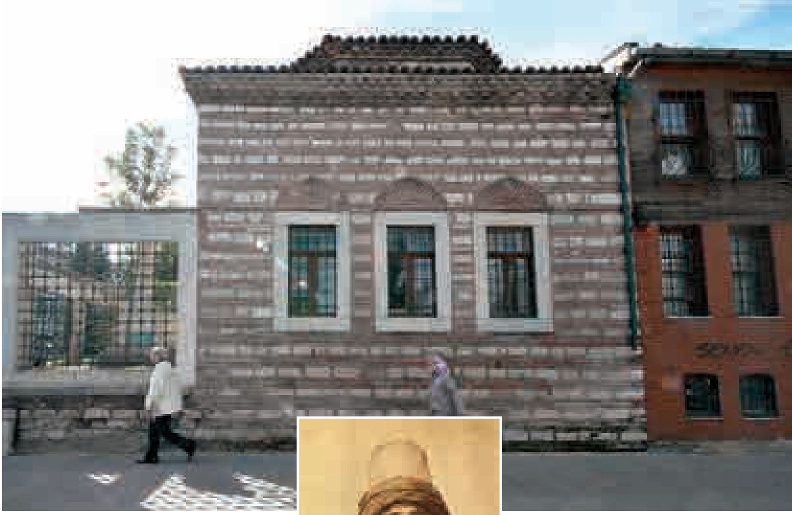

Ebul Hüdâ'nın betona gömülü kabri

Kütüphane içinde medfun olan kişiler Rufaî Hz.'nin soyundan ve Seyyadizadelerden olup Ebul Hüdâ'nın da akrabaları olduğu düşünülen Seyyid Muhammed Nureddin Beg, Seyyid Ahmet Siraceddin Beg ve Seyyide Nuriye Melek Hanım'dır.

Sokullu Mehmet Paşa Çeşmesi: Kalenderhane Caddesi üzerindeki yapılardan biri de Sokullu Mehmet Paşa tarafından yaptırılmış olan klasik Osmanlı çeşmesidir. Duvar çeşmesi formunda olup altı satırlık kitabesi üzerinde durmaktadır.

Lalizade Abdülbaki Efendi Sıbyan Mektebi ve Tekkesi: Sokullu Çeşmesi'nin karşısında tuğla sıralı cephesi ile Eyüp'teki en özel Mekteplerden biri olan Lalizade Sıbyan Mektebi görülmektedir. 1743 yılında Lalizade Abdülbaki Efendi tarafından buraya hem bu sıbyan mektebi hem de sol tarafına, bugün mevcut olmayan Kalenderihane Tekkesi inşa ettirilmiştir. Bayramiye Melamîlerinden olan Abdülbaki Efendi, Kudüs ve Mısır'da müderrislik yapmış, Mekke Payesi ve sonrasında İstanbul Kadısı olmuştur.

mektebin banisi, bitişiğindeki hazirede yatmaktadır. Bağdat ve Şam valilikleri de yapmış olan Osmanlı veziri Necip Paşa bu mektebin hocalarına, maaş talebelerine de burs bağlamıştır. Necip Paşa'nın vakfiyesinde, okuldaki öğrencilerin yaz mesirelerine kadar birçok faaliyet not edilmiş ve bunların gerçekleştirilmesi için ödenek ayrılmıştır. Bu faaliyetleri uygulatan mütevelli heyeti için de tüm öğrenci listeleri ve faaliyetlerinin olduğu bir defter tutuyorlardı.

1-Sıbyan Mektebi: Ünlü bestekâr Zekai Dede Efendi'nin ilk öğrenimini yaptığı mektep, 1970'lerde de tamir görmüştür. Fakat yanına yapılan inşaat sırasında revaklı giriş kısmı yıktırılmıştır. İçerisindeki ocak yaşmağı bile duran

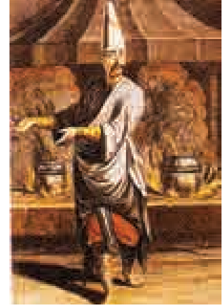

Bu defterlerden bir tanesi bugün Tire'de bulunan Necip Paşa Kütüphanesi'nde muhafaza edilmektedir.

2-Kalenderi Tekkesi: Sıbyan mektebinin solunda, bugün yerinde olmayan bir Kalenderi Tekkesi bulunmaktaydı. Yine Necip Paşa tarafından tekkede bulunanlara yemek ve bakım parası olarak her ay 150'şer kuruş ihsan edilmiştir.

Özbekler Tekkesi: Lalizade Sıbyan Mektebi'ne açılan kapıdan girildiğinde karşımıza bugün Kur'an kursu olarak kullanılan bir bina ile çevrili küçük bir avlu çıkar. Avlunun ortasında tuğla hatıllı, kare planlı, kubbe kaidesi sekizgen ve üzeri kiremit kaplı ikinci bir yapı görürüz. Bu küçük, şirin bina Özbekler Tekkesi olarak anılmakta olup bir zamanların dünya siyasetinde önemli bir hamlenin basamaklarından birini teşkil etmektedir. Bugün İstanbul'un birçok yerinde görülebilecek olan, Afgan, Özbek vb. tekkelerle Sultan II. Abdülhamid uzak coğrafyalardaki farklı kimlikleri Osmanlı'ya bağlı tutmaya çalışmıştır.

Özbekler Tekkesi

Cafer Paşa Medresesi: Kalenderhane Caddesi'nin sonunda sol tarafta, köşede bulunan yapı, 1587 yılında Cafer Paşa tarafından yaptırılan Medrese ve Tekke binalarından oluşmaktadır.

1-Cafer Paşa: Enderun'da eğitim gören Cafer Paşa, Kanuni Sultan Süleyman'ın silahdarı olarak onun son seferi olan Zigetvar'a katılmış, yeniçeri ağalığı yapmış, beylerbeyi ve Kubbe vezirliği görevlerinde bulunmuştur. Kanuni'den sonra II. Selim ve III. Murat dönemlerini de idrak etmiştir. Sokullu Mehmet Paşa'nın damadı olan Cafer Paşa vefat ettiğinde hamile olan eşi, ikiz çocuk dünyaya getirecek, bu çocuklara kayınpederi Sokullu'nun adı olan Mehmet ile kendi ismi olan Cafer adları verilecektir.

2-Tekke: İlk inşasında Halvetiye üzerine hizmet veren tekke, sonraları bir Sadi Tekkesi hâline gelmiştir. Bugün tekkenin yola bakan cephesinden de anlaşılacağı üzere zamanında içi kubbeli, üzeri ahşap bir çatı ile örtülü olup bir ara kat ile yapı iki bölümden oluşmaktaydı. Tevhidhanenin alt

Cafer Paşa Medresesi

kısmı zamanla bir hazire hâline gelmiştir ve bugün burada 32 adet kabir bulunmaktadır. İçeride Sadi şeyhlerine ait mezarların da bulunduğu türbede, üzerindeki taş işlemeleri ile birer şaheser olan lahitli iki kabir dikkat çekmektedir. Cafer Paşa'nın oğlu İsfendiyar Bey'in lahdinin yan yüzlerini kaplayan birbirine girmiş çiçek ve bahar dalları ile Derviş Mehmet Bey'in kızı Hatice Hanım'ın lahit taşları üzerindeki çintemaniler görenleri hayran bırakmaktadır.

Hatice Hanım'ın taş bezemeleri göz kamaştıran lahti

Cafer Paşa Medresesi'nin hazire haline gelen alt katı

3-Medrese: Yola bakan tekke binasının ön cephesindeki kapıdan içeriye girip avlu yolunu takip ettiğimizde bu yol bizi arkadaki medresenin avlusuna ulaştıracaktır. Alıştığımız medrese formunun biraz dışında olarak burada anadershane binası ve avlu, tamamen medrese odaları ile kuşatılmış değildir. Tekke tarafı ile bağlantılı bir yol medresenin avlusuna bağlanmaktadır. Sağdaki ana dershane binası mescid olarak da kullanılmaktadır. 1960 larda tamir gören yapı, 90'lı yıllardaki köklü restorasyon sonrasında hat, tezhip, ebru vb. kursların verildiği bir kültür merkezi hâline getirilmiştir.

Kızıl Mescid Sokağı Üzerindekiler

Kalenderhane Caddesi'nin en sonunda solda bulunan Cafer Paşa Medresesi'nden çıkar çıkmaz sola döndüğümüzde Hz. Halid Bulvarına paralel olarak uzanan Kızıl Mescid Sokağı ile karşılaşırız. Sokağın az ilerisinde küçük bir hazire içinde iki adet kesme taş türbe ile karşılaşacağız. Karşılarında Eyüp Kültür Müdürlüğü'nün de bulunduğu bu türbeler Ayşe Hubbi Hatun ve Mehmet Vusuli Efendi'ye aittir.

Ayşe Hubbi Hatun: Halveti Şeyhi Yahya Efendi'nin torunu olan Hubbi Hatun, Akşemseddin Hz.'nin torunlarından Şemsi Efendi ile evli idi. Sultan II. Selim dönemi saray nedimelerinden biri olup şairler tezkerelerinde adı görülen tanınmış bir kadın şairimizdir. Şiir, gazel, kaside ve mesnevileri vardır, 1589 yılında vefat etmiştir. Türbesi sekizgen planlı olup üzeri kubbe ile örtülüdür.

Hattat Habibe Hanım: Hubbi Hatun Türbesi'nin hemen önünde baş taşı lahana başlıklı bir kabirle karşılaşılır. Bu ilginç taşın üzerinde; *"Üsküplü mahallesi İmamı Es-Seyyid Eşşeyh Hafız Mustafa Muhyiddin Efendi'nin validesi Hafız Hattat Habibe Hanım"* yazmaktadır. Hat üstadı bu hanım 1873 yılında vefat etmiştir.
Not: Osmanlı Mezartaşlarının Dili bölümünde bamyacı ve lahanacılar bölümüne bakınız.

Mehmet Vusuli Efendi: Hubbi Hatun Türbesi'nin yanında, Hz. Halid Bulvarı'na bitişik olan bu türbe kesme taştan altıgen olarak inşa edilmiş olup basık bir kubbe ile örtülüdür. Mehmet Vusuli Efendi Kapıcıbaşı Abdullah Ağa'nın oğludur ve II. Selim şehzade iken onu Konya ve Kütahya kadılıklarına tayin etmiş ve onu mevlevîyet payesine yükseltmiş ve musahibesi Ayşe Hubbi Hatun ile evlendirmiştir. Daha sonra İstanbul kadısı olan Vusuli Efendi, eşinden bir yıl sonra vefat edecek ve daha önce buraya yaptırdığı Bebbağhane Tekkesi'nin bahçesine defnedilecektir. Haziredeki Kadirî yıldızlı tekke şeyhlerine ait taşlar da, bir zamanlar bu civarın bir tekke olduğunu göstermektedir. Vusuli Efendi'nin ayrıca Fındıklı'da Mimar Sinan yapısı bir camisi bulunmaktadır. (Fındıklı Molla Çelebi Camii)

Zalpaşa Caddesi Üzerindekiler

Kızıl Mescid: Cafer Paşa Medresesi'nin de üzerinde bulunduğu Kalenderhane Caddesi'nin Hz. Halid Bulvarı karşısındaki devamına Zalpaşa Caddesi denmektedir. Bu caddenin bulvara bakan köşesinde bulunan tuğla minareli yapı Kızıl Mescid olup 1581 yılında Kiremitçi Süleyman Çelebi tarafından yaptırılmıştır. Feyzullah Nafiz Efendi'nin eşi Hace Fatma Hatun tarafından bu mescide minber konmuş ve cami hâline getirilmiştir. Cami, tuğla minaresinden dolayı bu ismi almasına rağmen 60 ihtilali sonrasında bir ara adı yasaklanmıştır. Not: Beybaba Sokağı Üzerindekiler bölümünde Feyzullah Nafiz Efendi başlığına bakınız.

Sekbanbaşı Ramazan Ağa Sıbyan Mektebi: Kızıl Mescid'in bitişiğinde bulunmakta, Zalpaşa Caddesi'ne bakmaktadır. İki katlıdır ve alt katı türbe, üst katı sıbyan mektebi olarak düzenlenmiştir. Üst kat tuğla hatıllı kesme taş yapıda inşa edilmiş olup mektebe yandan bir merdivenle çıkılmaktadır. Selçuklulardaki köşk mescid formunu hatırlatan yapıda Ramazan Ağa ve yakınlarının kabri türbe katındadır. Bu 16. yüzyıl yapısındaki eğitimle, yapının banisinin kabrinin iç içe olma kompo-

Sıbyan Mektebi'nin alt katında yatan Ramazan Ağa ve yakınları

Afife Kadın Tekkesine ait bahçede kırılmış Şeyh mezartaşları

sizyonu, bu insanların her dem hayrın yanında olmak istemelerine çok güzel bir örnek teşkil etmektedir. Yapının kitabesini Mimar Sinan'ın yakın arkadaşı Mustafa Sait Çelebi yazmıştır.

Sokullu Mehmet Paşa Çeşmesi: Kızıl Mescid'in karşısında, Afife Hatun Tekkesi'nin yola bakan ön kısmında bulunan çeşme Sokullu Mehmet Paşa tarafından yaptırılmış, daha sonra Afife Kadın tarafından tamir edilmiştir.

Afife Kadın Tekkesi: Sokullu Çeşmesi'nin hemen arkasında bulunan kârgir, çift katlı yapı Afife Hatun'un adı ile anılmış olup oğlu Mehmet Nafi Efendi tarafından annesi adına yaptırılmıştır. Yapı, tekke ve sıbyan mektebinden oluşmaktadır. 1834 tarihli yapının alt katında; mutfak, sandık odası ve su sarnıcı; üst katında ise tevhidhane, şerbethane, abdesthane ve harem daireleri bulunmaktadır. Günümüzde ahşap çatısı ve aksamı yıkılmış olup tekkeye hizmet vermiş şeyhler ve müridlerin kabir taşları bahçesinde görülmektedir.

Nakkaş Hasan Paşa: Zalpaşa Caddesi'nin devamında yolumuzun solunda kare planlı, iki katlı, kubbe-

Nakkaş Hasan Paşa Türbe ve çeşmesi

li bir yapıyla karşılaşıyoruz. Nakkaş Hasan Paşa'nın türbesi olan bu yapı 1623 tarihlidir ve klasik Osmanlı mimarisinin son örneklerindendir. Enderun'da eğitim almış olan Hasan Paşa, anahtar oğlanı, mirahur, kapıcıbaşı ve yeniçeri ağalığı vazifelerinden sonra Rumeli beylerbeyi olmuş sadarete tayin edilerek vezir ve kaymakamlık yapmıştır. Sultan III. Murat ve III. Mehmet dönemlerinde nakkaşlık yapan Hasan Paşa'nın ilk eseri 1582 tarihli Sultan III. Murad Surnamesidir. 3. Mehmet'in Eğri Seferi'ni anlatan bir eseri de resimleyen sanatçı, minyatür sanatına yeni bir ekol getirmiştir. Türbesi bir bahçe içinde olup içerisinde altısı mermer altısı ahşap oniki sanduka bulunmaktadır. Dalgıç Ahmet Ağa'nın mimarlığını yaptığı türbede en dikkat çeken detaylardan biri dış cephenin ortasına iki pencere arasına yerleştirilen zarif çeşmedir.

Silahdar Mehmet Bey Camii': Nakkaş Hasan Paşa Türbesi'nin yanında Zal Mahmud Paşa Camii bulunmaktadır. Fakat biz bu yapıyı başka bir başlık altında inceleyeceğimizden devam ediyor, bu külliyenin karşısında, hemen solumuzdaki Silahdar Mehmet Bey Camii'ne geçiyoruz. Tuğla hatıllı bu taş bina Fatih Dönemi silahdarlarından Mehmet Bey tarafından yaptırılmıştır ve en dikkat çeken özelliği minaresidir. Şerefesi dışa taşmayan bu yapıda balkon trabzanları minare içindedir.

Hz. Ebu'd Derda Türbesi: Yolumuzun devamında, solda yola bakan üç pencereli cephesi ve üstü açık yapısı ile Ebu'd Derda Hz.'nin türbesi ile karşılaşıyoruz.

1-Hayatı: Ensardan olan Ebu'd Derda (r.a) Abdullah bin Revaha Hazretlerinin en yakın arkadaşı olup bir gün onun evine gelip putunu kırması ile İslamiyete girmeye karar vermiştir. Bedir dışındaki bütün gazalara katılmış, Uhud'da Efendimiz'in *"Ne hoş binici!"* övgüsüne mazhar olmuştur. Ayrıca yine Efendimiz onun için *"Ebu'd Derda ümmetimin hakîmidir"* diyecektir. İslama geç girmesine rağmen hızla ilerlemiş ve abid ve müttaki bir zat olmuştur. Hz. Ebubekir döneminde ordu kadılığı yapmış, Hz. Ömer, onu Şam'a kadı olarak tayin etmiştir. Bir keresinde Hz.Ömer Şam'ı ziyaretinde Ebu'd Derda Hz.ni ziyarete gelecek ve kendisini, Şam Surları üzerindeki, mağara gibi bir yerde bulacaktır.

Ebu'd Derda Hz. Kabri

Kıştır, soğuktur ve sadece bir kilimi vardır. İşte Şam Kadısı olmasına rağmen sahabenin yaşantısı bu şekildedir. Muaz bin Cebel Hz. onun için, *"Ey Ebu'd Derda, gökyüzü senden daha âlim birisini gölgelendirmedi, yeryüzü de senden daha âlim birisini taşımadı." demiştir.* Ebu'd Derda Hz. Efendimiz'den 179 hadis-i şerif rivayet etmiştir. Rivayet ettiği bazı hadis-i şerifler şunlardır;

"Kıyamet günü insanın mizanında en ağır basan şey, güzel ahlaktır."

"Kim bir mümin kardeşinin aleyhinde konuşulduğunda onun şeref ve namusunu savunursa, Allah da kıyamet günü onu cehennem ateşinden korur."

2-Sözleri: *"Bir saatlik tefekkür bütün bir gece ibadetten hayırlıdır. Kul ibadetle meşgul olunca Allah o kulu sever ve mahlukatına da sevdirir."*

"Üç şey var ki onları seviyorum, ama diğer insanlar kötü görüyor. Fakirlik, hastalık ve ölüm. Ölümü Rabbime duyduğum aşırı sevgiden dolayı, fakirliği Rabbim karşısında duyduğum tevazudan dolayı, hastalığı da hatalarıma kefaret olmasından dolayı seviyorum."

"Bilmeyene bir kere, bilip de yapmayana yedi kere yazıklar olsun!"

3-Türbe: Ebu'd Derda Hz.'nin Eyüp, Üsküdar ve Konya Ereğlisi'nde olmak üzere üç adet makam kabri vardır. Asıl kabri Şam'da Babüssağir yanında, eski Şam Surları üzerindeki bir odacıktır ki hayatında iken de burada ikamet ettiği rivayet edilmektedir.

Eyüp'teki türbenin içinde iki adet kabir bulunup bir tanesinin türbedara ait olduğu söylenmektedir. Türbenin giriş kapısı üzerindeki tuğra Sultan II. Mahmud'a aittir ve altındaki Yesarizade Mustafa İzzet Efendi tarafından yazılan kitabeden, türbenin II. Mahmud tarafından tamir edildiği anlaşılmaktadır. Üsküdar Karacaahmet'teki türbesi ise II. Mahmud'un hanımı Bezmialem Valide Sultan tarafından ihya edilmiştir.

Cezeri Kasım Paşa Camii: Zalpaşa Caddesi'nin sonunda solda, bahçe içindeki cami klasik Osmanlı mimarisi üslubunda olup tek kubbe ile örtülüdür. 1515 tarihli yapıya, üç kubbeli bir son cemaat yerinden girilmektedir. En ilginç detaylarından biri mihrap üzerindeki Kâbe motifli çini pano idi. Malesef bu eser, 2006 yılında çalınmıştır. Kasım Paşa, Sultan II. Bayezid döneminde saray hizmetlerine girmiş, Yavuz Sultan Selim ve Kanuni dönemlerinde de devlet hizmetlerini sürdürmüştür. Dördüncü vezirlik makamında iken yaş haddinden emekli olarak Bursa'ya yerleşmiştir. 1543'te vefat eden paşanın kabri Emirsultan Türbesi civarındadır.

Baba Haydar Caddesi Üzerindekiler

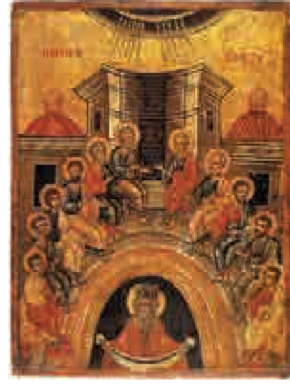
Kozmaz Damyan Manastırı: Sırtımızı Cezeri Kasım Paşa camine verip Baba Haydar Caddesi'nden yukarıya doğru tırmanıyoruz. Sağ tarafımızda etrafı çevrili koruma altında yeşillik bir alan

görülecektir. Burası Bizans döneminin Eyüp'ünde, önemli bir merkez olan Kozmidyon Kültünün ana mekânlarından biridir. Hristiyanlıkta, mucizevi iyileştirme gücü olduğuna inanılan azizler mevcuttur. Hekimlik ile uğraşan ve yardımları karşılığı kimseden bir şey kabul etmeyen bu kişiler ölümleri sonrası

birer aziz olarak görülmüş, insanlar onların kabirlerine gelerek adaklarda bulunmuşlardır. Bu tarz hekim azizlerin en meşhuru Kozmaz ve Damyanus adındaki Arap asıllı iki aziz olup

4. yüzyıl başlarında Roma İmparatoru Maximianus döneminde Hristiyan olmaları sebebiyle öldürülmüşlerdir. 5. yüzyılda kemikleri İstanbul'a getirilmiş ve işte tam burada adlarına bir kilise inşa edilmiştir. II. Theodosius'un yakın arkadaşı Paulinus tarafından inşa edilen yapı, Justinianus tarafından yenilenecek, 626'da Avarlar'ın İstanbul kuşatmasında yağmalanacak, IV. Mikhael tarafından 1041'de yeniden onarılacaktır. İmparatorluk sonrası ömrünün geri kalanını burada uzlette geçiren Mikhael, ölünce de bura ya gömülmüştür. Latin istilasında

yağmalanan yapı, 13. yüzyıl sonunda VIII. Mikhael'in dul eşi Theodora tarafından bir kez daha restore edilmişse de eski ihtişamına bir daha kavuşamamıştır. Kozmaz Damyan'a zamanında

Bizans İmparatorları da adakta bulunmakta olup VI. Leon 'un buraya hediye ettiği mineli altın tacı, Latin istilasındaki yağmada İtalyaya götürülecektir. Bugün bu taç, Venedik'teki St.Marko Kilisesinin hazinesindedir.

Beşir Ağa Medresesi: Cezeri Kasım Paşa Camii önünden tırmanmaya başladığımız yokuşun sonunda solda restorasyonu yeni bitmiş güzel bir külliye ile karşılaşırız. 18. yüzyıl Osmanlı sarayının önemli simalarından biri olan Beşir Ağa tarafından yaptırılan bu eser, bir hadis üniversitesi olması yanında içerisinde bir sıbyan mektebi ile kütüphane de barındırıyordu. Dar'üs-saade Ağaları içinde en çok kitabı bulunan kişi Beşir Ağa olup buradaki 219 adet ciltli eser günümüzde Süleymaniye Kütüphanesi'nde Beşir Ağanın adı ile anılan bölümde muhafaza edilmektedir. Afrika'dan gelen bu zenci paşa, hayırseverliği ile de dillere destandır. Kabri Eyüp Camii'nin iç avlusunda, Eyüp Sultan Hz.'nin kabrinin az berisindedir. L şeklindeki medresede, öğrenci odaları ana dershane binasına bitişik olarak uzanmaktadır. Bu yapılar dokuz kubbeli bir revak sırası ile çevrilidir. Medresenin altında ayrı olarak tekne tonoz örtü sistemi ile sıbyan mektebi görülmektedir.

Beşir Ağa Medresesi

BÖLÜM 5
Zal Mahmud Paşa'dan Ayvansaray'a

Feshane Caddesi Üzerindekiler

Hz. Halid Bulvarı ile Eyüp İskele Caddesi'nin kesiştiği köşede, Haliç'e paralel uzanan birtakım binalar vardır. Bu yapılar topluluğu, Pir Ahmet Edirnevi Türbesi'nden Nazlı Mahmud Efendi Camii'ne kadar uzanmaktadır. Bu tarihî binaların önünde uzanan dar yol ise Feshane Caddesi adını almaktadır.

Pir Ahmet Edirnevi Türbesi: Mehmet Vusuli Efendi Türbesi'ne sırtımızı verip yolun karşısına geçtiğimizde, Feshane Caddesi'nin hemen sağında bir hazire içinde Pir Ahmet Edirne-

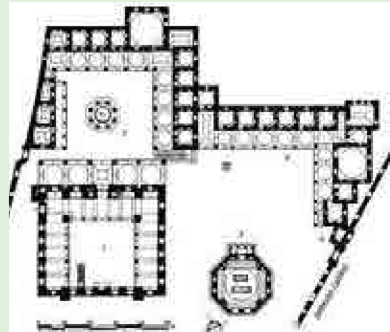

vi Türbesi ile karşılaşırız. II. Selim ve III. Murat dönemlerinde yaşamış olan Edirnevi, Ali Aksarayi'nin halifelerinden olup Bayrami tarikatına mensuptur. Türbe, tuğla taş sıraları ile örülmüş olup üzeri çapraz tonozla örtülüdür. Kapısı üzerinde Hattat Hamid imzalı bir Ayet-i Kerime bulunmaktadır. 1592'de vefat etmiştir.

Zal Mahmud Paşa Külliyesi: Pir Ahmet Edirnevi Türbesi'nden hemen sonra sağımızda Zal Mahmud Paşa Külliyesi görülecektir. Büyük kapısı üzerindeki Mehterhane yazısı, külliyenin alt medresesinin günümüzde mehterhane tarafından kullanılmasından kaynaklanmaktadır. Mimar Sinan'ın en tartışmalı ve olağanüstü eserlerinden biri olan bu yapı dikkatle incelendiğinde insana parmak ısırtacak derecede şaşırtıcıdır. Külliye 1577'de inşa edilmiştir.

Çift Medreseli Zal paşa Külliyesi Planı

1-Zal Mahmud Paşa ve Şah Sultan: Bosnalı olan Zalpaşa, Enderun'da gördüğü eğitim sonrasında önce kapı ağası, sonra Anadolu beylerbeyi olmuş, ardından vezirliğe yükselmiştir. Pehlivan yapılı olduğu için Zal lakabını alan paşa, Sultan II. Selim'in kızı Şah Sultan ile evlenerek saraya damat olmuştur. Külliyenin çeşme kitabesinden, inşaatı Zalpaşa ve eşi Şah Sultan'ın ortak yaptırdıkları anlaşılmaktadır. Ortak yönleri sadece bu değildir. Bir ömrü beraber geçiren bu örnek çift, 1580 yılı içinde, aynı dönemde hastalanacak ve aynı gün ve saatte, birlikte vefat edecektir.

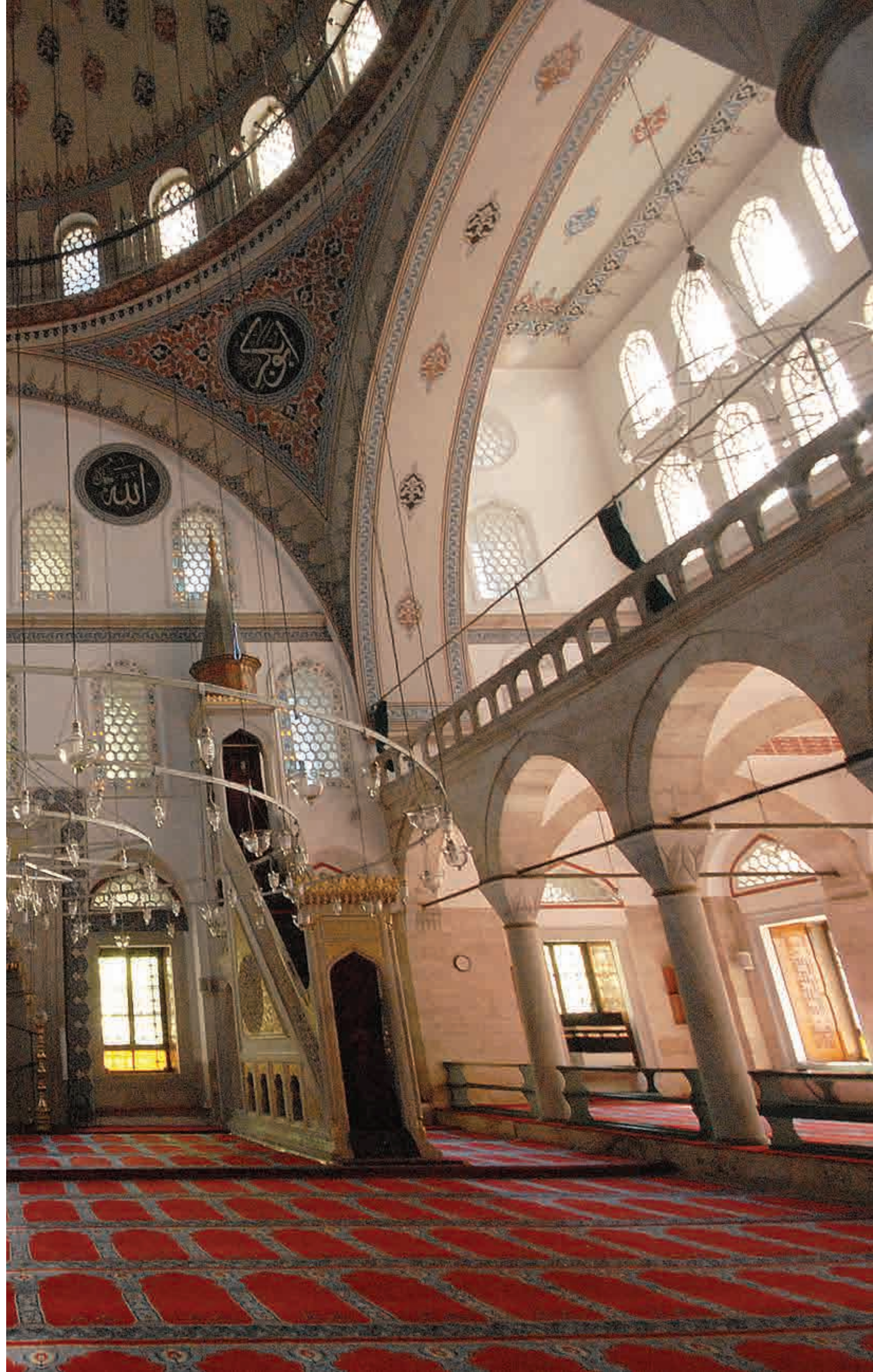
Cami avlusunda devşirme unsurlu çeşme

2-Cami: Külliyenin camisi, Mimar Sinan'ın en ilginç ve benzersiz eserlerinden biridir. Yapının duvarları oldukça yüksek, üzerindeki kubbe kasnağı alçak ve kubbe çapı o kadar dardır ki çok uzaklardan bakmadıkça caminin kubbesini görmek mümkün değildir. Mimarımız burada da yapacağını yapmış ve ortaya türünün tek örneği bir mimari yapı çıkarmıştır. Yapı üç nefli olup mihrabı çevreleyen çiniler eşsizdir. 1894 depreminde yıkılan minaresi II. Abdülhamid Han tarafından yenilenmiştir. Caminin avluya bakan ana giriş kapısı üzerindeki üç gülçeden ortadaki Mühr-ü Süleyman'lıdır.

Zalpaşa Cami ve Haziresi

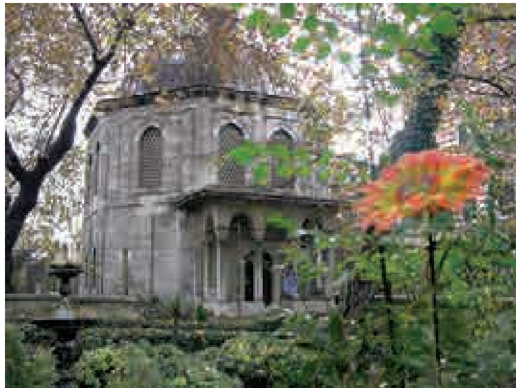

Zalpaşa Külliyesi'ne ait üst Medrese

3-Medreseler: Külliyenin en çarpıcı detayı medreselerin mimarisinde saklıdır. Mimar Sinan, bu dik yokuşa, iki ayrı medreseyi farklı kodlar üzerine inşa etmiş ve bir merdivenle ikisini birleştirmiştir. Cami ile aynı avluyu paylaşan yukarı medrese on üç öğrenci odasından ibaret olup bir de ana dershane binası bulunmaktadır. Aşağıdaki medrese dokuz öğrenci odası ve bir dershane binasından oluşmaktadır ve öğrenci odaları günümüzde Eyüp Mehterhanı tarafından kullanılmaktadır. 2007 yılı itibari ile bu aşağı medresenin ana dershane binası, Eyüp Belediyesi tarafından eski Eyüp oyuncakları üreten hanımlara tahsis edilmiştir.

4-Türbe: Zalpaşa Külliyesi'nin aşağı medresesi içinde Zal Mahmud Paşa ve eşi Şah Sultan'ın medfun bulundukları türbeleri vardır. Türbe, Mimar Sinan tarafından, sadece burada uygulanan bir tarz ile dışarıdan sekizgen, içeriden dört eşit kollu bir formda yapılmıştır. Türbeyi örten kubbe çift kabuklu olup dışarıdan görülen yüksek kubbe ile aşağıdaki aynı değildir. Giriş kısmı revaklı olan türbe, kesme küfeki taşından yapılmıştır. Türbe vakıflarca 1960'ta tamir görmüştür.

Şah Sultan Sebil Küttab'ı

Ayvansarayi Hüseyin Efendi: Kabri, Zal Mahmud Paşa Külliyesi civarında olup mezar taşından bir parça, uzun aralamalar sonunda, caminin haziresinde bulunmuştur. Ömrünü, İstanbul camilerini araştırmaya adayan Ayvansarayi, hazırladığı iki ciltlik Hadikat'ül Cevami'de 874 camiyi incelemiş, eserine kaydettiği her bir camide namaz kılarak ibadette bulunmuştur. Bir ramazan akşamı Kızıl Mescid'de imamlık yapan akrabasını ziyarete gitmiş, teravih namazını Zal Mahmud Paşa Camii'nde kıldıktan sonra misafir olduğu hânede vefat etmiştir.

Şah Sultan Türbe ve Sebil Küttab'ı

Şah Sultan Külliyesi: Zalpaşa Külliyesi'nin sol yanında uzanan külliye Şah Sultan'a aittir ve türbe, sebil ve sıbyan mektebinden oluşmaktadır. 1800 yılında Mimar İbrahim Kâmil Ağa tarafından inşa edilen yapılarda, barok ve ampir birlikte kullanılmıştır.

1-Şah Sultan ve Türbesi: III. Mustafa ve Mihrişah Sultan'ın kızları olan Şah Sultan, III. Selim'in de kardeşidir. Amcası I. Abdülhamid tarafından Nişancı Mustafa Paşa ile evlendirilmiştir. 1802 yılında 42 yaşında vefat eden Şah Sultan kendi yaptırmış olduğu türbesine defnedilmiş tir ve bugün yanında annesi Mihrişah Sultan ile eşi Mustafa Paşa'nın kabirleri de görülmektedir. Türbenin içerisi kalem işleri ile bezenmiştir. Alt ve üst pencereler arasını çepeçevre dolaşan ayet kuşağı, Hattat Mustafa Rakım'ın ağabeyi Hattat İsmail Zühtü tarafından yazılmıştır.

Şah Sultan Külliyesi Gravürü

Şah Sultan Sebil Küttabında Kuş Evi

2-Sebil ve Sıbyan Mektebi: Bu yapı iki katlı olup alt kat sebil, üst kat ise sıbyan mektebi olarak inşa edilmiştir. İstanbul'da çok az görülen, Mısır mimarisinin en yaygın yapılarından olan Sebilküttap geleneğinin devamı niteliğindedir. Yani aşağı bölümde insanların yanmış yüreklerini serinletmek için su ve meşrubat dağıtılırken, yukarı da da ilim ve irfan dağıtılmaktadır. Sıbyan mektebinin alnındaki kuş sarayı ise bu insanların yaşatma duygusu ile, insanlardan sonra bu yüce hizmeti diğer canlılara da ulaştırmadaki gayretlerini bizlere göstermektedir. **Not:** 1623 yılında, Şah Sultan Külliyesi'nin olduğu yerde, Kara Mezak Ahmet Ağa tarafından bir mevlevîhane inşa edilmiştir. Sultan II. Osman'ın katlinde vazife almış olan ve 1626'da idam edilen bu zorbanın yaptırdığı eser kısa bir süre sonra kendiliğinden yıkılmış; halk bunu, Eyüp Sultan'ın ruhaniyetinin onu hayırdan men ettiğine yormuştur.

Feshane: Şah Sultan ve Zal Mahmud Paşa Külliyelerinin karşısında, Haliç kıyısına nâzır bir şekilde uzanan bu devasa yapı Feshane adı ile anılmaktadır ve Osmanlı'nın ilk tekstil fabrikalarından biridir.

1-İnşası: Her şey 1826'da Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması ile başlamıştır. Yeniçeriliği hatırlatan her şey gibi keçe kalpakları da yasaklanacak ve orduya yeni bir başlık aranacaktır. O günlerde Tunus civarında olan Kaptan-ı Derya Hüsrev Paşa, Vaka-yı Hayriye'yi duyunca askerlerinin kıyafetlerini değiştirtmiş, başlarına da birer fes giydirmiştir. II. Mahmud, paşanın askerlerini gördüğünde bu kıyafetleri çok beğenecek ve tüm ordunun fes giymesini emredecektir. Fakat hasıl olan ihtiyaç Tunus, Fas civarından yapılan ithalatla karşılanamayınca bir fes fabrikası açılmasına karar verilmiştir.
Sultan II. Mahmud'un iradesiyle 1833 yılında Defterdar İskelesi'ndeki Beyhan Sultan Sarayı bu işlevi görmek üzere düzenlenmiş, fakat fes yanında kumaş ve giysi türleri de üretilmeye başlanınca, ihtiyacı karşılamak üzere kârgir binalar eklenmiştir.

2-Ürünleri ve Başarıları: 1893 yılında Chicago'da açılmış olan uluslararası sergide Feshane Fabrikası sergilediği yünlü kumaşlar ve feslerle ödüle layık görülmüştür. Feshane'de kumaş ve fes dışında özel olarak halı da üretilmiştir. Hatta Çanakkale Zaferi dolayısıyla 1918 yılında Mustafa Kemal Paşa'ya Talat Paşa tarafından hediye edilen halı Feshane'de üretilmiştir.

3-Geçirdiği Aşamalar: Yeni kârgir binaların inşası ile Feshane'nin serüveni 1838'de başlamış ve fabrikanın kapatılıp, büyük bir bölümünün yıktırılacağı 1986'ya kadar tam 148 yıl hizmet vermeye devam etmiştir. 1992 yılında Büyükşehir Belediyesi ve özel bir kuruluşun girişimiyle çağdaş el sanatları müzesine dönüştürülen Feshane binası, bir süre sonra Haliç tarafından su almaya baş-

layınca kullanılamaz bir hâle gelmiştir. 1998 yılında İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından başlatılan restorasyon çalışmaları ile kurtarılmıştır. 56.000 metrekarelik bir bahçe içindeki tarihî Feshane binası günümüzde kültürel etkinlikler için kullanılmaktadır.

Molla Lütfi Türbesi: Şah Sultan Külliyesi ve Eyüp belediye binalarının devamında, Feshane'nin de önünden geçen Ya Vedud Caddesi'nin kenarında taş tuğla sıralı açık bir türbe görülecektir. Molla Lütfi'ye ait olan bu türbe, Defterdar Mensucat Fabrikası'nın içinde kalmış ve yeri bilinmez olmuştur. 1987'de fabrikanın yıkımı ile ortaya çıkan türbe restore edilerek kurtarılmıştır.

Tokat doğumlu olan Molla Lütfi, devrin büyük âlimlerinden Sinan Paşa ve Ali Kuşçu'dan ders almış, Fatih'in özel kütüphanesinde hafız-ı kütüplük yapmıştır. II. Bayezid döneminde Bursa Yıldırım, Edirne Dar'ül Hadis ve İstanbul Fatih Sahn-ı Seman Medreselerinde ders vermiş, Vefa Tekkesi'nde de hadis okutmuştur. Harname başta olmak üzere nice önemli esere imza atan Molla Lütfi'nin yetiştirdiği öğrencilerden biri de Yavuz Sultan Selim'in ünlü şeyhülislamı İbni Kemal'dir.

Defterdar Camii ve Türbesi: Defterdar Caddesi üzerinde ve Molla Lütfi'nin açık türbesinin ilerisinde bulunan külliye; cami, çeşme ve türbeden oluşmaktadır. 1546 yılında Baş defterdar Nazlı Mahmud Çelebi tarafından Mimar Sinan'a yaptırılmıştır.

1- Nazlı Mahmud Çelebi: Saray defterdarlarından olan Mahmud Çelebi, Kanuni tarafından baş defterdarlığa getirilmiş, vefatına kadar bu vazifede kalmıştır. Kendisi, aynı zamanda devrinin tanınmış hattatlarından biridir ve Şeyh Hamdullah Efendi'den ders almıştır.

Nazlı Mahmut Çelebi'ye ait Türbe ve Cami

2- Cami: Sakıflı bir çatıya sahip olan cami, kesme küfeki taşından inşa edilmiştir. Üç kemerli son cemaat yerini taşıyan mermer sütunlar, Mimar Sinan ekolünden olan yedili sekizli sütun başlıkları ile süslüdür. Mahmud Çelebi, hattatlığını gösterircesine camisine ait minarenin külahının üzerine alem olarak altından bir hokka ile kamış kalem koydurmuş, ama geçen yüzyılda bir fırtınada önce kalem sonra da hokka düşerek kaybolmuştur. Uğur Derman Bey'in arşiv fotoğraflarından yola çıkan Eyüp Belediyesi, 2007 itibari ile hokka ve kalemi minarenin tepesine yerleştirmiştir.

3- Türbe: Caminin kıble duvarı önündeki türbe, dört tarafı açık baldaken formda olup kubbeyi taşıyan kemerlerin dilimli bir fomda inşası dikkat çekmektedir.

Türbeye ait bir Mimar Sinan şaheseri olan dilimli kemer

Ya Vedud Caddesi Üzerindekiler

Pertevnihal Çeşmesi: Defterdar Camii'nin önünden geçen Ya Vedud Caddesi'ni takip ettiğinizde bir süre sonra kendinizi Haliç Köprüsü'nün altında bulacaksınız. Yolunuzun sol tarafına baktığınızda, bugün köprünün ayakları dibinde kalmış olan mermer üzeri barok-ampir işlemeli görkemli bir çeşme dikkatinizi çekecektir. 1856 yılında Sultan Abdülaziz Han'ın annesi Pertevnihal Valide Sultan tarafından inşa ettirilen çeşme, aslında yine Pertevnihal Sultan'ın, yolun karşısındaki Abdülvedud Hz.ne ait türbeyi restarasyonu sırasında inşa edilmiştir. Osmanlı barok çeşmelerinin en güzellerinden biri olan yapının kitabesi Şeyh Ahmed Muhtar Efendi tarafından yazılmış, Hafız Emin El Eyyubi de mermere hak'ketmiştir.

Abdülvedud Hz. ve Camii': Ya Vedud Caddesi doğrultusunda yürüyerek alttan Haliç Köprüsü'nü geçtiğimizde sağımızda, Savaklar Caddesi'ne çıkan yolun köşesinde, ağaçların altında bir türbe binası görülecektir.

1-Türbe: 1875 yılında, kesme taştan, ahşap çatılı olarak inşa edilen yapının banisi Pertevnihal Valide Sultan'dır. Türbenin demir kapısı üzerinde-

ki onarım kitabesinde *"Abdülaziz Han'ın ruhu için anneleri Pertevnihal Valide Sultan tarafından mamur edildiği"* yazarken, iki pencere arasındaki bir başka kitabede *"Fatih Sultan Mehmet Han ile birlikte teşrif eden, Ayasofya Camii'nde kerameti zuhur eden Şeyh Abd'ül Vedud'un yattığı"* anlatılmaktadır.
İçerideki dört sandukadan biri Abdülvedud Hz.ne ait olup sol tarafındaki iki mezarın şahideleri üzerinde de *"Rıhlet itdi dar-ı dünyadan şehidet ile o pir"* yazısı bulunmaktadır. Bu kabirlerden biri Şah Çavuş Mustafa Bin Ali'ye aittir.

2-Abdülvedud Hz: Abdülvedud Hz. ile ilgili farklı anlatımlar vardır. Fatih ile birlikte İstanbul'a giren Buharalı bir âlim olduğu, Ayasofya'da ders verdiği söylendiği gibi, tam tersi olarak Bizans döneminde İstanbul'a gelip, Ayasofya civarında ibadetle meşgul olduğu ve manen İstanbul'un fethini geciktirdiği de anlatılmaktadır. Fakat doğru olan, Ayvansarayi'nin de anlattığı gibi İstanbul'un fethine katılmak üzere Buhara'dan birçok erenle birlikte geldiği, fetih sonrası Ayasofya civarına yerleşip talebe yetiştirdiği ve bu arada buraya bir mescid ve zaviye yaptırdığıdır. Vefatında Fatih'in emri ile zaviyesinin yanına defnedilmiştir.

3-Cami: Türbenin önünden geçen Ya Vedud Caddesi'nin karşısında, yol kenarında bulunan yapı, Abdülvedud Camii'dir ve lV. Mehmet'in kızı Hatice Sultan tarafından da tamir edilmiştir. Yükselen zemin dolayısı ile caminin altındaki dükkân bölümleri bugün toprağın altında kalmıştır.

Ayvansaray Surları ve Sur Dibi Sahabeleri

İstanbul Surları: İstanbul'un Romalılar tarafından bir şehir olarak kurulması ile birlikte ilk şehir surları Septimus Severus tarafından inşa edilecek, ardından burayı Roma İmparatorluğu'na başkent olarak düşünen Constantinus tarafından genişletilerek yeniden yapılacaktır. Bugün gördüğümüz üçlü sur sistemi ise, son genişletmede 2. Teodosios tarafından inşa ettirilmiştir.

Ayvansaray Surları: Komnenoslar döneminde Bizans Akropolis'i önemini kaybederken, bugünkü Ayvansaray bölgesi ilgi odağı hâline gelmiş ve saray buraya taşınmıştır. Bu yerleşim sonrasında buranın güvenliğinin sağlanması amacıyla İmparator Manuel Komnenos, eski duvarın önüne yeni, büyükçe bir sur duvarı çektirecektir. Üzerinde on üç burç bulunan ve Teodosios Surları üzerinde bir yay çizen bu surlar imparatorun adından dolayı Manuel Duvarı olarak adlandırılacaktır. Daha sonraları bu duvarın önüne 5. Leon tarafından burçsuz bir duvar daha çekilmiştir. Bu bölgedeki surları kuvvetlendirmek amacıyla da İmparator Herakliyus tarafından sur üzerlerine üç burç daha eklenmiştir.

Ayvansaray Surları Üzerindeki Yapılar

1-Bleherna Sarayı: Ayvansaray Surları'nın üzerinde bugün kalıntıları görülen yer Bizans'ın son sarayı olan Bleherna idi. Ama Latin İstilası sonrasındaki perişaniyeti dolayısı ile Fatih bile buraya yerleşmeyi tercih etmemiştir.

2-Anemas Zindanı: Manuel Komnenos'un duvarını takip eden, pencereli yapı Anemas Zindanı'dır.

3-İvaz Efendi Camii': Ayvansaray Surları'nın üzerinde görülen küçük boyutlu cami İvaz Efendi tarafından yaptırılmış olup Mimar Sinan'ın son eseridir. Bu yapının inşaatında artık gözleri iyi görmeyen mimarımız, çırağı Davut Ağa'ya tarifle yapının inşaatını yürütmüştü. Caminin iç süslemesi tam bir Selçuklu'ya dönüşü sergilemektedir. Caminin dış duvarı ile Bizans surları büyük bir uyum içerisindedir.

Mimar Sinan'ın son eseri İvaz Efendi Cami

Sur Dibi Sahabeleri

Bugün Eyüp semtinin tam karşısına gelen Ayvansaray bölgesinde, Emevi ve Abbasi Akınlarının yoğunluk kazandığı yer olması sebebiyle birçok Sahabi kabri bulunmaktadır. Özellikle Ka'b bin Malik Hz.'nin medfun bulunduğu Ayvansaray ile Ebu Said El-Hudrî Hz.'nin medfun bulunduğu Edirnekapı-Kariye arası Arap akınlarında yoğun olarak kullanılmış, burada ciddi çatışmalar meydana gelmiştir.

Burada yapılacak kısa bir gözlem ile, sahabelerin de aralarında bulunduğu Müslüman kuvvetlerin; dört metrelik birinci sur ile on metrelik ikinci suru geçtikleri, fakat on altı metrelik üçüncü duvarı aşamadan şehit düştükleri görülecektir. Bizans Surları'nın en önemlilerinden biri olan Eğri Kapı da buradadır.

Hz. Şeybe, Ahmet El Ensari, Hamdullah El Ensari'nin kabirlerinnin bulunduğu hazire

1-Hz. Ka'b Türbesi: Abdül Vedud Hz. Türbesi'nin yanından yukarıya uzanan Savaklar Caddesi'nin karşısına geçtiğimizde Hz. Ka'b Camii ve Türbesi ile karşılaşırız. Burada medfun olan sahabenin kim olduğu tam olarak bilinmemektedir. Asrı Saadette kimliğini bildiğimiz dört adet Ka'b vardır. Fakat buradaki makamın, Ka'b bin Malik Hz. ya da Ka'b bin Züheyr adına yaptırıldığı düşünülmektedir.

Hz. Ka'b bin Malik: Ensardan olan bu sahabe, 2. Akabe biatına katılmış, Tebük dışındaki tüm gazalarda yer almıştır. Tebük Seferi'ne bir mazeret

Kâ'b bin Malik Hz. Türbesi

Kâ'b bin Malik Hz. Türbesi içeriden

göstermeksizin katılmaması üzerine, hakkında ayetle hüküm verilmiştir. Bekleme aşamasında kimse kendisiyle konuşmamış, elli günün sonunda ayet ile bağışlandıkları bildirilmiştir. Uhud Savaşı'nda 17 yerinden yaralanan bu sahabenin İstanbul Seferi'ne katıldığına dair bir bilgi mevcut değildir. 670 de vefat etmiştir. Burası olsa olsa ya makamdır veya onunla isim benzerliği olan birisidir.

Hz. Ka'b bin Züheyr: Mekke'nin ünlü şairlerinden olan Ka'b bin Züheyr, başta Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) aleyhinde şiirler yazmış, yaptığı hatayı anlayınca da kılık değiştirerek Medine'ye gelmiş ve Efendimiz'in huzurunda İslamiyetle şereflenerek ünlü şiirini okumuştur. Şiirin bir yerinde Efendimiz de ayağa kalkacak ve üzerindeki hırkasını Ka'b bin Züheyr Hz.'nin omuzlarına bırakacaktır. Kaside-i Bürde'nin yazarı da olan bu zata hediye edilen Hırka-i Saadet bugün Topkapı Sarayı'nda muhafaza edilmektedir. 645'te vefat etmiştir.

Türbe: Ayvansaray surlarının dibinde bulunan Hz. Ka'b Türbesi, zamanında bir mahalle içinde iken, 1974'teki Haliç Köprüsünün inşaatında, mahallenin tasfiyesi ile birlikte Hacı Hüsrev Camii ile birlikte ortada kalmıştır. Caminin orijinal yeri biraz daha yukarıda olup 1998 yılında buraya aslına uygun şekilde yeniden inşa edilmiştir. Türbe 1835 ve 1858'de tamir görmüştür.

2- Hz. Ebu Şeybe el Hudrî Türbesi: Hz. Ka'b'ın türbesinin arkasında uzanan Ayvansaray Surları'ndan içeriye girdiğimizde küçük bir mezarlık ile karşılaşırız. Tokludede Haziresi olarak adlandırılan bu yer, sahabeden birçok kişinin şehit olduğu ve defnedildiği yer olarak görülmekte ve bundan dolayı da *"Sahabeler Haziresi"* olarak adlandırılmaktadır.

Hz. Şeybe el Hudrî: Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) süt kardeşi olduğu düşünülen Şeybe el Hudrî, Hz. Muaviye dönemindeki ilk İstanbul Seferi sırasında 90 yaşlarında bulunuyordu.

Muhammed el Ensari Hz. Türbesi

Askalani ve Suyuti'ye göre; oğlu Müsris ile İstanbul kuşatmasına katılan Şeybe el Hudrî Hazretleri, sur dibinde şehit olmuş ve yanındakiler tarafından surların önüne defnedilmiştir. Vefatından kısa bir süre önce şu hadisi rivayet ettiği söylenir: *"Her kim ihlasla, la ilahe illallah derse cennete girer."*

Türbe: İlk kez Fatih Sultan Mehmet tarafından yaptırılan türbeye, türbedar olarak, fethe iştirak eden devrin velilerinden Şeyh Toklu İbrahim Dede getirilmiştir. Sultan II. Bayezid, vakfından buraya ödenek ayırmış, Ebu Zer makamını yaptıran Çorlulu Ali Paşa da türbeyi tamir ettirmiştir. Bugün ana büyük sura bitişik vaziyetteki bu türbe 1835 yılında II. Mahmud tarafından yaptırılmıştır. Türbe kapısı üzerindeki Yesarizade hatlı kitabe de bunu doğrulamaktadır.

Hazirede Medfun olanlar: Osmanlılar döneminde özel itibar gösterilen bu yerde ilim ve sanat alanında önemli kişilerin de medfun olduğu görülmektedir. Bunlardan bazıları; Toklu İbrahim Dede, İbni Sina'nın el-Kanun kitabının mütercimi Tokadi Hoca Mustafa Efendi, Şeyhülislam Ahmed Reşid Efendi, Hüseyin Ayvansarayi'nin babası Ayvansaraylı İsmail Efendi, Hattat Mustafa Efendi'dir.

3-Hz. Hamdullah El Ensari: Hz. Şeybe ile aynı türbe binası içinde bulunmakta olup odaları ayrıdır. Farklı bir giriş kapısından bulunduğu mekâna girilebilmektedir. Sandukasının baş ve ayak tarafından sütun şeklinde iki adet taş vardır. Hakkında bilgi mevcut değildir. Sadece adından dolayı Medineli sahabelerden biri olduğu anlaşılmaktadır. Osmanlı idareci ve ulemasından, Hz. Şeybe gibi itibar görmüştür. II. Mahmud'un 1835'teki tamiratında kapısı üzerine yine Yesarizade'nin yazdığı bir kitabe konulmuştur.

4-Hz. Ahmet El Ensari: Hz. Şeybe'nin türbe kapısı önünde, etrafı duvarlarla çevrili kabir Ahmet El Ensari'ye ait

Muhammed el Ensari Hz. Sandukası

olup Medineli olması dışında hakkında bir bilgi mevcut değildir. Kabrinin üzerinde büyük bir ağaç bulunmaktadır.

5- Hz. Muhammed El Ensari: Surların dışında, Ayvansaray Caddesi'nin önünde, 4. Mehmet'in kızı Hatice Sultan tarafından yaptırılan sıbyan mektebinin yanında bulunan türbede medfun olan Muhammed El Ensari Hz. hakkında Medineli olması dışında bir bilgimiz mevcut değildir. Türbe 1835'te II. Mahmud tarafından yeniden inşa ettirilmiş, kapısının üzerine de Yesarizade tarafından yazılmış bir kitabe konmuştur. Ahşap sandukalı kabrinin yanında bir de kuyu bulunmaktadır.

6-7- Hz. Amir ve Hz. Hafir Türbeleri: Ayvansaray Surları'nın yukarısında, Eğrikapı'nın önünde ayrı açık türbeler içinde iki adet sahabe kabri daha bulunmaktadır. Kapının hemen önünde bulunan Hz. Hafir, az aşağısındaki ise Hz. Amir'e aittir.

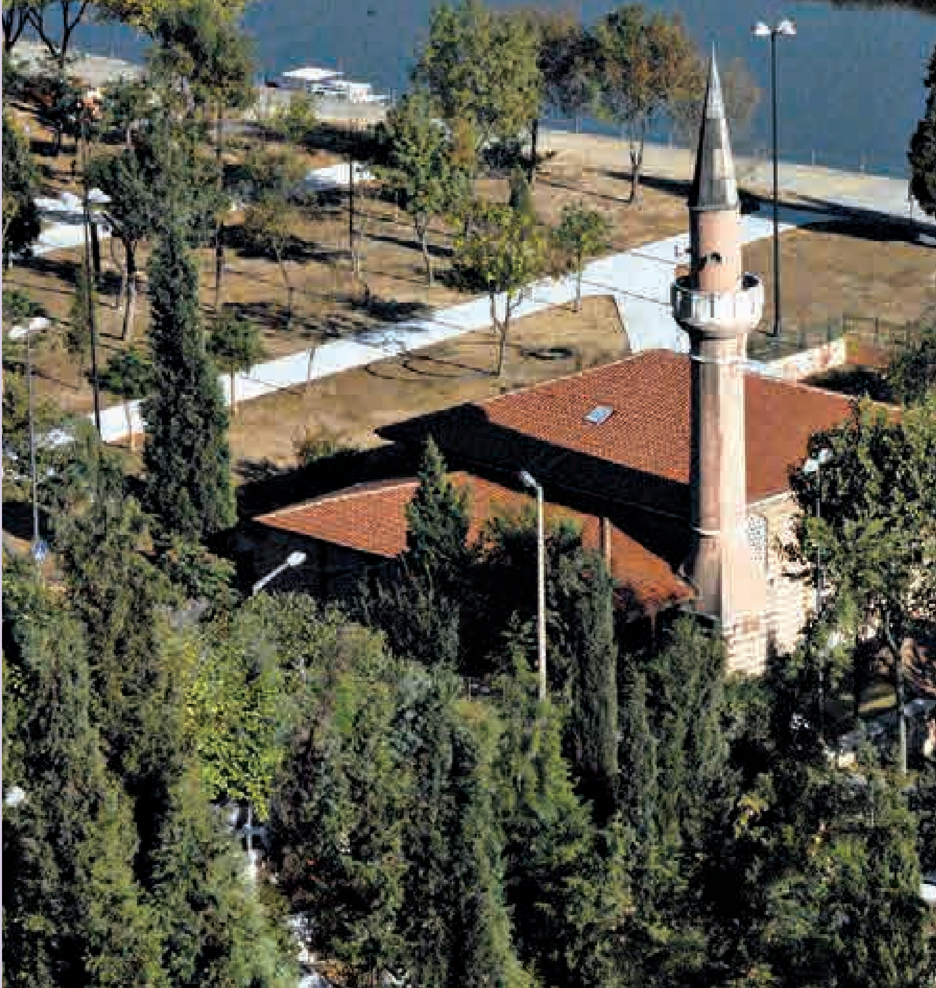
Hz. Abdüssadık Amir bin Ubade bin Sâme: Önceleri sadece demir parmaklıklarla çevrili olan kabir, 1994'te İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından onarılarak etrafı be ton bloklarla çevrili, pencerelerde parmaklıklı bir hâle getirilmiştir. Mezartaşında Absüssadık Amir bin Ubade bin Sâme yazmakta olup bu taş 1790 yılındaki onarımında konulmuştur. Ayaktaşı sütun şeklindedir ve üzerine bir kandil motifi işlenmiştir.

Hz. Hafir: Eğrikapı'nın önünde bulunan türbede medfun bulunan Hz. Hafir'in, Ebu Eyyub El Ensari Hz.'nin dayısı olduğu rivayet edilmektedir. Türbe, Sultan 1. Mahmud'un Dar'üssaade Ağası Beşir Ağa tarafından ihya edilmiştir. Türbenin giriş kapısı üzerinde Sultan II. Mahmud'a ait bir tuğra ve Yesarizade tarafından yazılmış bir kitabe mevcuttur. Zamanında türbenin üstünün bir çatı ile örtülü olduğu ve içeride bir sandukasının bulunduğu bilinmektedir.

BÖLÜM 6
Bahariye

Eyüpsultan Kabristanı'nın Haliç kıyılarına bakan kıyı bölgesi ile yine Bahariye Adaları ismiyle anılan Haliç içindeki iki ada arasında kalan bölgeye Bahariye denmektedir. Tarihte önemli simaların yalı ve köşkleri ile süslü olan bu kıyı bölgesinde bugün sadece iki önemli yapının izleri bulunmaktadır.

Şah Sultan Külliyesi: Eyüp Bahariye semtinde, Silahtarağa Caddesi üzerindeki yapı, 1556 yılında Yavuz Sultan Selim'in kızı Şah Sultan tarafından inşa ettirilmiştir. Şah Sultan burada bulunan sahilhanesinin bahçesine bir tekke olarak inşa ettirdiği yapıyı Merkez Efendi'nin hizmetine

vermiştir. Halvetiliğin Sünbüli koluna bağlı olan tekkenin yanında bulunan cami, 1556'da Mimar Sinan tarafından yenilenecektir. Sakıflı çatısı olan cami, 1766 depreminde hasar görmüş, III. Mustafa tarafından yeniden inşa edilmiştir. Tekkenin şeyhlerinden Ahmet Efendi tarafından tekkenin yanına bir de türbe binası yaptırılmıştır. Zamanında kapısında

Şeyhülislam Ebussuud Hz.'nin de kitabesi bulunan tekke, 1925 tarihli karar ile kapatılmış ve sonrasında harap bir hâle gelmiştir. 1953'te cami onarılmış ama ne yazık ki tekke günümüze gelememiştir. Davutpaşa'da bir cami, Silivrikapı'da okul yaptıran Şah Sultan 1558'de vefat etmiş, buradaki caminin ön kısmına defnedilmiştir.

2-Mevlevîhane: Eyüp Bahariyesinde, adaların karşı kıyısında zamanında Bahariye Mevlevîhanesi bulunmaktaydı. Bugün geriye sadece camisi kalmış olan Mevlevîhane aslında ilk önce bugünkü Çırağan Sarayı'nın olduğu yerde bulunmaktaydı. 1867'de yerine saray yapılması sözkonusu olunca yıktırılacak ve 1877 yılında Bahariye'ye taşınmak zorunda kalacaktır. Zamanında İstanbul'un bu en meşhur mevlevîhanesi bu taşınma sonrasında Yenikapı, Galata

ve Kasımpaşa Mevlevîhanelerinin gerisinde kalmıştır. 1. Dünya Savaşında müttefik Alman kuvvetlerinin ikametine tahsis edilen Mevlevîhane binaları, 1925'teki Tekke ve Zaviyelerin Kapatılması Kanunu ile yalnızlığa terkedilmiştir. 1935'te Mevlevîhane'nin semahane kısmı vakıflarca yıktırılacak, 1939'da Harem binası yangında ortadan kalkacaktır. 1968'e kadar vakıflar ve mirasçılar arasında devam eden mahkeme mi-

rascıların lehine sonuçlanmış, ama bu karar Mevlevîhane'nin son kalan kısımlarını kurtaramamıştır. Mirasçılar Mevlevîhane arazisini arsa olarak satacak ve üzerine fabrikalar yapılacaktır. Bu inşaatlar sırasında 1970 yılında Mevlevîhane'nin selamlık kısmı da yıktırılmıştır. 1986'da, Haliç sahili fabrikalar ve yıkıntılardan temizlenmiş, Mevlevîhane'den geriye sadece camisi ve birkaç kabir kalabilmiştir. Halbuki zamanında bu tekke müştemilatı içinde; semahane, harem, neyzenbaşı hücresi, kudümzenbaşı hücresi, abdesthaneler, yemekhaneler, mutfak birimleri, kameriyeler, türbe ve selamlık sofaları bulunmaktaydı.

BÖLÜM 7
Eyüp'ün Meşhurları

Eyüp Oyuncakları: Çömlek imalatında kullanılan Haliç balçığı, semtte oyuncakçılığın da gelişmesini sağlamıştır. Evliya Çelebi, günümüzden üç yüz sene önceki Eyüp'ü anlattığı seyahatnâmesinde, oyuncakçıların yüz dükkânda yüz beş nefer olduğunu söylemektedir. Önceki dönemlerde Bahariye adalarında bile oyuncak imal eden ve satan dükkânların bulunduğunu ve bundan dolayı da bu adalara *"Oyuncakçılar Adası"* isminin verildiğini bilmekteyiz. Yakın zamanlara kadar Sokullu Külliyesi ile Şekerpare Kadın Türbesi arasındaki çarşının Oyuncakçılar Çarşısı olarak adlan-

dırıldığı ve burada; aynalı düdüklü, boyalı çamurdan yapılmış testileri, küçük tahta beşikleri, defleri, darbukaları, fırıldakları ile Eyüp oyuncaklarını satan dükkânların varlığı bilinmektedir. 2007 itibari ile Eyüp Belediyesi tarafından eski Eyüp oyuncaklarının ihyası adına Zal Mahmud Paşa Külliyesi'nin alt medresesinin ana dershane binası Eyüp oyuncakları üreten ev hanımlarına tahsis edilmiştir. Ayrıca üretilen oyuncakların halk ile buluşturulması adına Cami-i Kebir Caddesi üzerindeki dükkânlardan birisi bu iş için istihdam edilmiştir.

Eyüp Kaymağı: Eyüp'ün kaymağı eskiden beri meşhur olup bu konuda Evliya Çelebi: *"Yoğurdu, kaymağı çok lezzetlidir. Erbabı, kaymakçı dükkânlarının şahnişinlerinde oturarak kaymak yerler, halis süt içerler, bal yerler..."* demektedir. Cami-i Kebir Caddesi'nin yanındaki çarşının bir zamanlar kaymakçı dükkânları ile sıralı olduğu, bunlardan son ikisinin 1960'lara kadar yaşamaya devam ettiği bilinmektedir. Bu kaymakçı dükkânları tarihte birtakım sıkıntılara bile sebep olmuştur. II. Selim döneminde bu dükkânlarda hanım ve erkeklerden bazılarının fazla yakınlaştığından şikayet olunmuş ve Haslar kadısının emri ile dükkânlar denetimden geçirilmiştir.

Eyüp'te Çömlekçilik: Eyüp'te zaman içinde gelişmiş sanat dallarından en önemlisi çömlekciliktir. Haliç'ten elde edilen çamur ile imal edilen nadide çömleklerin yanında kiremit ve tuğla üretimi de hayli yaygınlaşmıştır. Adı hâlâ yaşamakta olan Çömlekçiler mahallesi de çömlek imal eden kişilerin ikameti için kurulmuştur. Evliya Çelebi burayı bize şu cümlelerle anlatmaktadır: *"Caddenin iki tarafında iki yüz elli adet çanakçı ve çömlekçi ve bardakçı dükkânları vardır. Burada imal edilen yeni bir testiden su içenin damağı kokulanır ve ebedi hayat bulur."*

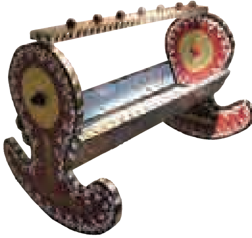
Eyüp Halkası: Tarihte Eyüp'te yaygın olarak satılan unlu mamüllerden biri de Eyüp halkası idi. Belediyenin girişimleri ile Eyüp Camii meydanına bakan bir dükkânda bugün hâlâ Eyüp halkası imalatı sürdürülmektedir.

Eyüp'te Kılıç Merasimleri: Padişahlığa adım atan her Osmanlı Sultanı, Eyüp Sultan Hz.'nin huzurunda, Peygamber Efendimiz (s.a.s.), ya da dört halifeden birine ait bir kılıcı kuşanırdı. Fatih Sultan Mehmet'ten Sultan Vahdettin'e kadar istisnasız devam eden bu âdette mukaddes kılıç, devrin en büyük manevi simalarından biri tarafından padişaha kuşandırılırdı. Bu merasim cami avlusunda başlar, türbe önündeki saçağın altında devam eder ve türbenin içinde son bulurdu.

Eyüp Kabristanı: Akşemseddin Hz. tarafından Ebu Eyyub El Ensari Hz.'nin kabrinin bulunması ile bu civar bir cazibe merkezi hâline gelmiş ve birçok kişi ebedi istirahatgâhının burada olmasını istemiştir. Bu sebeple kısa bir sürede Eyüp Camii etrafından devasa bir kabristan meydana gelmiştir. Dönemlerinin en büyük yöneticileri ve kadınefendileri de kabir yeri olarak

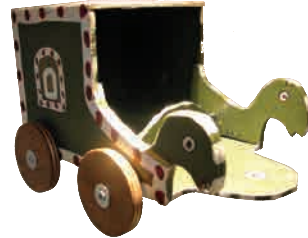

genelde burayı seçeceklerdir. Eyüp Kabristanının cazibesinden yabancılar da nasiplerini almıştır.

19. yüzyılda İstanbul'u gezen Lucien Auge'nin şu tespitleri hayli ilginçtir; –*"Burada ölüler yaşayanlardan daha çoktur. Duvarlarla çevrelenmiş mezarlar yolları sınırlandırır. Mezarlığın ortasında, oyuncak satan dükkânlarla dolu bir yol vardır. Çocuklar oraya kuklalar, bebekler satın almaya gelir. Mezarlar arasında gülüşerek koşuşurlar. Bir taş üzerine oturmuş insanlar mezarları gölgeleyen büyük servilere birkaç adım mesafede kahvelerini büyük bir zevkle içerken sohbetlerine devam ederler."*

Edmondo de Amics İstanbul adlı kitabında Eyüp Kabristanı'nı şu cümlelerle anlatır, *"İstanbul'un başka hiçbir yerinde ölüm tasvirini güzelleştiren ve*

korkmadan seyrettiren Müslüman sanatı, bu kadar zarafetle gözler önüne serilemez. Dudaklarda hem dua, hem tebessüm uyandıran hüzün ve zarafet dolu bir kabristan, bir saray, bir bahçe, bir mabettir bu."

Eyüpsultan semti ve Kabristanı; Bartlett, Allom, Sebatier, Melling, Prezosi, Flandin gibi pek çok ressam ile Pardoe, Lecomte, Amics, Pier Loti gibi pek çok yazara konu olmuştur.

Piyerloti: Eyüp Külliyesi'nin yukarılarına uzanan devasa Eyüp Kabristan'ı içinde, harikulade Haliç manzarasına hâkim bu mevkiye, zamanında buralara gönül vermiş bir Türk dostu olan Piyerloti'nin adı verilmiştir. Zamanında sadece Fransız yazar Piyerloti değil, İstanbul'a uğrayan nice gezgin ve ressam soluğu bu sırtlarda almakta ve dünyanın en güzel manzaralarından birinin kollarına kendisini bırakmaktaydı. Bugün de Piyerloti aynı ilgiyi görmekte ve nice gezgin buraya tırmanmaktadır. 2006 itibari ile bu güzel yer teleferiğine kavuşmuş ve artık manzara düşkünleri için Piyerloti'ye çıkmak çok daha kolay hâle gelmiştir.

Eyüp'ün Çınarları: Eyüp denilince akla ilk gelen şeylerden biri de şüphesiz çınarlarıdır. İç avludaki çınar için Eyup Sultan Hz.'nin gasledildiği yer, dış avludaki iki çınar için ise, Akşemseddin Hz. tarafından Sahabe Efendimiz'in kabrinin belirlenmesi için baş ve ayak ucuna dikilen iki çınar sopasından büyüyen ağaçlar olduğu inancı hâkimdir. Ağaçların yaş tespitinde Fatih döneminden kaldıkları anlaşılmıştır.

Eyüp'ün Leylekleri: Eski fotoğraflarda da görüleceği üzere, Eyüp Sultan'ın bir de leylekleri vardır. Göçle İstanbul'a gelen ve yavrularını çıkardıktan sonra yeniden yola koyulan leyleklerin yanında bir şekilde kanadı ya da ayağı kırılanlar kafileleri ile göç edememekte ve İstanbul'da mahsur kalmaktadır. İşte zamanında nerede böyle bir leylek bulunsa hemen Eyüp'e getirilmekte ve oranın yerlileri olan güvercinlerin arasına bırakılmaktaydı. Halk bu canlılara göç sırasında Arabistan'dan da geçtikleri için hacı leylek diyor ve mukaddes bir canlı gözüyle bakıyordu. Onların bakımı ile özel olarak ilgilenilir, anne babalar çocuklarını, sırf leylek göstermek için Eyüp'e getirirlerdi.

Eyüp'ün Güvercinleri: Genelde hemen her camimiz güvercinlere barınaklık yapmaktadır. Ama Eyüp'ün güvercinleri bir başkadır. Sanki Eyüp Sultan'la aralarında bir bağ vardır. Böyle bir düşünce ile buradaki güvercinlere ayrı bir hassasiyetle yaklaşılır ve korunup kollanmalarına çalışılır. Eskiden çocuğu olmayan bayanlar Eyüp'e de gelerek adakta bulunurlar,

doğan çocukları eğer buradaki duaya binaen kabul oldu ise doğan bebeklerin kırk gün güvercin gibi guruldadığına inanılırdı.

Eyüp'ün Papağanları: Son yıllarda Eyüp Mezarlığı içindeki ağaçların üzerinde yaz kış yeşil yeşil papağanlar görülmektedir. Bunun iki sebebinden biri 2000'li yılların başlarında Almanya'dan yüklediği kuş yüküyle İstanbul yakınlarında kaza yapan tır ile ilgilidir. Kazada parçalanan kafeslerden çıkan kuşlar şehre dağılacaklardır. Bir diğeri ise yine aynı tarihlerde kaçak olarak ülkeye sokulmaya çalışılan papağanların İstanbul'da salıverilmesi ile ilgilidir. Bu zeki kuşlar, insanların kendilerine dokunamayacağı yerleri biliyormuşçasına Topkapı

Sarayı ve Eyüp civarına yerleşirler. Bugün sayıları daha da artmış olarak Eyüp Mezarlıklarındaki servi ve çınarların tepelerinde çığlık çığlığa uçuşları ile bize Osmanlılar döneminin papağanlarını hatırlatıyorlar.

Eyüp'ün Kedileri: Kuşlardan bahsedip de insan canlısı kedilerden bahsetmemek olmaz. O kadar çok kuşun arasında zıt gibi görünse de kedileri ile de meşhurdur Eyüp Sultan. Tabi görebilene. Her zaman gözükmez bu gururlu, yediklerini aslında insanın değil de Yaratıcı'nın verdiğinin idrakinde olan canlılar. Olur olmaz yerde karşınıza çıkıverirler. Bazen bir kapı aralığından bazen bir mezar taşının tepesinden sizi süzdüklerini görürsünüz. Ama Eyüp'te öyle bir zaman vardır ki işte o anda nereden çıktığını anlayamadığınız onlarca kedi bir araya geliverirler. Şaşırır ve bu toplantının hikmetini çözmeye çalışırsınız. Sonra uzaklardan minik el arabası ile sakallı bir amca gözükür. Tüm kediler hazırola geçmişçesine onu beklemektedirler. Ardından, bu Ebu Hureyre (Kedi babası) fıtratlı zat evinde haşladığı etleri tek tek kedilere doğrayarak onları besler. Bu anlattıklarımız her gün hiç aksamadan cereyan eder Eyüp Camii civarında

Eyüp'teki Kuş Evleri ve Gedikleri: Kuş evleri ile de meşhurdur Eyüp semti. Zira tüm insanlığa bağrını açan bu mukaddes yer, diğer canlılara da açmasını bilmiştir kendisini. Birçok yerinde kuş evleri ve sarayları vardır. En göze çarpanları; caminin Cülus Yolu'na bakan avlu kapısı üzerindeki, Şah Sultan Sıbyan Mektebi üzerindeki ve Mirimiran Mehmet Ağa Türbesi üzerindekilerdir.

Eski Eyüp Tekkeleri: Bir zamanların tekkeler bölgesi idi Eyüp Sultan. Nice gönül eri soluğu burada alır ve faniliğin yalnızlığından Allah'ın bakiliğine burada sığınırdı. Karyağdı'dan, Kalenderhane'ye, Bahariye Mevlevîhanesi'nden, Şah Sultan Halvetihanesi'ne, Özbekler Tekkesi'nden, Kaşgari'ye ve Kadirîlik, Şabanîlik ve Rufaîliğin geçit resmi yaptıkları Saçlı Abdülkadir Tekkesi'ne kadar nice gönül eri buralarda yetişmiş ve dünyayı aydınlatma adına yola buralardan çıkmışlardı.

Düğün ve Sünnetlerde Eyüp: Özellikle İstanbul'da gerçekleştirilen düğün ve sünnet cemiyetleri için Eyüp'ün apayrı bir yeri vardır. Evlenecek birçok çift ile sünnet olacak nice çocuğumuz yakınları ile soluğu bu mübarek mekânda almakta, bu güzel günlerine Eyüp Sultan Hz. huzurunda yapılan duaları da ortak ederek âdetlerini taçlandırmaktadırlar.

Kandil ve Ramazanlarda Eyüp: Peygamber Efendimiz'i evinde aylarca misafir eden bir güzel sahabe İstanbul'da bulunur da özel günlerde hiç ziyaretine gidilmez mi? Gidilir elbette. Hem de sadece İstanbul'da değil, dünyanın öbür ucunda olunsa bile gidilir. Gerçekten de özellikle son yıllarda Eyüp'teki ramazan ve kandiller bambaşka bir izdihama ve ilgiye mazhar olmaktadır. Siyasetten, sanat camiasından ve iş dünyasından kişiler başta olmak üzere nice insan bu önemli zaman dilimlerini burada idrak etmek istemektedir.

Eyüp Mehteranı: Eyüp Belediyesi tarafından 90 lı yılların sonunda kurulan Eyüp Mehteranı, Zal Mahmud Paşa Camii'nin aşağı medresesinde ikamet etmekte olup her cuma, cuma namazı öncesinde cami avlusunda halka bir konser vermektedir.

Eyüp'te Sabah Namazları ve Duaları: Özellikle son yıllarda büyük ilgi gören şeylerden biri de Eyüp'te eda edilen sabah namazlarıdır. Özellikle Pazar sabahlarında cami içinde yer bulunamamakta, kalabalıklar avluya, hatta yollara taşmaktadır. Sabahın beşinde altısında Külliye etrafında araba park edecek yerin bulunamaması, insanlarımızın Eyüp Sultan Hz.'nin şahsında Peygamber Efendimiz'e (s.a.s.) ve inançlarına düşkünlüklerini çok güzel bir şekilde göstermektedir. Namaz sonunda binlerce insan yönlerini Eyüp Sultan kabrine dönmekte ve hocaefendi ile birlikte Allahu Teala'ya dua dua yalvarmaktadırlar.

Eyüp Kahvaltıları: Eyüp'te kılınan sabah namazları ile birlikte ünlenen şeylerden biri de sabah kahvaltılarıdır. İstanbul'a gelen gezi grupları, turlarına genelde sabah namazı ile birlikte Eyüp'ten başlamakta ve kahvaltılarını da burada yapmaktadırlar. Bu nedenle semt içinde her geçen gün yeni kahvaltı salonları açılmaktadır.

BÖLÜM 8

Eyüp'te Ne Yapalım:

- Bir pazar sabahı sabah namazına gidip sabah duasına katılın

- Sabah namazı sonrası Halit Paşa Konağı'nda kahvaltı yapın.
- Piyer Loti'ye teleferikle çıkıp Haliç manzarasında çay için.
- Piyer Loti'den, mezarlığın patika yolunu kullanarak camiye doğru yürüyün.

➤ Cuma günleri, cuma namazı vakti, cami önünde Mehter konseri izleyin.

➤ Kandil akşamları ve ramazan geceleri muhakkak uğrayın.

➤ Eyüp İskelesi önündeki sandallarla adalar arasında dolaşın.

➤ Eyüp İskelesi'nden kalkan Saltanat Kayıkları'na binin.

- Eyüp Camii etrafını çeviren yola düşüp türbeler arasında bir tur atın.
- Tüm bunları yapıp ayrılırken Zalpaşa ya da Sokullu karşısındaki oyuncakçı dükkânından orijinal bir Eyüp sultan oyuncağı alın.

BÖLÜM 9

Eyüp'te Medfun Bulunanların Defin Kronolojisi

Eyüp Sultan Hz.	*669*
Abdül Vedud Hz.	*1455*
Ali Kuşçu	*16 Ocak 1474*
Sinan Paşa	*1 Mart 1486*
Molla Lütfi	*23 Ocak 1495*
Baba Yusuf	*1512*
İdris-i Bitlisi	*1520*
Hançerli Fatma Sultan	*1533*
Bulak Mustafa Paşa	*1533*
Ayas Paşa	*13 Temmuz 1539*
Hafız Mehmet Efendi	*8 Mart 1543*
Dukakinzade Mehmet Paşa	*1556*
Şah Sultan (Yavuz S. Selim'in kızı)	*1558*
Ebussuud Hz.	*12 Ağustos 1574*
Ferhat Paşa	*1575*
Sokullu Mehmet Paşa	*12 Ekim 1579*
Lala Mustafa Paşa	*7 Ağustos 1580*
Rüstem Paşa ve Şah Sultan	*Eylül 1580*
Feridun Ahmet Paşa	*16 Mart 1583*
Derviş Paşa	*1580-85*
Hubbi Ayşe Hatun	*1589*
Mirimiran Mehmet Ağa	*3 Mayıs 1589*
Mehmet Vusuli Efendi	*23 Mayıs 1590*
Ferhat Paşa (Sadrazam)	*9 Haziran 1595*
Hoca Saadettin Efendi	*Ekim 1599*
Siyavuş Paşa	*1602*
Lala Mehmet Paşa	*21 Haziran 1606*
Mustafa Ağa (Darüssaade)	*1624*
Kara Mezak Ahmet Ağa	*Eylül 1626*
Mafiruz Hatice Sultan	*1628*
Hanefi Mehmet Efendi	*1 Ekim 1658*
Yusuf Ağa (H.Turhan S.'ın kardeşi)	*1688*
Levni	*1732*
Saliha Sultan (III. Ahmet'in kızı)	*17 Ocak 1733*
Beşir Ağa	*3 Haziran 1746*
Ayvansarayi Hüseyin Efendi	*21 Haziran 1752*
Feyzullah Nafiz Efendi	*19 Ekim 1767*
Fitnat Zübeyde Hanım	*1780*

Ebu Bekir Kâni Bey	*Kasım 1791*
Küçük Hüseyin Paşa	*8 Aralık 1803*
Şah Sultan (Mihrişah S.'ın kızı)	*11 Mart 1803*
Mihrişah Valide Sultan	*16 Ekim 1805*
Bilal Ağa	*27 Mart 1807*
Kara Mehmet Paşa	*22 Aralık 1811*
Lala İsmail Efendi	*25 Şubat 1818*
Hatice Sultan	*17 Temmuz 1822*
Beyhan Sultan	*7 Kasım 1824*
Ali Ağa	*19 Ekim 1831*
Çengeloğlu Tahir Paşa	*Ağustos 1847*
Necib Paşa	*Mayıs 1851*
Hüsrev Paşa	*3 Mart 1855*
İzzet Mehmet Paşa	*7 Mart 1855*
Halil Rıfat Paşa	*3 Mart 1856*
Mehmet Ali Paşa (Sadrazam)	*1868*
Hayriye Hanım Sultan	*26 Temmuz 1869*
Mustafa Fazıl Paşa	*3 Aralık 1875*
Ahmet Esat Efendi	*8 Ocak 1889*
Hekimbaşı Salih Efendi	*31 Mart 1895*
Hakkı Paşa	*13 Mayıs 1896*
Adile Sultan	*12 Şubat 1899*
Halil Rıfat Paşa (Sadrazam)	*10 Kasım 1901*
Kara Ahmet	*25 Mayıs 1902*
Mahmud Celaleddin Paşa	*30 Haziran 1903*
Hasan Hüsnü Paşa	*27 Temmuz 1903*
Ebul Hüdâ Efendi	*Şubat 1909*
Said Paşa (Sadrazam)	*29 Şubat 1914*
Abud Efendi	*24 Şubat 1916*
Mehmet Reşad Han	*3 Temmuz 1918*
Hüseyin Avni Lifij	*2 Haziran 1927*
Ahmet Haşim	*4 Haziran 1933*
Zaro Ağa	*1934*
Prens Sabahaddin	*30 Haziran 1948*
Mareşal Fevzi Çakmak	*10 Nisan 1950*
Necip Fazıl Kısakürek	*25 Mayıs 1983*
Ahmet Kabaklı	*8 Şubat 2001*
Prof. Dr. İbrahim Canan	*14 Ekim 2009*

Eyüp Sultan
Kabristanı'nın
son sakini
Prof. Dr. İbrahim Canan

H.H.D